

**BY- OG REGIONFORSKNINGSINSTITUTTET
NIBR**

Utvandring fra Norge blant etterkommere av innvandrere

Tone Maia Liodden og Marianne Tønnessen

STORBYUNIVERSITETET
BY- OG REGIONFORSKNINGSINSTITUTTET NIBR

NIBR-RAPPORT 2026:3

Tone Maia Liodden
Marianne Tønnessen

Utvandring fra Norge blant etterkommere av innvandrere

NIBR-rapport 2026:3

Andre publikasjoner fra NIBR:

NIBR Report 2025:7	Exit Norway. A research project about emigration from Norway. Preliminary version.
Policy Brief 2025: 11	Hvilke arbeidsinnvandrere drar tilbake, og hvilke drar videre?
Policy Brief 2025: 10	Ukrainske flyktninger i Norge: Hvorfor bli, hvorfor vende tilbake?
Policy Brief 2025: 9	Hvem utvandrer fra Norge? Ti hovedtrekk for årene 2000-2023
Policy Brief 2025: 8	Flytte innenlands eller til utlandet? Innvandrers og innfødtes forskjellige flyttemønstre
Policy Brief 2024: 7	'Partysvenskene' – hvordan gikk det med dem etterpå?
NIBR Working Paper 2024:101	Try another municipality or leave the country? A disaggregated approach to determinants of internal migration and emigration for immigrants and natives in Norway: Trinomial logit models with random effects
Policy Brief 2023: 5	Utvandringspolitikk. Internasjonal forskning om utvandrings- og utvandringspolitikk, og situasjonen for Norge.
NIBR-notat 2023:103	Utvandringspolitikk
NIBR Working paper 2023:108	Emigration in the Norwegian context 2000-2020 – documentation and background information
Policy Brief 2022: 3	Forlater de rike riket? Sammenhengen mellom nettoformue og utvandring fra Norge
NIBR-rapport 2022:12	Innvandrerens bo- og flyttemønstre i Norge
Policy Brief 2021: 2	Korona-utflytterne. Hvem forlot storbyen i 2020, og vil de komme tilbake?
Policy Brief 2021: 1	Growing numbers of older immigrants in Norway's future labour force

Tittel: Utvandring fra Norge blant etterkommere av innvandrere

Forfatter: Tone Maia Liodden og Marianne Tønnessen

NIBR-rapport: 2026:3

ISSN: 1502-9794

ISBN: 978-82-8309-457-2 (PDF)

Prosjektnummer: 204070

Prosjektnavn: Utflytt

Oppdragsgiver: Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi)

Prosjektleder: Tone Maia Liodden

Referat: I studien undersøker vi utflytting fra Norge blant etterkommere av innvandrere – hvem er de, hvorfor flytter de, hvor flytter de – og kommer de tilbake?

Sammendrag: Norsk og engelsk

Dato: Januar 2026

Antall sider: 78

Utgiver: By- og regionforskningsinstituttet NIBR
OsloMet – storbyuniversitetet
Postboks 4 St. Olavs plass
0130 OSLO
Telefon: (+47) 67 23 50 00
E-post: post-nibr@oslomet.no

Vår hjemmeside: <http://www.oslomet.no/nibr>

© NIBR 2026

Forord

Denne rapporten handler om utflytting fra Norge blant etterkommere av innvandrere. Analysene i rapporten er finansiert av IMDi, men gjennomføres innenfor rammene av et større prosjekt, EXITNORWAY, som handler om utvandring fra Norge og er finansiert av Norges Forskningsråd. Finansiering fra IMDi gjør at vi kan fokusere spesielt på utvandring blant innvandreres etterkommere, en gruppe vi ellers ikke har hatt anledning til å undersøke i EXITNORWAY.

De kvantitative analysene ble gjort av Marianne Tønnessen, mens Tone Maia Liodden gjennomførte intervjuene og er ansvarlig for de kvalitative analysene.

Takk til våre kontaktpersoner hos IMDi, Ena Pinjo, Anniken Lund og Konstantinos Skenteris for hyggelig samarbeid og god dialog underveis i prosjektet. En spesielt stor takk til informantene som delte sine tanker og erfaringer med oss – det var et privilegium å snakke med dem. Tusen takk også til enkeltpersoner som hjalp oss med å rekruttere informanter. Vi kan ikke nevne navn på grunn av anonymiseringshensyn, men deres hjelp var uvurderlig for arbeidet.

Januar 2026

Kristian Rose Tronstad
Forskningssjef

Innhold

Forord	1
Figurliste.....	4
Sammendrag.....	6
Summary.....	9
1 Introduksjon: Mye debatt, lite kunnskap?	12
1.1 Rapportens struktur.....	13
2 Tidligere forskning	14
2.1 Utvandring og migrasjonskapital.....	14
2.2 Følelser, nostalgi og drømmen om «retur»	15
2.3 Erfaringer med rasisme og diskriminering	15
2.4 Aksept for å være muslim.....	16
2.5 Erfaringer med flytting til foreldrenes hjemland	16
2.6 Flytting til et tredjeland	17
2.7 Oppsummering.....	18
3 Metode	19
3.1 Kvantitative analyser	19
3.2 Kvalitative analyser	19
4 Hvem utvandrer, hvor drar de, og i hvilken grad kommer de tilbake?	21
4.1 Utvandring fra Norge blant ulike grupper unge voksne	21
Utvikling over tid	21
Flere forskjeller mellom gruppene	23
4.2 Mer om utvandring blant innvandreres etterkommere.....	29
Hvor drar de?.....	32
Kommer de tilbake?.....	35
4.3 Hovedfunn i registerdataene	36
5 Hvorfor flytte ut, bli i utlandet – eller returnere til Norge?	38
5.1 Migrasjonsfortellinger	38
Migrasjonskapital og internasjonal orientering	38
Ambisjoner	40
Erfaringer med ekskludering	41
Identitet og tilhørighet	44
Ekteskap.....	47
5.2 Hvorfor bli i utlandet?	48
Identitet, selv-definisjon og symbolske hjem	48
Belønning for ambisjoner og hardt arbeid	52
Jobbmuligheter, lønn og status.....	53
Gründervirksomhet og innovasjon	55
Sosialt liv	56
5.3 Tilbake til Norge, eller ...?	57
«Hjertet mitt er i Norge».....	58
Barn som barriere mot og grunn til å returnere	59
Skolesystemet i Norge.....	60
Velferdsstaten – Norge som en trygg havn	62
Returdrøm på tvers av generasjoner	63
5.4 Oppsummering.....	64
6 Avsluttende refleksjoner	66
6.1 Få flytter fra Norge	66

6.2	Spesielt eller universelt?	66
	Tilhørighet og identitet som drivkrefter	66
	Ambisjoner og eventyrlyst som drivkraft.....	67
6.3	Hvorfor flytte fra trygge Norge?	68
6.4	En lengsel etter helhet.....	69
	Litteraturliste.....	71
	Vedlegg 1: Utvalg, variabler og metoder i registerdataanalysene	75

Figurliste

Figur 1:	Årlig antall utvandringar fra Norge av personer i alderen 18-35 år, alle grupper (venstre, N=322602) og utvalgte grupper (høyre, N=18345), 2000-23	21
Figur 2:	Årlig antall personer 18-35 år bosatt i Norge, etter gruppe. Alle grupper (venstre, N=29 mill. personår) og utvalgte grupper (høyre, N=2,4 mill. personår). 2000-23.....	22
Figur 3:	Andel utvandringar (i prosent av gruppen) blant personer i alderen 18-35 år, alle grupper (venstre) og utvalgte grupper (høyre), 2000-23.....	23
Figur 4:	Årlig andel (%) i ulike grupper av unge voksne som utvandrer, etter alder. Alle grupper (venstre) og utvalgte grupper (høyre), 2000-2023	24
Figur 5:	Tilflyttingsland for unge voksne (18-35 år) som utvandrer fra Norge, etter gruppe. All utvandring (venstre, N=322602) og utvandring som verken er til eget/foreldrenes opprinnelsesland eller til ukjent tilflyttingsland (høyre, N=111512), 2000-23	25
Figur 6:	Andel av unge voksne utvandrerar som har flyttet tilbake til Norge fem år etter utvandring, etter gruppe. Totalt (venstre) og etter hvor de dro (høyre). Basert på utvandringar som fant sted 2000-2019 (N=276350).....	26
Figur 7:	Antall (venstre, N=322602) og andel (høyre) utvandringar blant unge voksne etter gruppe og høyeste registrerte utdanningsnivå, 2000-23.....	27
Figur 8:	Tilflyttingsland blant unge voksne utvandrerar, etter gruppe og utdanningsnivå. All utvandring (venstre, N=322602) og utvandring som verken er til eget/foreldrenes opprinnelsesland eller til ukjent tilflyttingsland (høyre, N=111512), 2000-23	27
Figur 9:	Antall (venstre) og andel (høyre) unge voksne utvandrerar som har flyttet tilbake til Norge fem år etter utvandring, etter gruppe. Basert på utvandringar som fant sted 2000-2019 (N=276350).....	28
Figur 10:	Andel utvandrerar som er tilbake i Norge fem år etter utvandring, etter gruppe og utdanningsnivå og om de reiste til eget/foreldrenes opprinnelsesland (venstre, N=110406) eller til et annet land (høyre, N=95836). Basert på utvandringar registrert i perioden 2000-2019.....	29
Figur 11:	Utvandringar blant etterkommere av innvandrerar i Norge etter foreldrenes/eget opprinnelsesland/-landgruppe. Antall (venstre, N=9357) og andel (høyre), 2000-23.....	30
Figur 12:	Antall utvandringar blant etterkommere av innvandrerar i Norge etter foreldrenes/eget opprinnelsesland/-landgruppe. Fire tidsperioder, 2000-23	31
Figur 13:	Andel utvandringar blant etterkommere av innvandrerar i Norge etter foreldrenes/eget opprinnelsesland/-landgruppe. Fire tidsperioder, 2000-23	32
Figur 14:	Tilflyttingsland blant unge voksne utvandrerar som er etterkommere etter innvandrerar i Norge, etter foreldrenes/eget opprinnelsesland/-landgruppe. All utvandring (venstre, N=9357) og utvandring som verken er til eget/foreldrenes opprinnelsesland eller til ukjent tilflyttingsland (høyre, N=5707), 2000-23.....	33
Figur 15:	Utvandringar blant etterkommere av innvandrerar i Norge etter foreldrenes/eget opprinnelsesland/-landgruppe og utdanningsnivå. Antall (venstre, N=9357) og andel (høyre), 2000-23.....	34
Figur 16:	Tilflyttingsland blant unge voksne utvandrerar som var etterkommere etter innvandrerar i Norge, etter foreldrenes/eget opprinnelsesland/-landgruppe og utdanningsnivå (N=9357), 2000-23	35
Figur 17:	Andel utvandrede etterkommere som er tilbake i Norge fem år etter utvandring, etter foreldrenes/eget opprinnelsesland/-landgruppe. Samlet (venstre) og etter	

	utdanningsnivå (høyre). Basert på utvandring registrert i perioden 2000-2019 (N=7362).	36
Figur 18:	Tilflyttingsland blant utvandrere i alderen 18-34 år, alle (venstre) og de som verken dro til eget/foreldrenes opprinnelsesland eller hadde manglende informasjon om tilflyttingsland (høyre), 2000-2023	77

Sammendrag

I denne studien har vi undersøkt utvandring blant etterkommere av innvandrere i Norge ved hjelp av kvantitative analyser av registerdata, og ved å intervju etterkommere som har utvandret. Her oppsummerer vi funnene.

Få utvandrere: Færre enn 1 % av etterkommere i alderen 18-35 år utvandrer fra Norge i løpet av et gitt år, og andelen har gått ned over tid. Etterkommere utvandrer noe oftere enn jevnaldrende i majoritetsbefolkningen, men sjeldnere enn innvandrere som kom til Norge som ungdom eller voksen.

Høyest utvandringsrate blant nordiske og europeiske etterkommere: Etterkommere med pakistanske foreldre utgjør den klart største gruppen med etterkommere i Norge, og ikke overraskende er det denne gruppa som står for det høyeste antallet utvandring i absolutte tall. Men i *andel* utvandrer under 1% årlig av de unge voksne pakistanske etterkommerne. Etterkommere som har foreldre fra nordiske eller 'vestlige' land utvandrer i størst grad selv når de blir unge voksne: For dem ligger andelen på noe over 2% årlig.

Hvor utvandrer de? Bare rundt 20% av etterkommerne som er født i Norge, oppgir at de drar til foreldrenes opprinnelsesland. Blant dem som kom til Norge som barn, er andelen som reiser til opprinnelseslandet litt høyere, rundt 30%. Det er altså vanligere å flytte til et nytt land enn til eget/foreldrenes opprinnelsesland. Ett unntak fra dette mønsteret, er etterkommere med røtter i andre nordiske (og vestlige) land, som oftere oppgir at de drar til eget eller foreldrenes opprinnelsesland enn til et nytt land. Særlig blant etterkommere med røtter i Iran og Vietnam er det ytterst få som flytter til foreldrenes eller eget opprinnelsesland.

Etterkommere som ikke reiser til opprinnelseslandet, reiser ofte til et annet nordisk land, og også relativt ofte til enten Storbritannia, USA/Canada eller Tyskland. De med røtter i Somalia flytter i stor grad til Storbritannia, og det gjelder også en god del av dem med røtter i Sri Lanka, India, Bangladesh og Afrika utenom Somalia/Djibouti. Andelen som reiser til USA er høyere for dem med røtter i Vietnam enn for de fleste andre, og det er relativt mange med røtter fra Tyrkia som drar til Tyskland.

Utdanningsnivå henger sammen med utvandring: Høyt utdannede skiller seg fra andre etterkommere (som ikke har bachelorgrad før utvandring) ved at det er en litt høyere andel som utvandrer. De drar oftere til et annet land fremfor til eget eller foreldrenes hjemland, og de flytter i større grad tilbake til Norge sammenlignet med dem som ikke har høyere utdanning før utvandring. I kontrast til etterkommergruppa som helhet, er det en høyere andel med *lav* utdanning som utvandrer blant etterkommere med røtter i andre nordiske (og vestlige) land.

Blir de værende eller kommer de tilbake? De fleste som utvandrer fra Norge – også blant etterkommere – forblir i utlandet i minst fem år. Men en god del kommer også tilbake: Fem år etter utvandring er 43% av de norskfødte med innvandrerforeldre og 37% av dem som innvandret til Norge som barn tilbake som bosatte i Norge. Dette er høyere enn for jevnaldrende innvandrere som utvandrer, og noe lavere enn for jevnaldrende i majoritetsbefolkningen, hvor 55 prosent har kommet tilbake fem år etter utvandring. De som utvandret til eget eller foreldrenes opprinnelsesland, kommer i mindre grad tilbake til Norge sammenlignet med dem som har utvandret til et annet land. Som nevnt er det en større andel av dem som flytter tilbake til Norge som har høy utdanning. For noen landbakgrunner er mer enn halvparten av utvandrerne med høy utdanning tilbake i Norge fem år senere.

Den kvalitative analysen er tredelt: vi tar for oss hva informantene forteller om hvorfor de har flyttet til utlandet, deretter beskriver vi hvilke faktorer som gjør at det er attraktivt å *bli* i utlandet, og til sist gjengir vi hva informantene sier om hva som gjør at de vurderer retur til Norge.

Hvorfor flytte fra Norge? For flere informanter var ikke utflytting en avgrenset beslutning på et bestemt tidspunkt. I stedet var det slik at de studerte og arbeidet i utlandet i flere perioder, og gradvis fikk en sterkere internasjonal orientering. For andre informanter var utflytting et resultat av en tydelig beslutning. Det gjelder særlig dem som flyttet til foreldrenes hjemland.

Etterkommere kommer per definisjon fra familier som har migrasjonserfaring, og noen av dem vi har intervjuet, har selv migrert som barn. De har ofte lært foreldrenes morsmål, og de har tilgang til transnasjonale nettverk. Disse faktorene bidrar til en **internasjonal orientering** blant etterkommere som antakelig senker terskelen for å utvandre i voksen alder.

I tillegg til denne internasjonale orienteringen, fremkommer det tre hovedgrunner i intervjuene til at informantene har flyttet fra Norge: Ambisjoner, erfaringer med ekskludering, og identitet og tilhørighet.

1) Ambisjoner: Flere informanter har flyttet til utlandet på grunn av høye ambisjoner. Til dels handler det om at Norge har et lite arbeidsmarked med begrensede muligheter, særlig innenfor felt som teknologi og finans. Noen av informantene studerte ved internasjonalt anerkjente toppuniversiteter, og utviklet deretter en internasjonalt orientert karriere. Høye ambisjoner kan for noen handle om innvandrerbakgrunn og en sterk motivasjon for å lykkes på vegne av gruppen og familien, men det kan også handle om at de kommer fra middelklassefamilier hvor slike ambisjoner blir ansett for å være naturlige.

2) Erfaringer med ekskludering: For noen av informantene med synlig minoritetsbakgrunn har en opplevelse av ekskludering bidratt til et ønske om å flytte. Det handler om subtile eksklusjonsmekanismer som gjør at de til stadighet føler at andre ikke ser på dem som norske, men også om direkte møter med rasisme og diskriminering. For noen av informantene med muslimsk bakgrunn handler det spesifikt om holdninger og fordommer knyttet til islam.

3) Identitet og tilhørighet: Spørsmål om identitet og tilhørighet spiller en rolle både i beslutningen om å flytte, i valget om å bli i utlandet, og i vurderinger av retur. Noen av informantene flyttet til foreldrenes hjemland, og for dem handler utflytting i stor grad om et ønske om å lære landet å kjenne, og at det oppleves som naturlig å bo der i kortere eller lengre perioder fordi de har en tilknytning til landet. Slike opphold kan fungere som identitetsmessig forankring og bidra til større trygghet i egen norske identitet. Det kan også være en styrke profesjonelt.

Å flytte handler for noen etterkommere om å skape tilhørighet i et annet land hvor de opplever større aksept enn i Norge. Det kan også handle om religiøs frihet og kulturell tilknytning. Et par av informantene med muslimsk bakgrunn har flyttet til land hvor de opplever at religion generelt er en mer naturlig del av livet, eller til land hvor de går fra å være en minoritet til å bli en del av en muslimsk majoritet. Ønsket om å beskytte barn mot diskriminering og videreføre religiøse verdier kan også motivere flytting. Flere trekker frem verdien av å bo i land med større diasporaer og internasjonale miljøer, der mangfold verdsettes mer.

Hvorfor bli i utlandet? Årsakene til å flytte utenlands kan til dels overlappe med grunner til å bli i utlandet.

1) Identitet, selv-definisjon og symbolske hjem: En av oppsidene flere informanter beskriver ved å bo i utlandet, er at de lever i internasjonale storbyer hvor det er et stort rom for å kunne definere seg selv. Slike byer kan fungere som «symbolske hjem», hvor man kan leve ut identitetsmessig kompleksitet. Informantene opplever at de slipper å forsvare sin tilhørighet, forklare seg – eller representere andre enn seg selv. På slike steder får informantene mulighet til å gli inn i mengden. I så måte går de fra å ha minoritetsstatus i Norge, til å bli en del av en flerkulturell majoritet.

2) Belønning for ambisjoner og hardt arbeid: Noen av informantene opplever at ambisjoner og hardt arbeid i mindre grad blir belønnet i Norge enn i andre land. Jobbsikkerhet, gode velferdsordninger og vektlegging av tid til familien i norsk kultur gjør at det er mindre stress og press i norsk arbeidsliv. Dette er definitive goder, mener flere, men samtidig gir de uttrykk for at det er færre insentiver for å jobbe hardt i Norge. Det handler også om kulturelle normer: noen av informantene gir uttrykk for at det er befriende å leve et sted hvor det er lov å ta mer plass og å være stolt av det man presterer.

3) Jobbmuligheter, lønn og status: Andre viktige grunner til å bli i utlandet, handler om at arbeidsmarkedet i Norge er relativt lite, med færre muligheter enn andre steder. Enkelte av informantene gir også uttrykk for at de er bekymret for at staten i Norge ikke legger tilstrekkelig til rette for innovasjon og gründervirksomhet. Noen av informantene sier at de har høyere lønn og status i utlandet enn de ville hatt i Norge, blant annet på grunn av skattesystemet. Å være norsk i utlandet kan gi en egen form for status, fordi mange har positive assosiasjoner til Norge.

4) Sosialt liv: En annen oppside ved å bo i andre land som flere informanter forteller om, er at de har et rikere sosialt liv der. De savner varme og spontanitet i norsk kultur.

Hvorfor vurdere retur til Norge? Noen av informantene har sterke, følelsesmessige bånd til Norge, og de beskriver Norge som det stedet hvor de føler seg mest hjemme. Barn kan fungere som en faktor som hindrer retur, ut ifra et ønske om å la barna få vokse opp der de er nå – men noen av informantene gir også uttrykk for at de vil vurdere å flytte tilbake nettopp om de får barn i framtida, fordi oppvekstvilkår og ordninger for foreldre og barn er bedre i Norge enn i mange andre land. Flere informanter vektlegger også det norske skolesystemet som et klart pluss når de tenker på retur til Norge. Ikke minst fremhever informanter at de verdsetter tryggheten og de sosiale garantiene som velferdsstaten i Norge gir.

Noen informanter opplever at de realiserer foreldrenes drøm om retur ved å flytte til foreldrenes opprinnelsesland eller nærliggende områder. Samtidig utvikler de selv en lengsel tilbake til Norge – et speilbilde av foreldrenes tidligere hjemlengsel. Enkelte overfører også denne drømmen til egne barn, for eksempel ved å håpe at de en periode vil bo i Norge. Slik går forestillingen om retur i arv fra én generasjon til den neste.

Summary

In this study, we examine emigration among descendants of immigrants in Norway, drawing on quantitative analyses of population register data as well as interviews with descendants who have moved abroad. The main findings are summarized below.

Emigration is rare: Fewer than 1 % of descendants aged 18-35 leave Norway in any given year, and this share has declined over time. While descendants are slightly more likely to emigrate than their peers in the majority population, their emigration rate is lower than that of immigrants who arrived in Norway as adolescents or adults.

Highest rates among Nordic and Western descendants: Descendants of Pakistani immigrants form the largest descendant group in Norway and therefore account for the highest number of emigrants in absolute terms. In relative terms, however, well under 1 % in this group emigrate each year. Descendants with parents from Nordic or other Western countries are the most likely to move abroad as young adults, with annual emigration rates just above 2 %.

Destinations: Only about 20 % of descendants born in Norway move to their parents' country of origin. Among those who immigrated to Norway as children, the share is somewhat higher, at around 30 %. In general, descendants are more likely to move to a third country than to their own or their parents' country of origin. An important exception is descendants with roots in other Nordic or Western countries, who more often move to their own or their parents' country of origin, rather than to a new destination. Very few descendants with roots in Iran or Vietnam relocate to their parents' country of origin.

Those who move elsewhere frequently choose another Nordic country, the United Kingdom, the United States or Canada, or Germany. Descendants with Somali backgrounds most often move to the UK, as do many with roots in Sri Lanka, India, Bangladesh, and other African countries. Migration to the United States is relatively common among those with Vietnamese backgrounds, while descendants with roots in Turkey often move to Germany.

Education matters: Highly educated descendants are somewhat more likely to emigrate than those without a bachelor's degree. They are more likely to move to a third country rather than to their own or their parents' country of origin, and they are also more likely to return to Norway later. Among descendants with Nordic or Western backgrounds, however, those with lower levels of education are more likely to emigrate than the highly educated.

Staying abroad or returning: Most descendants who emigrate remain abroad for at least five years, but many eventually return. Five years after emigration, 43 % of Norwegian-born descendants of immigrants and 37 % of those who arrived as children are back in Norway. Return rates are higher than among immigrants of the same age who emigrate, but lower than among members of the majority population, where 55 % return within five years. Those who move to their own or their parents' country of origin are less likely to return than those who move to a third country. Higher education is associated with return, and for some origin groups, more than half of highly educated emigrants are back in Norway after five years.

Insights from the interviews: The qualitative analysis is divided into three parts. First, we examine what the interviewees say about why they moved abroad. We then describe the factors that make staying abroad attractive, and finally we present what interviewees say about what leads them to consider returning to Norway.

Why leave Norway? For several interviewees, moving abroad was not a clearly defined decision made at a single point in time. Instead, they studied and worked abroad over

multiple periods and gradually developed a stronger international orientation. For others, emigration was the result of a clear and deliberate decision, particularly among those who moved to their parents' country of origin.

By definition, descendants come from families with migration experience, and some of those interviewed had migrated themselves as children. Many have learned their parents' mother tongue and have access to transnational networks. These factors contribute to an international outlook among descendants, which likely lowers the threshold for emigrating in adulthood. Beyond this international orientation, three main reasons for leaving Norway emerge from the interviews: ambitions, experiences of exclusion, and identity and belonging.

1) Ambitions: Several interviewees moved abroad due to high ambitions. In part, this reflects Norway's relatively small labor market and limited opportunities, particularly in fields such as technology and finance. Some interviewees studied at internationally renowned universities and went on to develop internationally oriented careers. For some, ambition is linked to immigrant background and a strong motivation to succeed on behalf of their family or group; for others, it reflects middle-class backgrounds where such ambitions are considered natural.

2) Experiences of exclusion: For some interviewees with visible minority backgrounds, experiences of exclusion contributed to a desire to move. Such experiences include subtle mechanisms of exclusion that repeatedly made them feel they were not seen as Norwegian, as well as direct encounters with racism and discrimination. For some interviewees with Muslim backgrounds, this specifically concerned attitudes and prejudices related to Islam.

3) Identity and belonging: For some descendants, moving is about creating a sense of belonging in another country where they experience greater acceptance than in Norway. A related motive is a desire for religious freedom and cultural affiliation. A few interviewees with Muslim backgrounds moved to places where religion is perceived as a more natural part of everyday life, or where they transition from being a minority to becoming part of a Muslim majority. The desire to protect children from discrimination and to pass on religious values can also motivate relocation. Some interviewees highlight the value of living in countries with larger diaspora communities and international environments, where diversity is more highly valued.

Why stay abroad? Reasons for moving abroad often overlap with reasons for remaining abroad.

1) Identity, self-definition, and symbolic homes: One advantage many interviewees associate with living abroad is residing in international cities that offer greater freedom for self-definition. Such cities can function as "symbolic homes," allowing individuals to live with complex identities. Interviewees experience less need to defend their belonging, explain themselves, or represent anyone other than themselves. In these cities, interviewees can blend into the crowd, shifting from minority status in Norway to becoming part of a multicultural majority.

2) Rewards for ambition and hard work: Some interviewees believe that ambition and hard work to a lesser extent are rewarded in Norway than in some other countries. Job security, a strong welfare state, and an emphasis on family time in Norwegian culture reduce stress and pressure in working life. While many see these as clear benefits, they also believe that there are fewer incentives in Norway to work hard. Cultural norms also matter: several interviewees describe it as liberating to live in societies where it is acceptable to be less modest and take pride in one's achievements.

3) *Job opportunities, income, and status*: Other important reasons for staying abroad relate to Norway's relatively small labor market, which provides more limited opportunities than elsewhere. Some interviewees express concern that the Norwegian state does not sufficiently support innovation and entrepreneurship. Several report higher salaries and greater professional status abroad than they would likely have in Norway, partly due to tax structures. Being Norwegian abroad can also confer a distinct form of status, as Norway is often viewed positively.

4) *Social life*: Another advantage of living abroad mentioned by several interviewees is a richer social life. Several interviewees say that they miss warmth and spontaneity in Norwegian culture.

Why consider returning to Norway? Some interviewees have strong emotional ties to Norway and describe it as the place where they feel most at home. Children can act as a barrier to return, due to a desire to let them grow up where they currently live. At the same time, some interviewees say they would consider returning precisely if they have children in the future, as conditions for child-rearing and family policies are better in Norway than in many other countries. Several also emphasize the Norwegian school system as a major advantage when considering return. Above all, interviewees highlight the security provided by Norway's welfare state.

Some interviewees feel they are realizing their parents' dream of return by moving to their parents' country of origin or nearby regions. At the same time, they develop a longing for Norway themselves – a mirror image of their parents' earlier homesickness. A few also pass this dream on to their own children, for example by hoping that they will spend a period living in Norway. In this way, the idea of return is passed from one generation to the next.

1 Introduksjon: Mye debatt, lite kunnskap?

I denne rapporten undersøker vi utvandring fra Norge blant etterkommere av innvandrere. Temaet ble aktualisert våren 2025 da Rima Iraki, den gang samfunnsredaktør i Romerikes Blad, startet en diskusjon om dem hun omtalte som «eliteinnvandrere», nemlig unge voksne som er født og oppvokst i Norge med foreldre fra andre land, og som har høy utdanning. Ifølge Iraki vurderer flere av dem hun kjenner i denne gruppa å flytte fra Norge. Var dette starten på en stille hjerneflukt blant noen av de mest ressurssterke, unge menneskene i Norge?¹ Debatten som fulgte, skapte stort engasjement både i tradisjonelle medier og i kommentarfeltene (se bl.a. Iraki, 2025a, 2025b; Kastrati, 2025; Khalouf, 2025; Majid, 2025; Martin, 2025; Øistad, 2025; Rollnes, 2025; Shah, 2025; Shanmugaratnam, 2025; Soltaric, 2025; Velo, 2025). Det gikk tidvis hardt for seg: I ett av intervjuene på NRK med en ung kvinne som vurderte å flytte til Dubai, fjernet journalisten etter hvert navn og bilde fordi kvinnen som ble intervjuet, mottok så mye hets.

I debatten ble det trukket fram tre hovedmotivasjoner bak etterkommernes ønske om utvandring. *For det første* handlet det om tilhørighet – en opplevelse blant etterkommere om at de stadig må bevise at de er gode nok, men aldri helt blir anerkjent som norske, selv om de gjør alt etter boka. Det ble pekt på at de negative reaksjonene i debatten illustrerte dette poenget i seg selv: etterkommere blir til stadighet minnet om at de står i en takknemlighetsskjuld til Norge, noe som indikerer at deres tilhørighet er betinget og at de helst bør holde kritikk for seg selv. *For det andre* handlet debatten i stor grad om unge mennesker fra Midtøsten og deres identitet som muslimer. Noen av de unge som uttalte seg ga uttrykk for at de lengter etter å være et sted hvor muslimske verdier, kultur og tro er naturlige deler av hverdagen. *For det tredje* handlet det om politikk. Den udemokratiske utviklingen i USA, hvor personer med minoritetsbakgrunn blir mer og mer utsatt, og den økende høyrepopulismen i Europa, skaper utrygghet. Ifølge noen av debattantene begynner en del etterkommere derfor å tenke på en «plan B» – nemlig hva de skal gjøre om det ikke lenger er være trygt for minoriteter i Norge og Europa.

Disse tankene skapte reaksjoner. Noen påpekte at de påståtte årsakene til utflytting blant etterkommere tegnet et bilde av Norge som et intolerant sted, når det i realiteten er ett av de tryggeste og mest tolerante landene i verden. De som drar, vender ryggen til det landet som har gitt dem gratis utdanning, frihet og trygghet, mente enkelte, og trakk paralleller til «skatteflyktninger» som bosetter seg i Sveits. Noe av det som provoserte mest, var at unge mennesker vil flytte til udemokratiske stater for å realisere seg selv, noe som ble beskrevet som en livsfjern og elitistisk holdning, fordi man åpenbart må ha mye ressurser for å sikre seg gode livsbetingelser og trygghet i slike land. Enkelte betegnet endog argumentene for å flytte som et uttrykk for narsissisme og offermentalitet. Til sist pekte noen på at beskrivelsen av selve fenomenet bommet på mål, fordi det hele handler mer om universelle faktorer, slik som utferdstrang og ambisjoner, som ikke handler om å være etterkommer av innvandrere.

Da debatten begynte, var vi i slutfasen av et flerårig prosjekt om utvandring fra Norge. I forskningsprosjektet vårt hadde vi utforsket mange sider ved utvandring, men vi hadde i liten grad hatt mulighet til å ta for oss utvandring blant etterkommere – et tema som er mer eller mindre upløyd mark i norsk forskningssammenheng. Med andre ord var det få fakta å bygge på i debatten. Analysesjefen i Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi), Ena Pinjo,

¹ Liknende debatter har foregått i andre Vesteuropiske land, med et særlig fokus på at en høy andel etterkommere med tyrkisk bakgrunn rapporterer om at de har en intensjon om å flytte til Tyrkia (se f.eks. Groenewold & De Valk, 2017). Den potensielle emigrasjonen blant disse etterkommerne blir ofte ansett for å være form for hjerneflukt, særlig når det har vært snakk om etterkommere med høy utdanning (de Jong, 2022).

hadde påpekt nettopp dette i en kronikk i Aftenposten med tittelen: «Hva vet vi egentlig om innvandrerbarn som flytter?». I dialog med IMDi ble vi derfor enige om å gjennomføre en første studie av utvandring blant etterkommere i Norge.

Her tar vi for oss bare personer som faktisk har flytta fra Norge, men det vil til enhver tid være flere mennesker som *vurderer* eller *ønsker* å utvandre enn dem som faktisk gjør det (Carling & Schewel, 2018). Årsakene til at folk vurderer å migrere – selv om de ikke har gjort det – er interessante i seg selv, fordi det forteller noe om forholdet mellom personer, grupper og samfunnet de lever i (Caron, 2020). Internasjonalt finnes det en del forskning på utvandring blant etterkommere, særlig på den gruppa som flytter tilbake til foreldrenes hjemland (se kap. 2). I den foreliggende studien fokuserer vi ikke bare på denne gruppa, men også på personer som flytter til et tredjeland.

Vi bruker kvantitative data for å besvare følgende spørsmål:

Hva er likheter og forskjeller mellom utvandring blant etterkommere og andre unge voksne i Norge? Hva er trekk ved utvandrere i etterkommergruppa (alder, utdanning osv), hvor kommer foreldrene fra, hvor flytter de, og hvem kommer tilbake til Norge?

Vi bruker kvalitative data for å belyse følgende spørsmål:

Hva er ulike grunner til at etterkommere av innvandrere flytter fra Norge i kortere eller lenger perioder, og hvilke faktorer kan motivere dem til å bli i utlandet eller komme tilbake til Norge?

I de kvantitative analysene har vi anledning til å sammenlikne etterkommere med andre relevante grupper, slik som nordmenn med majoritetsbakgrunn. Ideelt sett skulle vi gjerne ha gjennomført en sammenlikning av ulike grupper også i de kvalitative intervjuene, men det har vi ikke hatt anledning til her. Det kvalitative materialet inkluderer 13 intervjuer – altså et lite utvalg. Det betyr at temaene vi beskriver i denne rapporten, ganske sikkert ikke er uttømmende. Etterkommerne vi har intervjuet har høyere utdanning. Vi har ingen etterkommere i utvalget med foreldre fra nordiske land – som mange etterkommere også utvandrer til. De fleste vi har intervjuet, har foreldre som kommer fra utenfra Europa. Vi har heller ikke intervjuet personer med majoritetsbakgrunn. Et komparativt design ville gitt oss mer innblikk hva slags likheter og forskjeller som finnes mellom ulike grupper – for det er sannsynlig at det er mange likheter mellom unge mennesker som velger å flytte til utlandet, uavhengig av bakgrunn. Med andre ord trengs det ytterligere forskning for å vise bredden i motivasjonsgrunner blant ulike grupper som utvandrer.

1.1 Rapportens struktur

I tillegg til en gjennomgang av relevant litteratur og metode, har denne rapporten to hoveddeler. I kapittel 4 presenterer vi funn fra de kvantitative analysene. Den første delen av kapittelet tar for seg en sammenlikning av utvandring blant etterkommere med andre grupper, mens den siste delen utforsker etterkommere som gruppe mer i dybden. I kapittel 5 presenterer vi de kvalitative analysene, som handler både om grunner til å flytte fra Norge, grunner til å bli i utlandet, og hva som gjør at informantene vurderer retur til Norge. Vi avslutter rapporten med noen refleksjoner om funnene vi har gjort, sett i lys av mediedebatten om utvandring blant etterkommere.

2 Tidligere forskning

I Norge finnes det få studier av utvandring blant etterkommere av innvandrere. Ett unntak er en rapport fra SSB om utvandring og retur blant personer født i Norge (Stambøl, 2021). Den viser at de som er født i Norge med én eller to utenlandsfødte foreldre har høyere utvandringsrater enn andre. Utenlandsfødte besteforeldre øker også sannsynligheten for utvandring. Retur til Norge er størst de første årene etter utvandringen, for deretter å falle gradvis med antall år siden utvandringen ble registrert.² Et annet unntak er oversikten over utvandrere fra Norge laget i EXITNORWAY-prosjektet (Tønnessen mfl. 2025, Tønnessen og Syse 2025), der norskfødte med innvandrerforeldre er egne grupper i analysene, men disse gruppene omfatter i stor grad små barn. Funnene viser i hovedsak at norskfødte med innvandrerforeldre utvandrer i klart mindre grad enn innvandrere, men litt oftere enn personer i Norge uten innvandrerforeldre.

I tråd med disse funnene, viser forskning også fra andre land at etterkommere av innvandrere har en høyere tilbøyelighet til å emigrere i voksen alder enn jevnaldrende som ikke har innvandrerforeldre (de Jong, 2022; de Jong & de Valk, 2023). Den største gruppen med etterkommere i Europa har tyrkisk bakgrunn (de Jong, 2022), og mye av forskningen på utvandring blant etterkommere er nettopp på denne gruppa. I tillegg finnes det studier av etterkommere med gresk, italiensk og magrebisk³ bakgrunn.

De fleste studiene handler om etterkommere som flytter til foreldrenes hjemland – det er betydelig mindre forskning på migrasjon til et tredjeland. Det er også sjelden med kvantitative studier som sammenlikner disse formene for migrasjon (se Caron 2020 for et unntak). I den nåværende rapporten gjør vi nettopp dette.

Det er et skille i forskningen mellom studier på migrasjonsintensjoner og faktisk migrasjon. Intensjoner er interessante i seg selv, fordi de forteller noe om relasjonen mellom folk og det landet de bor i (Caron, 2020). I denne litteraturgjennomgangen vil vi primært omtale studier av faktisk migrasjon, men vi vil noen ganger trekke inn studier om migrasjonsintensjoner der det er spesielt relevant.

2.1 Utvandring og migrasjonskapital

Forskere peker på at en årsak til den høyere mobiliteten blant etterkommere kan handle om at de har mer *migrasjonskapital* enn personer uten innvandrerforeldre. I likhet med andre former for kapital, blir migrasjonskapital gjerne overført fra foreldre til barn. Migrasjonskapital handler både om konkret, praktisk kunnskap, slik som sosiale nettverk, språkferdigheter og kulturell kompetanse som gjør migrasjon lettere. Men det kan også handle om en form for sosialisering som innebærer en positiv holdning til migrasjon, som senker den psykologiske barrieren mot å emigrere (de Jong & de Valk, 2023). Noe av denne kapitalen er spesifikt knytta til et land, mens andre deler av kapitalen er mer generell (Bernard & Perales, 2024).

Et annet element som ofte blir inkludert i migrasjonskapitalen, er etterkommeres egne migrasjonserfaringer som barn. Forskning på intern mobilitet i et land tyder på at personer som flytter som barn har høyere tilbøyelighet til å gjøre det som voksne også (de Jong & de Valk, 2023). Barns egne migrasjonserfaringer har større betydning for om de migrerer senere, enn at de vokser opp med foreldre som har migrert (Bernard & Perales, 2024). Disse

² Blant utvandrere som er født i Norge med utenlandsfødte foreldre og besteforeldre, er omtrent 35% tilbake i Norge etter ti år, men dette varierer noe mellom utvandringsskullene.

³ Mahgreb omfatter arabiske land i Nord-Afrika, som Marokko, Algerie og Tunisia.

funnene er i tråd med resultater vi vil beskrive senere i rapporten (del 4.1), som viser at emigrasjonstilbøyeligheten til personer som kom til Norge som barn er noe høyere enn blant etterkommere som er født i Norge.

2.2 Følelser, nostalgi og drømmen om «retur»

Som nevnt er det mest forskning på etterkommere som flytter til foreldrenes hjemland. Slik migrasjon blir ofte ansett for å være mer drevet av følelser og tilhørighet snarere enn økonomiske motiver.⁴ Ofte opptrer ønsket om å skape tilhørighet i kombinasjon med en forestilling om en mer avslappende livsstil i et miljø hvor det er bedre klima og et rikere sosialt liv (Kılınc & King, 2017; Phillips & Potter, 2009). Flytting grunnet slike motiver blir gjerne omtalt som «livsstilmigrasjon» (Kılınc & King, 2017), men ofte er økonomiske motiver også en del av bildet (Phillips & Potter, 2009). Tilknytning til foreldrenes hjemland blir gjerne skapt gjennom besøk i ferier, historier og kontakt med slektninger (Belabas & de Jong, 2024; King & Christou, 2010; Wessendorf, 2007). Det kan føre til en idealisering av livet i foreldrenes hjemland, som forsterkes av foreldrenes egen nostalgi. Flere studier fremhever betydningen av *returmyten* blant innvandrere – en urealisert drøm om at de en dag skal flytte tilbake til hjemlandet (Bolognani, 2007). Denne drømmen om retur kan bli overført til barna (Kunuroglu et al., 2018), og i så måte kan deres flytting til foreldrenes hjemland bli ansett for å være en «utsatt» retur på foreldrenes vegne. Paradoksalt nok ofrer etterkommere på det viset nærhet til foreldrene, som forblir i utlandet, for å knytte emosjonelle bånd til «hjemlandet» (King & Christou, 2010). I en studie av returmyten blant pakistanske innvandrere og deres etterkommere i Storbritannia, skriver Bolognani (2007) om hvilken funksjon myten spiller. Hun finner at for etterkommere har myten fått ny betydning på grunn av økende islamofobi og rasisme, særlig etter 11. september 2001 og krigen mot terror. Flere av etterkommerne i studien opplever at de behandles som annenrangs borgere som ikke lengre er velkomne i Storbritannia. Enkelte tenker at i framtida kan Pakistan bli et sted hvor de kan søke tilflukt om ting går riktig galt. Pakistan blir i så måte et «hjem» i tankene man kan reise til – men i likhet med foreldregenerasjonen forblir som regel retur en «uimplementert myte» (Bolognani, 2007, s. 67). Her er det en klar parallell til Rima Irakis beskrivelse av at en del etterkommere i Norge tenker på en «plan B» dersom situasjonen i Norge – eller Europa – forverrer seg.

2.3 Erfaringer med rasisme og diskriminering

En årsak til at etterkommere utvandrer som blir fremhevet i forskningslitteraturen, er erfaringer med rasisme og diskriminering. For eksempel finner forskere en sammenheng mellom opplevd diskriminering og høyere intensjoner om å flytte til Tyrkia blant etterkommere av tyrkiske innvandrere i seks europeiske land (Groenewold & De Valk, 2017). Caron (2020) finner at diskrimineringserfaringer øker sannsynligheten for å vurdere å bo i et tredjeland for både innvandrere, etterkommere og 2.5-generasjonen (en innfødt forelder og en forelder som er innvandrer). For etterkommere spesifikt er slike erfaringer også relatert til en intensjon om å flytte til foreldrenes hjemland. Etterkommere som opplever diskriminering, identifiserer seg også mer med opprinnelseslandet til foreldrene (Snel et al., 2016).

Studier som tar for seg faktisk utvandring, og ikke bare intensjoner, underbygger at opplevd rasisme og diskriminering kan bidra til utvandring. Erfaringer med ekskludering og rasisme er

⁴ Det finnes dog unntak – for eksempel finner Wang (2016) at de kinesiske etterkommerne han intervjuet, primært flyttet til Kina for å fremme karrieren.

en motivasjon for å flytte til foreldrenes hjemland i flere studier av etterkommere som tar for seg grupper med synlig minoritetsbakgrunn (Belabas & de Jong, 2024; Phillips & Potter, 2009; Shahrokni, 2019). Dette er derimot ikke en motivasjon som trekkes fram blant etterkommere av grekere, kyprioter eller italienere som flytter til foreldrenes hjemland (King & Christou, 2010; Teerling, 2011; Wessendorf, 2007). Rasisme og diskriminering er altså en push-faktor som gjør seg gjeldende særlig for etterkommere med ikke-europeisk, synlig minoritetsbakgrunn.

2.4 Aksept for å være muslim

Et relatert tema handler om en lengsel etter å leve et sted hvor det er større aksept for å være muslim. I en studie om etterkommere av marokkanere i Nederland som flytter til Marokko finner forskerne at deltakere har en opplevelse av å være annenrangs borgere (Belabas & de Jong, 2024). De forteller at det er tungt å forholde seg til den offentlige debatten om muslimer og integrering. Flere ønsket å være et sted hvor det å være muslim blir akseptert snarere enn stigmatisert, og hvor det er mulig å utforske ulike muslimske identiteter. Slik sett opplevde de Marokko som et land hvor man som muslim har større frihet. En studie av etterkommere av innvandrere fra Maghrib som var utdanna ved franske elite-universiteter viser en tilsvarende motivasjon for å flytte til foreldrenes hjemland (Shahrokni, 2019).

2.5 Erfaringer med flytting til foreldrenes hjemland

Den største bolken med forskning på etterkommeres utvandring handler om utvandring til foreldrenes hjemland. Et gjennomgående tema er at «retur» ikke alltid lever opp til forventningene, som ofte bygger på et idealisert bilde av foreldrenes hjemland (f.eks. King & Christou, 2010; Wessendorf, 2007). Wessendorf (2007) viser at når etterkommere av italienere flytter til Italia, kan ideen om «hjemlandet» noen ganger gå i oppløsning. Det er stor forskjell mellom å leve i et land og å være der jevnlig på ferie. Også sosiale relasjoner framstår annerledes. I en studie av etterkommere av innvandrere fra Barbados i Storbritannia, var et viktig motiv for å flytte til Barbados forestillingen om å leve et sted med sterkere familieband og et rikere sosialt liv (Phillips & Potter, 2009). Men slike band viste seg å være mindre sterke når etterkommerne faktisk flyttet tilbake og etablerte et hverdagsliv i landet. Den avslappa livsstilen kunne dessuten bli et irritasjonsmoment og ikke bare et gode. På den positive siden følte de fleste etterkommere i studien som flyttet til Barbados at de fikk bedre muligheter økonomisk og ble behandla mer rettferdig – de unnslopp diskrimineringen de opplevde i Storbritannia. Samtidig førte utvandringen for noen av dem til en styrking av båndet til Storbritannia.

Flytting til foreldrenes hjemland kan også føre med seg frustrasjon over byråkrati, korrupsjon, og lavere kvalitet på offentlige tjenester (Belabas & de Jong, 2024; King & Christou, 2010). Feriebesøk forbereder ikke etterkommere på realitetene som gjelder når man lever i landet. For eksempel kan det å bli integrert i arbeidsmarkedet bli mer krevende enn forventa. Etterkommere møter ofte samme type barrierer som deres foreldre møtte da de først emigrerte, slik som at språkbarrierer gjør det vanskelig å få jobb i tråd med kvalifikasjoner. Noen av dem finner nisjer hvor de kan bruke linken til landet de vokste opp i for å etablere seg i arbeidsmarkedet (Belabas & de Jong, 2024).

Flere undersøkelser tar for seg «retur» blant tyrkiske etterkommere (Grasmuck & Hinze, 2016; Kılınc & King, 2017; King & Kılinc, 2014). En studie undersøker flytting til turistområder sør i Tyrkia, hvor mange etterkommere hadde tilbragt tid som barn (Kılınc & King, 2017). De

ble tiltrukket av det de opplevde som en avslappende livsstil der, og beskriver miljøet som kosmopolitisk på grunn av turisme og fordi mange tyrkere som har bodd i utlandet flytter dit. Det ga etterkommerne større frihet til å leve slik de ønsket. I en annen studie tar forskerne også for seg «retur» til Istanbul. De finner at tyrkiske etterkommere som flyttet dit fra Tyskland, ikke var blant dem som hadde sterkest bånd til den tyrkiske diasporaen i Tyskland – det var heller folk som hadde vokst opp i primært tyske nabolag. De var ofte kritiske til mange ting i Tyrkia, for eksempel mindre profesjonalitet knytta til arbeidsetikk, utdanningssystemet, og sosiale normer som begrenset dem mer enn i Tyskland. I en tredje studie sammenlikner Grasmuck og Hinze (2016) etterkommere av innvandrere fra Tyrkia som er vokst opp i Tyskland og USA, og som flytter til Tyskland i voksen alder. De finner at foreldrenes klassebakgrunn og det landet etterkommerne har vokst opp i, har betydning for hva slags status etterkommere får i Tyrkia ved retur. Det var færre tyrkere som reiste til USA, og de fleste var fra Istanbul og hadde høy utdanning. Majoriteten av dem som reiste til Tyskland, var på sin side gjestearbeidere fra landsbygda med lite utdanning. Tyrkere som flyttet fra Istanbul hadde sosialt nettverk i middelklassen som bidro til at barna deres fikk gode jobber i tyrkiske institusjoner, mens barn av tyrkere i Tyskland måtte stå mer på egne bein når de skulle sikre seg arbeid – de fikk for eksempel oftere jobb i tyske selskaper hvor de brukte sin tyskkunnskap, snarere enn i tyrkiske institusjoner.

Tilhørighet er et stort tema i studier av etterkommeres flytting til foreldrenes hjemland. Et gjennomgående funn i flere av studiene er at etterkommerne ofte føler seg delvis fremmede etter å ha flyttet til foreldrenes hjemland. De oppdager at de ikke passer helt inn der, og at det kan være vanskelig å skape sterke bånd til lokalbefolkningen, som betrakter dem litt som outsiders (Belabas & de Jong, 2024; De Bree et al., 2010; King & Christou, 2010). Noen ganger kan etterkommeres tilknytning til landet de vokste opp i, bli styrket etter utflytting – eller de oppdager snarere at de har en helt særegen identitet og tilhørighet, som ikke fullt ut kan plasseres verken det ene eller andre stedet. For eksempel beskriver gresk-amerikanere seg som greske i USA og amerikanske i Hellas, men ikke som amerikanske i USA og greske i Hellas (King & Christou, 2010). På liknende vis vokser etterkommere av innvandrere fra Kypros opp i et land (Storbritannia) som de føler ikke er helt «deres» – men når de flytter til foreldrenes hjemland, føles ikke dette helt som deres land heller. De er både på innsida og utsida på samme tid, begge steder (Teerling, 2011). Denne mellomposisjonen fører ofte til at etterkommere skaper et eget sosialt miljø blant andre «returnmigranter» som har samme livserfaring som dem selv (Belabas & de Jong, 2024; King & Kılinc, 2014; Teerling, 2011). Forskere beskriver det som et slags «tredje kulturelt rom»⁵ (Teerling, 2011).

Ikke all flytting til foreldrenes hjemland er drevet av følelsesmessig tilknytning. Wang (2016) finner at kinesiske etterkommere som har vokst opp i USA, flytter til Kina primært på grunn av økonomiske og karrieremessige motiver. I likhet med etterkommere i andre studier har de også en opplevelse av at de ikke blir oppfattet verken som kinesiske eller amerikanske. Wang beskriver hvordan flere etterkommere bruker dette til sin fordel i jobbsammenheng – de finner posisjoner i arbeidsmarkedet hvor de bruker sin tilknytning til både USA og Kina aktivt, noe Wang kaller «strategic-in-betweeness».

2.6 Flytting til et tredjeland

Det er så langt vi vet ingen studier som eksplisitt tar for seg erfaring med flytting til et tredjeland blant etterkommere, selv om det antakelig gjelder mange. For eksempel viser en

⁵ King & Kılinc betegner det som et «fjerde kulturelt rom» fordi det er en distinkt kultur både fra det tyrkiske diasporamiljøet i Tyskland, majoritetstyskere og tyrkere som er vokst opp i Tyrkia.

studie fra Nederland at rundt halvparten av tyrkiske etterkommere som emigrerer, flytter til et tredjeland (de Jong, 2022). Det finnes et par studier som tar for seg *aspirasjoner* og *framtidsplaner* for flytting til tredjeland. Blant etterkommere i Frankrike, er den høyeste tilbøyeligheten til å flytte til et tredjeland blant personer som har én innvandrerforelder og én innfødt forelder, og det er en sammenheng mellom ønske om å flytte til et tredjeland og opplevd diskriminering (Caron, 2020). En kvalitativ studie tar for seg framtidsaspirasjoner blant etterkommere av innvandrere fra Maghrib i Frankrike som har gått på franske eliteuniversiteter. I tillegg til at noen vurderer å flytte til foreldrenes hjemland, er det flere av dem som ønsker å flytte til et tredjeland. De vurderer gjerne å flytte til et sted hvor de har studert eller hatt traineestillinger, og de vektlegger ønsket om å bo en plass som er preget av åpenhet og kulturelt mangfold. Ett motiv for å flytte til et slikt sted er at de tror de kan få flere muligheter og mer anerkjennelse der enn i Frankrike. Noen hadde erfart at det var mens de bodde i utlandet som trainee eller student at de ble mest entydig oppfattet som «franske». For dem kan flytting til et tredjeland dermed gjøre det lettere å være fransk uten skråblikk: «Et slikt 'tredje sted' kan gi en følelse av hjem fordi det ikke vil bli satt spørsmålstegn ved deres franskhet eller hvor kompatibel denne er med deres etniske og religiøse tilknytning» (Shahrokni, 2019, s. 444).⁶ Noen av dem ønsker som nevnt tidligere også å flytte til et land i den «arabiske verden» på grunn av en følelse av kulturell tilhørighet til regionen – et sted hvor de kan føle seg hjemme på grunn av sin muslimske identitet, men hvor de samtidig ikke blir evaluert på bakgrunn av hvor godt de passer inn på samme måte som i foreldrenes hjemland. Et tredjeland kan i så måte tilby en form for identitetsmessig frihet som verken livet i Frankrike eller foreldrenes hjemland kan gi dem. Til sist beskriver Shahrokni en gruppe som vil etablere en karriereorientert, «hypermobil» livsstil hvor de flytter fram og tilbake mellom steder som London, Paris og Dubai. De vil gjerne tilbringe tid i byer med stort mangfold hvor det å ha en flerkulturell bakgrunn blir ansett for å være en profesjonell ressurs.

2.7 Oppsummering

De fleste studiene fra andre land fokuserer på etterkommere av en bestemt gruppe innvandrere, og de utforsker primært flytting til foreldrenes hjemland. Det er med andre ord lite forskning på flytting til tredjeland. Hovedårsaker til utflytting er internasjonal orientering («migrasjonskapital»), følelsesmessige bånd til foreldrenes hjemland, et ønske om å bli kjent med røttene og en drøm om en annen livsstil. I tillegg er et gjennomgående tema erfaringer med rasisme og diskriminering, og et behov for å leve i et land hvor det er større aksept for muslimsk identitet. Erfaringer med retur til foreldrenes hjemland er blandede – ofte er det vanskeligere å finne sin plass der enn forventet. For etterkommere som flytter til et tredjeland, kan et slikt sted potensielt fungere som et sted hvor de får større identitetsmessig frihet.

⁶ Vår oversettelse

3 Metode

I prosjektet kombinerer vi statistiske analyser med intervjumateriale for å belyse ulike spørsmål. Mer informasjon om dataene, utvalget og metodene som er brukt i de kvantitative analysene finnes i vedlegg 1 (utvalg, variabler og metoder i registerdataanalysene).

3.1 Kvantitative analyser

Vi bruker registerdata fra Statistisk sentralbyrå (SSB) for å kartlegge utvandringen blant unge voksne etterkommere av innvandrere, sammenlignet med andre i Norge på samme alder. Med 'etterkommere' menes her personer som har to utenlandsfødte foreldre (og fire utenlandsfødte besteforeldre), og som enten selv er født i Norge eller som har innvandret til Norge som barn (0-9 år).⁷ De har altså hatt hele eller mesteparten av sin oppvekst og ungdomstid i Norge. Vi undersøker deres utvandringsmønstre når de er i alderen 18-35 år. I denne alderen er det sannsynlig at de selv i stor grad har tatt beslutningen om eventuelt å flytte fra landet. Blant personer over 35 år er flytte- (og utvandrings-)ratene generelt lave, og det er dessuten relativt få etterkommere i Norge som er eldre enn 35 år.

SSB-dataene i disse analysene strekker seg fra 2000 til 2023. Selv om det stadig blir flere unge voksne etterkommere av innvandrere i Norge, bærer analysene i noen grad preg av at det fra 2000 til 2023 var relativt få utvandrere i denne gruppen (drøyt 4000 utvandring blant unge voksne norskfødte etterkommere og drøyt 5000 blant unge voksne som kom til Norge som barn). Det betyr at det er begrensede muligheter til å dele dem inn i undergrupper etter mange variabler samtidig, siden tallene i noen undergrupper kan bli små og dermed mer preget av tilfeldige variasjoner. Dette har til dels vært løst ved at grupper/tidsperioder/kategorier er slått sammen. Etter hvert som disse gruppene blir større, vil det være enklere å gjøre enda mer detaljerte analyser enn det som vises i denne rapporten.

3.2 Kvalitative analyser

Datagrunnlaget for de kvalitative analysene er intervjuer med 13 etterkommere av innvandrere som har flyttet fra Norge. Elleve av disse intervjuene ble gjort høsten 2025, mens to ble gjort i 2023, i forbindelse med datainnsamling i EXITNORWAY, et prosjekt om utvandring finansiert av Norges forskningsråd.

Det kan være utfordrende å rekruttere informanter som bor i utlandet, og særlig når gruppa er så liten som den er i dette tilfelle – som vi vil komme tilbake til, utvandrer bare 1 % av etterkommere av innvandrere årlig. For å finne folk, måtte vi derfor benytte ulike kanaler. Forskerne kontaktet aktuelle informanter i eget nettverk, og også personer som kunne kjenne personer i studiens målgruppe. Bistanden fra noen av dem vi kontaktet, var uvurderlig. Noen av informantene ga oss kontaktinformasjon til flere aktuelle personer. I tillegg la forskerne ut informasjon i ulike sosiale medier for å finne informanter. Vi kontaktet også Sjømannskirken og den norske ambassaden i enkelte land. Sjømannskirken var særlig hjelpsom med å bistå i rekruttering. Vi henvendte oss også bl.a. til Den franske skolen i Oslo.

Majoriteten av informantene bodde i utlandet da vi gjennomførte intervjuene – bare to av dem hadde flyttet tilbake til Norge. Informantene hadde bodd fra mellom ett år og 25 år i

⁷ Vår definisjon favner altså ganske bredt, siden den også omfatter personer som selv har innvandret.

utlandet. Foreldrene deres kom fra følgende steder: Pakistan, India, Bosnia, Tyrkia, Nederland, Irak og Iran. De fleste ble født i Norge, men tre av informantene kom som barn eller tidlig i tenårene. To av informantene hadde foreldre som var fra to ulike steder – den ene av dem hadde én forelder fra Norge. Fem av informantene har foreldre som kom til Norge som flyktninger.

På intervjudtidspunktet bodde to av informantene i Norge. Den en av dem hadde bodd i Tyrkia, mens den andre hadde bodd i et land i Midtøsten. De andre informantene bodde i USA (3), Storbritannia (2), De forente arabiske emirater (1), et land i Midtøsten,⁸ Tyskland (1), Nederland (1), Japan (1), og Spania (1). Ni av informantene hadde flyttet til et tredjeland, mens fire informanter hadde flyttet til foreldrenes hjemland. Mange av informantene hadde bodd i flere land i tillegg.

Den yngste informanten var 26 år på intervjudtidspunktet og den eldste var 53 år. De fleste var i midten av 30-årene eller i første halvdel av 40-årene. Fire av informantene hadde flyttet tilbake til foreldrenes hjemland i voksen alder. Blant informantene var det sju menn og seks kvinner. Alle hadde høyere utdanning, de fleste på masternivå, med unntak av to som hadde bachelorgrad og en person som hadde doktorgrad. Fem av dem var single på intervjudtidspunktet, sju var gift og én var skilt. Informantene i de siste to kategoriene hadde barn.

Alle intervjuene ble tatt opp, med unntak av ett intervju, hvor forskeren tok notater underveis. Alle intervjuene ble koda i Nvivo. Kodene var ikke forhåndsdefinerte, men ble laget ut ifra temaer som dukket opp i intervjuene. Samtidig som intervjuene ble koda, skrev forskeren ned analysetanker og hovedtrekk ved intervjuene i et eget dokument. Sammen med sitater i kodene utgjorde disse notatene utgangspunktet for videre analyse.

For å sikre informantenes anonymitet, gir vi ikke mer detaljert informasjon som kan knyttes til hver enkelt av dem. Alle informantene har fått et pseudonym. Av hensyn til deres anonymitet vi valgt ikke å lage en tabell med oversikt over pseudonym og biografiske fakta her. Før publisering hadde vi dialog med informantene om anonymisering i rapporten og har justert teksten etter deres ønsker. Det innebærer at vi noen ganger refererer til konkrete land og byer, mens vi andre ganger refererer til mer overordnede geografiske kategorier. Fordi kjønn ikke er en dimensjon i analysen, har vi for noen av informantene endret kjønn av hensyn til anonymisering.

Sitater fra informanter har noen ganger blitt omskrevet for å gjøre språket mindre muntlig og gjentakelser har blitt kuttet. Om lenger strekk har blitt kuttet, er det markert slik: (...).

⁸ Vi nevner ikke hvilket konkret land etter dialog med deltaker om anonymisering.

4 Hvem utvandrer, hvor drar de, og i hvilken grad kommer de tilbake?

De kvantitative analysene er delt i to hoveddeler: Del 1 sammenligner etterkommerne med tre andre grupper av unge voksne i Norge: Norskfødte med én utenlandsfødt forelder, norskfødte uten utenlandsfødte foreldre ('majoritetsbefolkningen'), og innvandrere som kom til Norge i alderen 10 år eller eldre. Del 2 ser på forskjeller i utvandringsmønstrene innad i etterkommer-gruppen, med særlig fokus på forskjeller etter foreldrenes opprinnelsesland. I et eget underkapittel til slutt oppsummeres hovedfunnene.

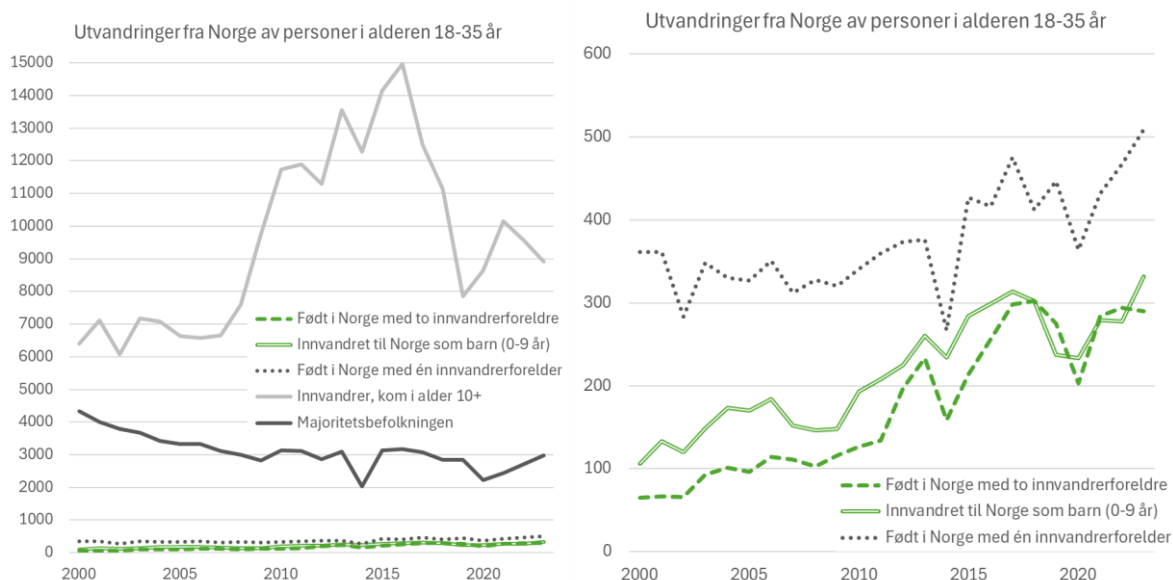
4.1 Utvandring fra Norge blant ulike grupper unge voksne

Verken den yngre eller den eldre delen av befolkningen er like mobil som de unge voksne i alderen 18-35 år. Det gjelder både for innenlandsk og internasjonal flytting. For å sette utvandringen blant innvandreres etterkommere i en større sammenheng, sammenligner vi dem derfor med andre i samme alder. I denne delen sammenligner vi fem ulike grupper av unge voksne (for mer detaljer om grupperingen, se vedlegg 1):

- Norskfødte med to innvandrerforeldre
- Personer som innvandret til Norge som barn (0-9 år ved innvandring)
- Personer født i Norge med én utenlandsfødt forelder
- Personer som innvandret til Norge i alderen 10 år eller eldre
- Øvrige (også kalt 'majoritetsbefolkningen')

De to første gruppene utgjør altså det vi i denne analysen kaller 'etterkommere'.

Utvikling over tid

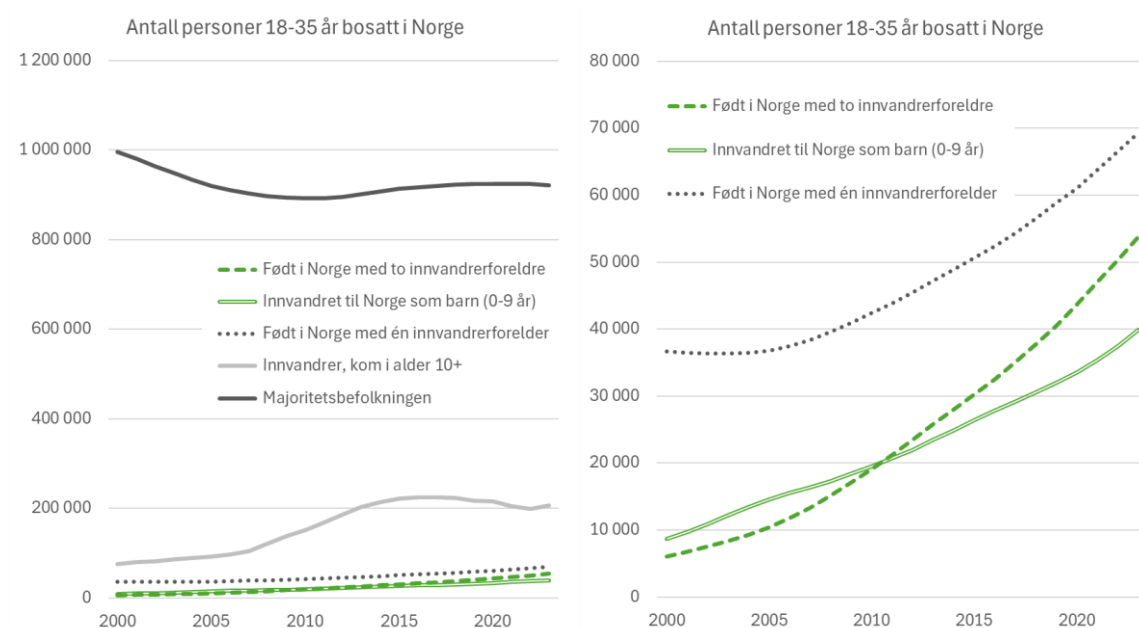

Figur 1: Årlig antall utvandring fra Norge av personer i alderen 18-35 år, alle grupper (venstre, N=322602) og utvalgte grupper (høyre, N=18345), 2000-23

Figur 1 viser utviklingen i disse gruppenes utvandring over tid. I den venstre delen av figuren er alle fem gruppene representert, og utvandringen blant innvandrere som kom i alderen 10+

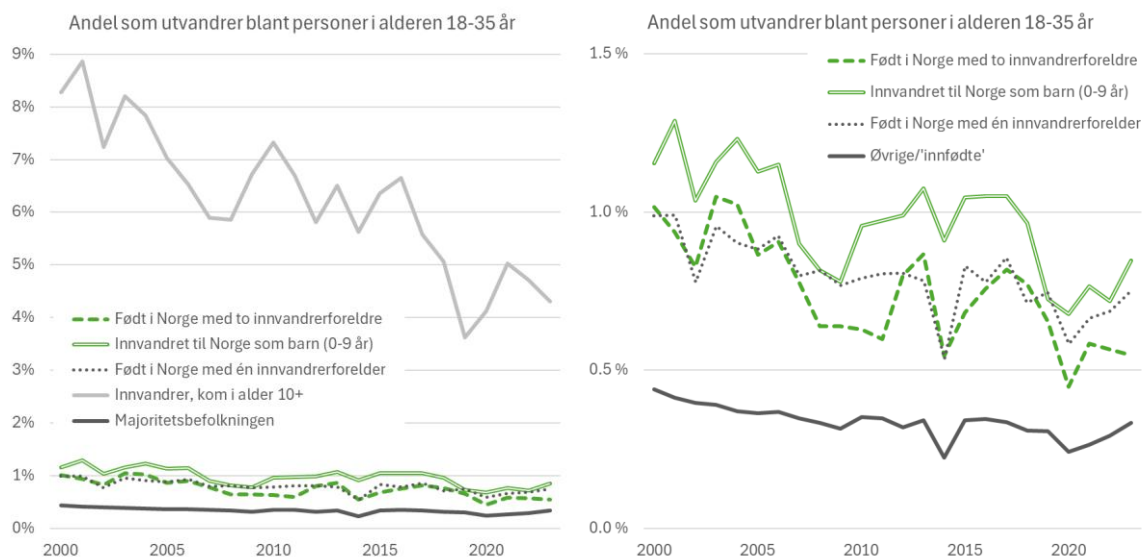
dominerer fullstendig. De to gruppene av etterkommere kan så vidt skimtes nederst i figuren. Sammenlignet med utvandringen blant innvandrere på samme alder (som kom i alderen 10 år eller mer), er altså utvandringen blant etterkommere svært lav målt i antall, også lavere enn antallet jevnaldrende i majoritetsbefolkningen som utvandrer. Den høyre delen av figuren fokuserer på de tre gruppene med minst utvandring, og viser at antallet utvandring i alle disse gruppene har økt de siste tiårene. For de to etterkommergruppene, markert med grønne linjer, har antallet utvandring økt fra rundt 100 i hver av gruppene i år 2000 til rundt 300 årlig de siste årene.

Dette henger selvsagt sammen med at antallet unge voksne etterkommere som bor i Norge har vært lavt fram til de siste par årene. Figur 2 viser hvordan antallet unge voksne etterkommere som bor i Norge samlet har utviklet seg fra under 20 000 i 2000 til nær 100 000 i dag.

Figur 2: Årlig antall personer 18-35 år bosatt i Norge, etter gruppe. Alle grupper (venstre, N=29 mill. personår) og utvalgte grupper (høyre, N=2,4 mill. personår). 2000-23

Samtidig som antall utvandring blant unge voksne etterkommere har økt, har altså antallet unge voksne etterkommere i Norge som potensielt kan utvandre, økt minst like mye.

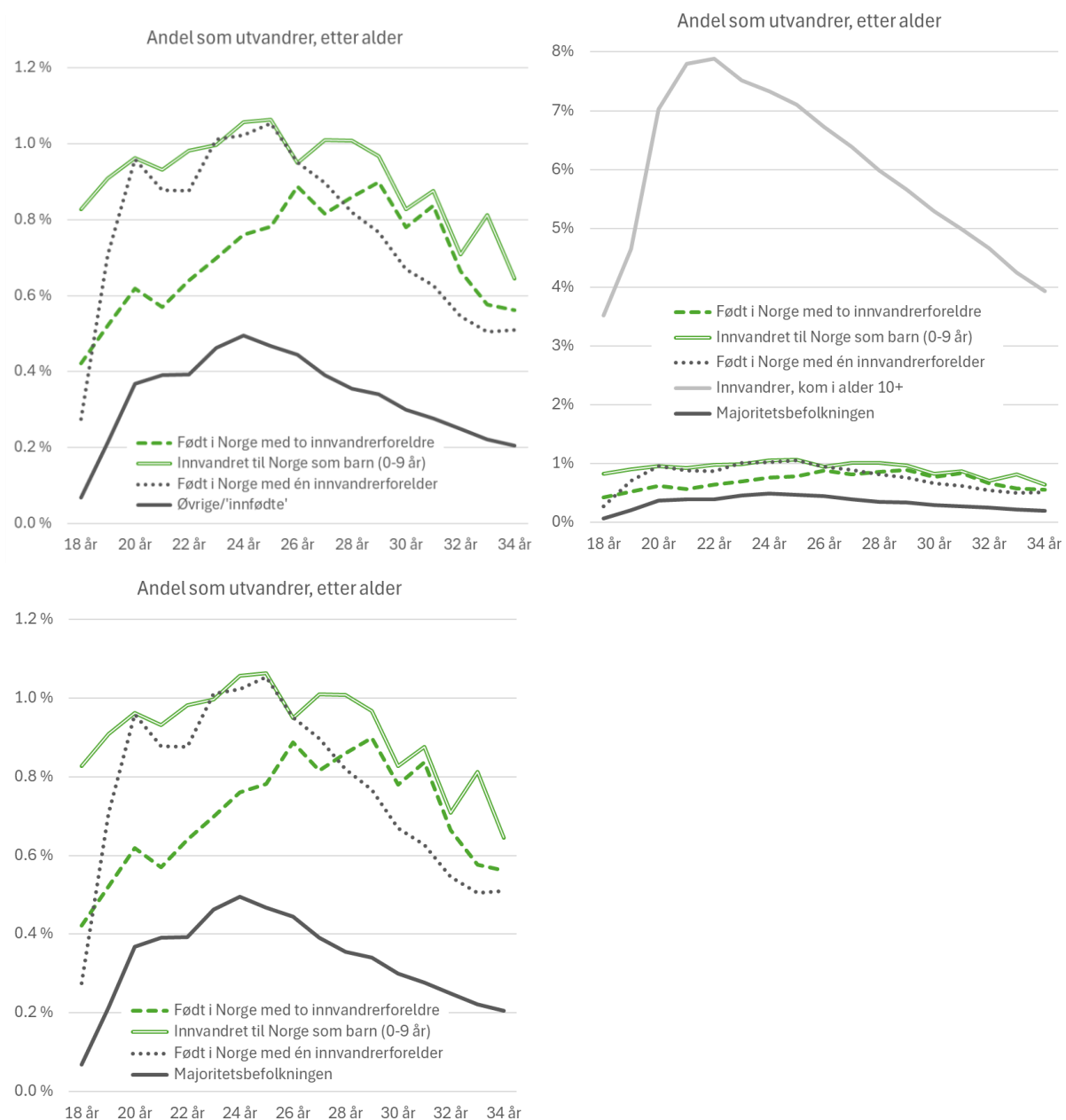
Figur 3: Andel utvandring (i prosent av gruppen) blant personer i alderen 18-35 år, alle grupper (venstre) og utvalgte grupper (høyre), 2000-23

Figur 3 tar hensyn til størrelsen på de ulike gruppene i Norge over tid, og viser *andeler* i hver av gruppene som utvandret et gitt år. Igjen viser høyre del av figuren alle de fem gruppene, og igjen skiller innvandrerne seg ut med klart høyere andeler som utvandrer – selv om denne har vært synkende over tid. Høyre del av figuren zoomer inn på de fire andre gruppene. Andelen som utvandrer er noe høyere for etterkommere av innvandrere enn for jevnaldrende i majoritetsbefolkningen, og alle har hatt en synkende trend. Personer som er født i Norge med én innvandrerforelder, har samme trend som våre to etterkommer-grupper.

Det er altså klart mindre vanlig å utvandre hvis man er etterkommer av innvandrere enn hvis man selv har innvandret til Norge som ung/voksen. Under 1% av de unge voksne etterkommerne utvandrer et vanlig år – noe som betyr at utvandring er relativt uvanlig blant etterkommere av innvandrere i Norge, men mer vanlig enn blant jevnaldrende i majoritetsbefolkningen.

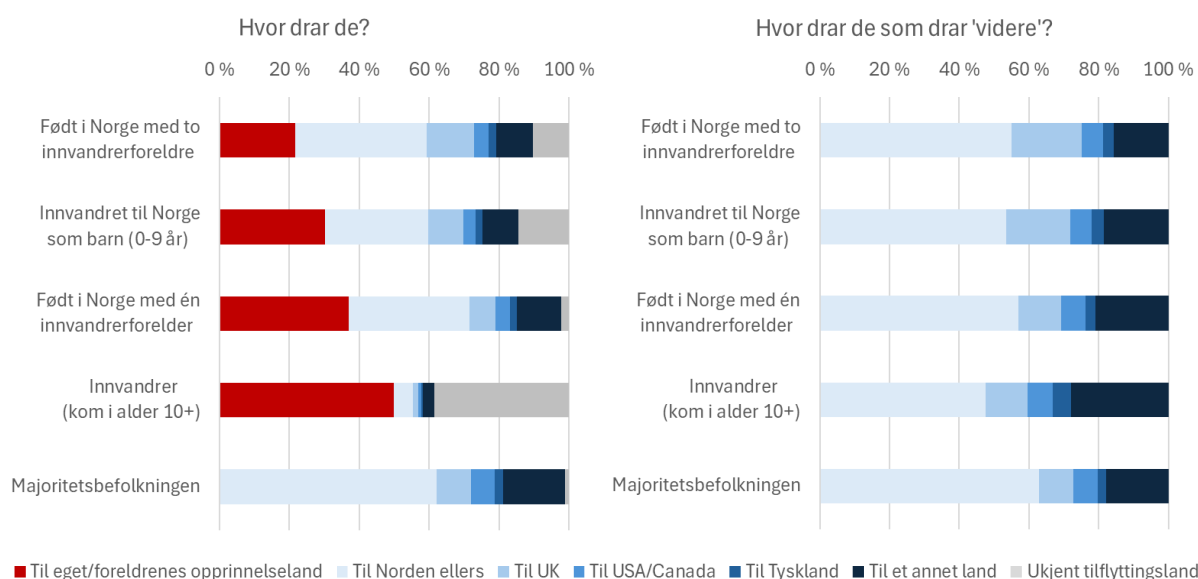
Flere forskjeller mellom gruppene

Som nevnt er flytte- og utvandringshyppigheten spesielt høy blant unge voksne. Figur 4 viser hvordan andelen som utvandrer varierer etter alder for de fem gruppene (venstre side) og for alle gruppene unntatt innvandrerne (høyre side). Mens innvandrerne har de aller høyeste utvandringsandelene i begynnelsen av 20-årene, er det vanligst å utvandre ved noe høyere alder for majoritetsbefolkningen, norskfødte med én innvandrerforelder og etterkommere som innvandret som barn. Blant etterkommere som er født i Norge er utvandringsandelene høyest i siste del av 20-årene.

Figur 4: Årlig andel (%) i ulike grupper av unge voksne som utvandrer, etter alder. Alle grupper (venstre) og utvalgte grupper (høyre), 2000-2023

Hvor drar de?

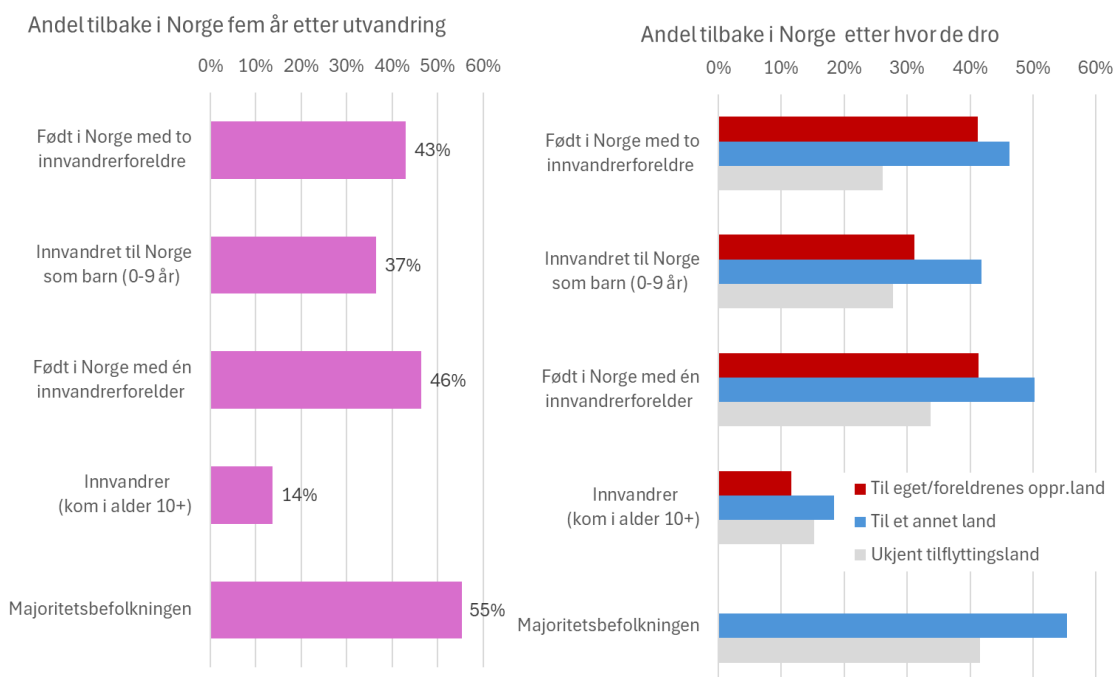
Figur 5: Tilflyttingsland for unge voksne (18-35 år) som utvandrer fra Norge, etter gruppe. All utvandring (venstre, N=322602) og utvandring som verken er til eget/foreldrenes opprinnelsesland eller til ukjent tilflyttingsland (høyre, N=111512), 2000-23

Når man melder utvandring fra Norge, skal man også oppgi hvilket land man flytter til (mer om utvandringsregistrering i Vedlegg 1). Det gjør det mulig å undersøke hvorvidt etterkommerne flytter til foreldrenes/eget opprinnelsesland eller til et annet land, og eventuelt hvilket. De som ikke reiser til foreldrenes opprinnelsesland, reiser ofte til et annet nordisk land, og også relativt ofte til enten UK/Storbritannia, USA/Canada eller Tyskland (se Vedlegg 1) – så disse fire gruppene av tilflyttingsland vises separat i resultatene (og gjelder de som ikke flytter til foreldrenes opprinnelsesland).

I Figur 5 viser venstre del av figuren tilflyttingsland for alle utvandrerne i hver av de fem gruppene. Det er ganske tydelige forskjeller mellom gruppene i hvor stor andel av utvandrerne som drar til eget/foreldrenes opprinnelsesland: Andelen er klart høyest blant innvandrere (selv om disse også har en relativt stor andel med ukjent destinasjon). For etterkommerne drar det store flertallet videre til et nytt land; bare 20% av etterkommerne som er født i Norge drar til foreldrenes opprinnelsesland, mens 30% av dem som kom til Norge som barn, drar til eget opprinnelsesland. Norskfødte med én innvandrerforelder drar faktisk i noe større grad til denne forelderens opprinnelsesland enn våre to etterkommergrupper gjør. Blant norskfødte med én innvandrerforelder er det mange med en forelder fra et annet nordisk land, noe som kan bidra til å forklare dette mønsteret.

For bedre å kunne sammenligne gruppene, viser høyre del av Figur 5 tilflyttingslandene til de som *ikke* drar til eget/foreldrenes opprinnelsesland. Personer med ukjent tilflyttingsland er også holdt utenfor. Denne delen av figuren viser at valgene av tilflyttingsland er nokså like hvis man bare sammenligner dem som har oppgitt at de flytter videre til et nytt land: Norden er den klart vanligste destinasjonen, særlig for 'øvrige'. Dette kan ha noe sammenheng med at det skal mindre til for å få registrert utvandring til andre nordiske land enn til resten av verden (se Vedlegg 1). En relativt stor andel reiser til UK (Storbritannia), særlig i de to etterkommer-gruppene. For alle grupper er UK en vanligere destinasjon enn USA/Canada. Innvandrerne (som kom som unge/voksne) reiser i mindre grad til Norden og i større grad til andre deler av verden.

Kommer de tilbake?

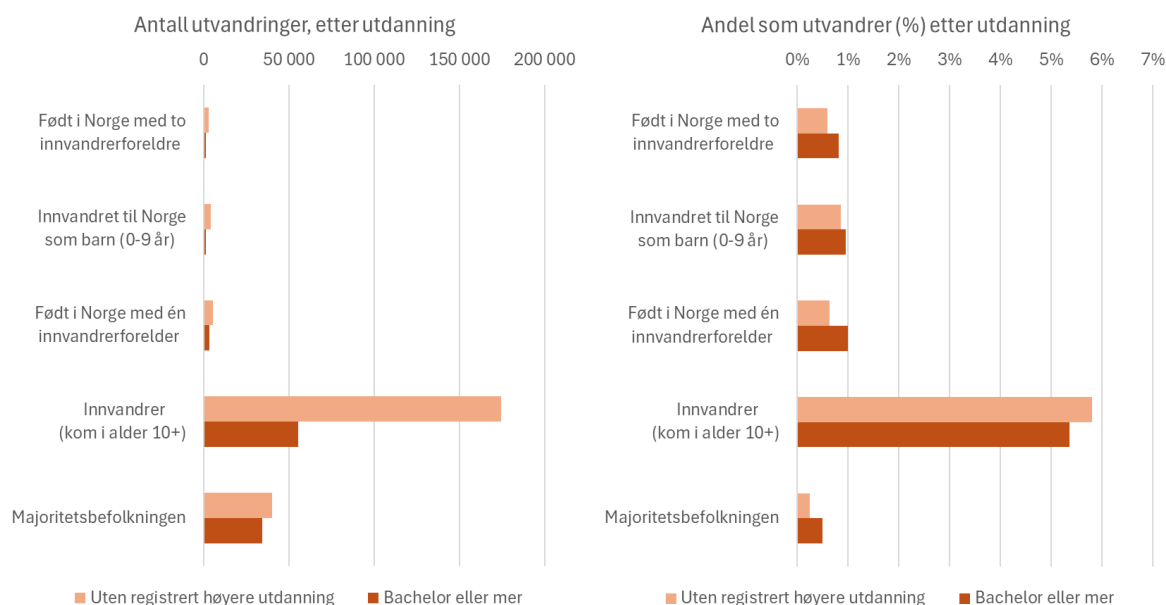
Figur 6: Andel av unge voksne utvandrere som har flyttet tilbake til Norge fem år etter utvandring, etter gruppe. Totalt (venstre) og etter hvor de dro (høyre). Basert på utvandring som fant sted 2000-2019 (N=276350)

De fleste som flytter fra Norge, forblir i utlandet (Tønnessen et al., 2025; Tønnessen & Syse, 2025). Det gjelder også våre to etterkommergrupper, som venstre del av Figur 6 viser: Fem år etter utvandring er under halvparten tilbake i Norge (43% av de norskfødte med innvandrerforeldre og 37% blant de som innvandret til Norge som barn). Dette er likevel klart høyere enn for jevnaldrende innvandrere, der bare 14% er tilbake som bosatte i Norge fem år etter at de utvandret. Blant 'øvrige' har litt over halvparten (55%) flyttet tilbake fem år etter utvandringen.

Om man flytter tilbake til Norge eller ikke, kan avhenge av hvilket land man utvandret til. Høyre del av Figur 6 viser at det er forskjeller mellom de som drar til eget/foreldrenes opprinnelsesland og de som drar til et annet land: Andelen som kommer tilbake til Norge er høyest blant dem som har dratt til et annet land, mens de som reiser til eget eller foreldrenes opprinnelsesland, i mindre grad kommer tilbake til Norge. Slik er det for alle gruppene. Det ser altså ut til å være et gjennomgående mønster at de som flytter til andre land enn eget/foreldrenes opprinnelsesland (og informerer folkeregisteret om tilflyttingsland), i større grad er midlertidige utvandrere.

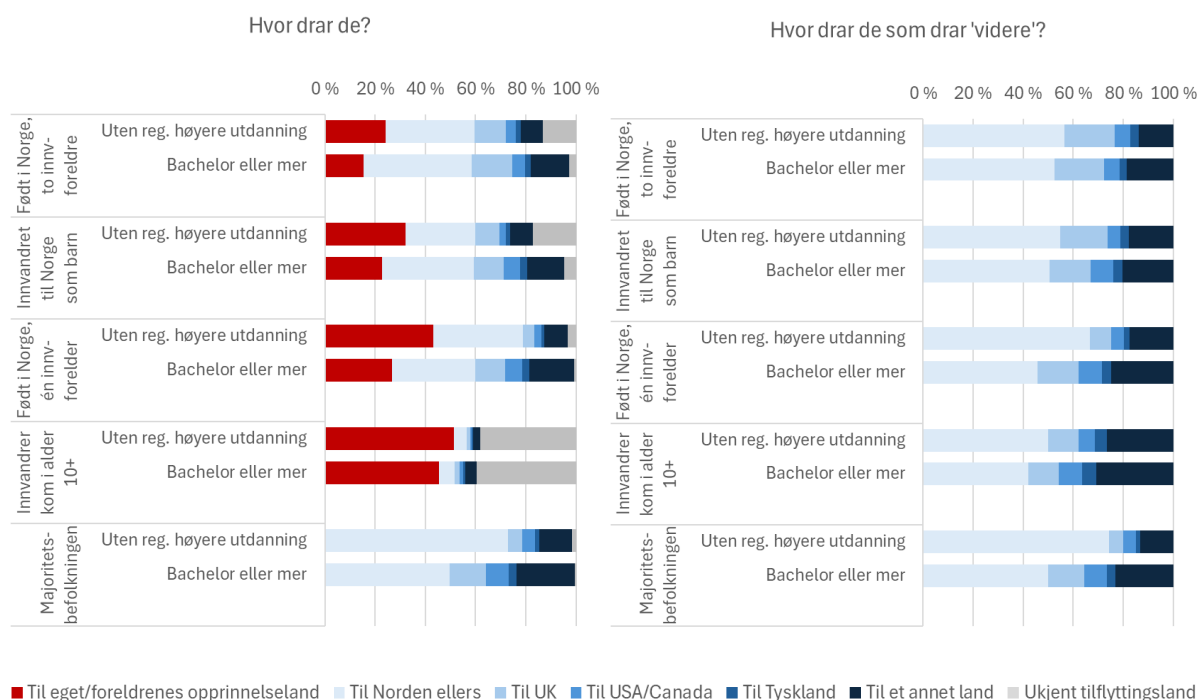
Forskjeller etter utdanning

Utvandringsmønstrene kan også variere etter utdanningsnivå. I disse analysene har vi kategorisert alle med avlagt bachelorgrad i en egen gruppe (se mer i Vedlegg 1), og Figur 7 viser hvordan antall og andel utvandring varierer etter utdanning.

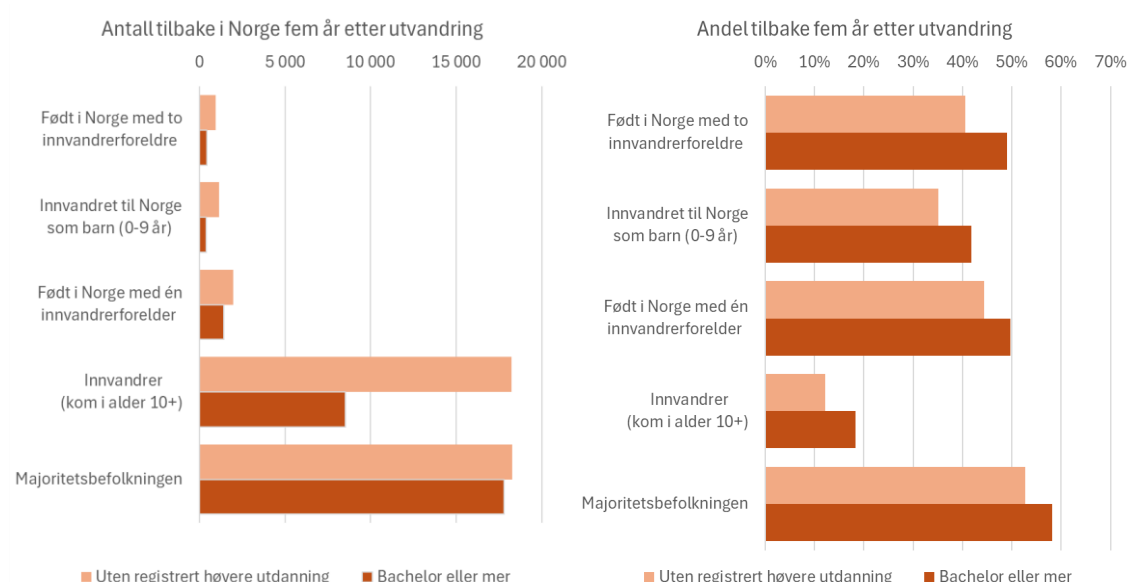
Figur 7: Antall (venstre, N=322602) og andel (høyre) utvandring blant unge voksne etter gruppe og høyeste registrerte utdanningsnivå, 2000-23

Som venstre side viser, er antall utvandrere som ikke har høyere utdanning, høyere enn antall utvandrere som har høyere utdanning. Norge 'mister' altså flere lavt utdannede enn høyt utdannede personer, i alle våre grupper. Men målt i *andel* i hver utdanningsgruppe som utvandrer (høyre side) er bildet ganske annerledes: For alle gruppene unntatt innvandrerne, er andelen som utvandrer høyere blant de høyt utdannede enn blant de lavt utdannede. Dette er særlig tydelig blant 'øvrige'.

Figur 8: Tilflyttingsland blant unge voksne utvandrere, etter gruppe og utdanningsnivå. All utvandring (venstre, N=322602) og utvandring som verken er til eget/foreldrenes opprinnelsesland eller til ukjent tilflyttingsland (høyre, N=111512), 2000-23

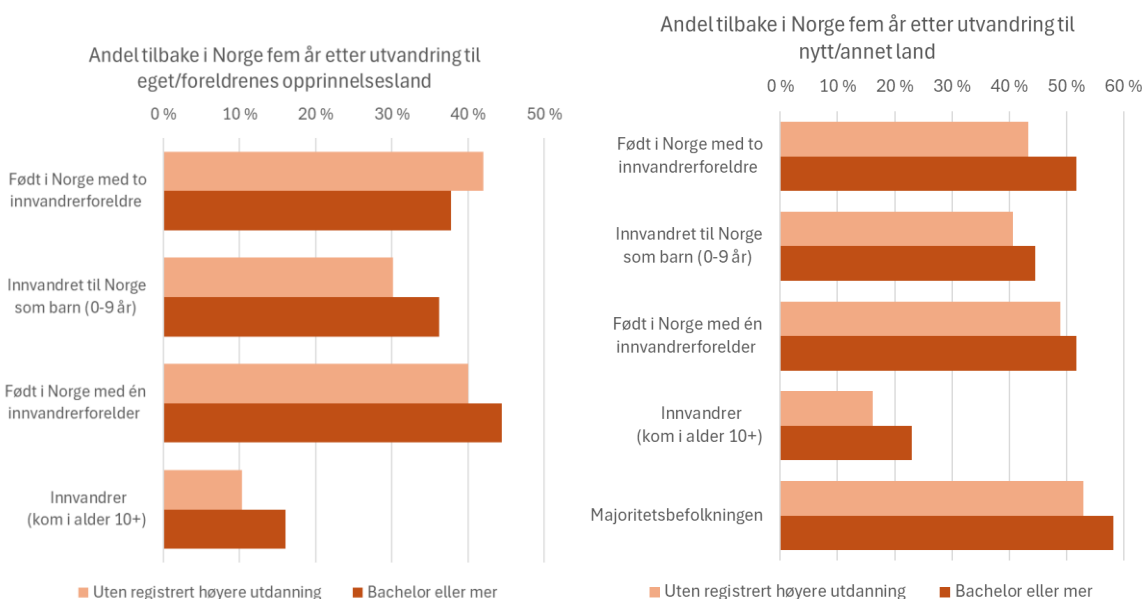
Høyt utdannede har også litt andre destinasjoner: De reiser i mindre grad til eget/foreldrenes opprinnelsesland. Figur 8 til venstre viser at dette er et gjennomgående mønster. Høyre del av figuren viser (som i Figur 5) tilflyttingslandene for de som verken drar til foreldrenes/eget opprinnelsesland eller har manglende informasjon om tilflyttingsland. Den viser at høyt utdannede i noe større grad enn lavt utdannede drar til ikke-nordiske land. Dette er også gjennomgående for alle grupper.

Figur 9: Antall (venstre) og andel (høyre) unge voksne utvandrere som har flyttet tilbake til Norge fem år etter utvandring, etter gruppe. Basert på utvandring som fant sted 2000-2019 (N=276350)

Venstre del i Figur 9 viser antall som har flyttet tilbake fem år etter utvandring, etter utdanningsnivå (registrert før utvandringen). Siden flertallet av de som utvandrer, i alle gruppene, ikke hadde høyere utdanning (Figur 7), er det ikke overraskende at de også dominerer blant dem som flytter tilbake til Norge. Men dersom vi beregner *andel* tilbakeflyttere blant de som har utvandret (høyre side av figuren), er bildet ganske annerledes: De høyt utdannede som utvandrer, er de som i størst grad flytter tilbake til Norge igjen. Også dette er gjennomgående for alle gruppene.

Det ser altså ut til å være to klare sammenhenger mellom utvandringsmønstre og utdanning: Personer med høy utdanning a) flytter i større grad til et nytt/annet land enn foreldrenes/eget opprinnelsesland, og b) kommer i større grad tilbake til Norge. For å undersøke om den høyere tendensen til tilbakeflytting bare skyldes at de i større grad flytter til et nytt land, har vi sett på tilbakeflyttingen fra de to ulike typene destinasjoner (foreldrenes/eget opprinnelsesland vs. annet land) hver for seg. Venstre del av Figur 10 viser utdanningsforskjeller i retur til Norge blant dem som utvandret til eget/foreldrenes opprinnelsesland, mens høyre del viser det tilsvarende for dem som flyttet til et nytt/annet land. For dem som flyttet til eget/foreldrenes opprinnelsesland, er det fortsatt mest vanlig å flytte tilbake til Norge blant de høyt utdannede i alle grupper – bortsett fra for etterkommere født i Norge. For dem som utvandret til et nytt/annet land, er resultatene nokså like som over: Høyt utdannede flytter i større grad tilbake til Norge, i alle grupper.

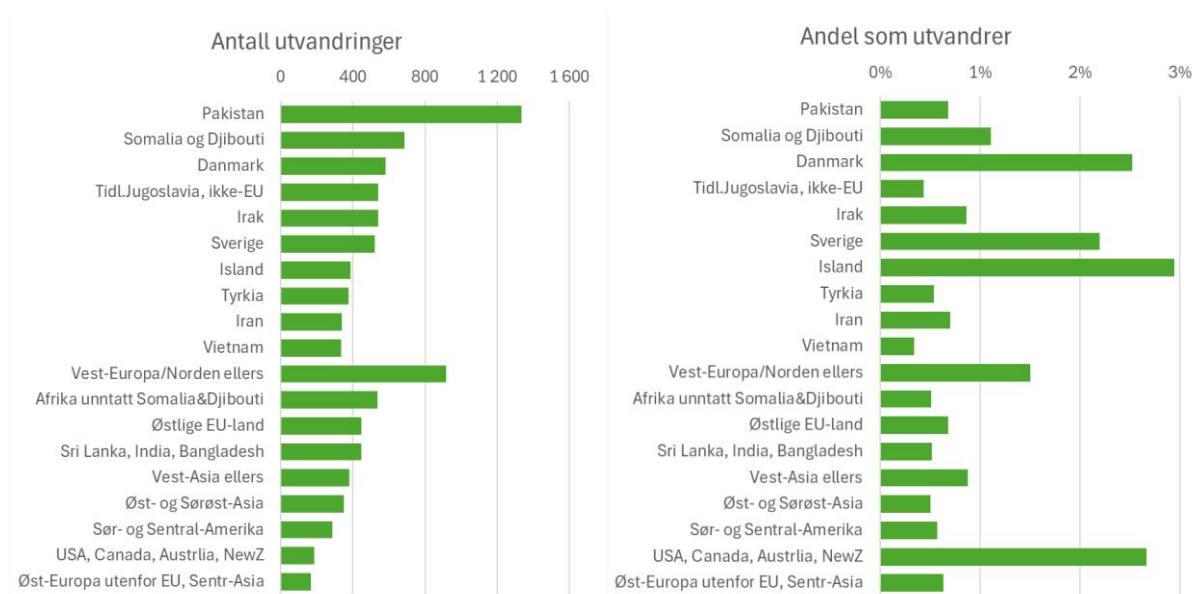

Figur 10: Andel utvandrere som er tilbake i Norge fem år etter utvandring, etter gruppe og utdanningsnivå og om de reiste til eget/foreldrenes opprinnelsesland (venstre, N=110406) eller til et annet land (høyre, N=95836). Basert på utvandring registrert i perioden 2000-2019

4.2 Mer om utvandring blant innvandreres etterkommere

Denne delen gir en grundigere beskrivelse av utvandringmønstrene blant to av gruppene i forrige underkapittel, de to vi har definert som innvandrernes etterkommere (personer med innvandrerforeldre som enten selv er født i Norge eller som innvandret i alderen 0-9 år). Sentralt i analysene står forskjeller etter foreldrenes opprinnelsesland, og vi kommer til å undersøke betydningen av utdanningsbakgrunn, hvem som kommer hjem osv. slik det er gjort over, men med fokus på etterkommerne og hvilken landbakgrunn de har. For å gi en mest mulig detaljert beskrivelse av disse forskjellene når tallene er såpass små (under 10 000 utvandring i hele perioden, se vedlegg 1), er de to gruppene av etterkommere (de som er født i Norge og de som kom som barn) slått sammen i denne delen.

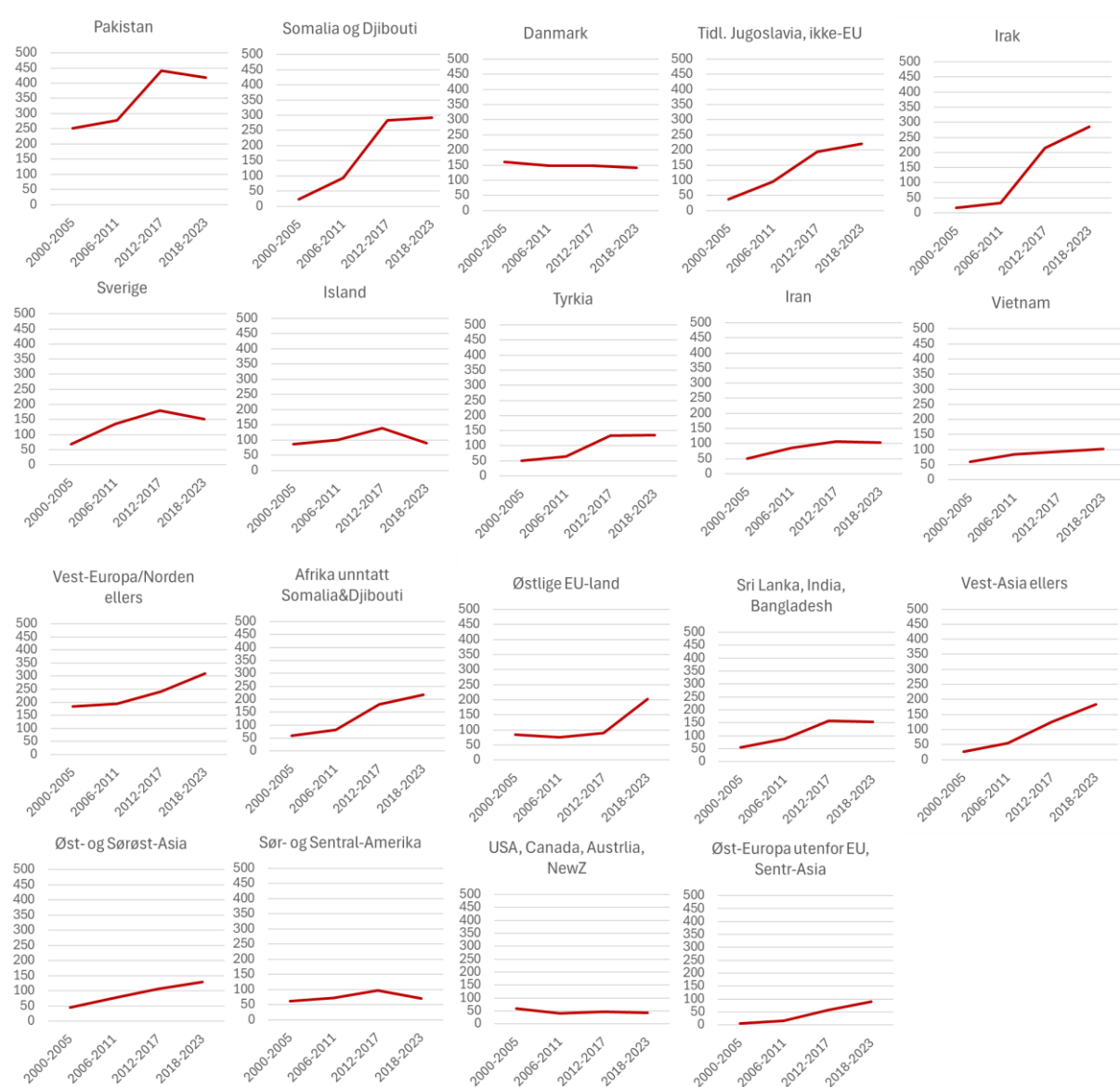
Figur 11 viser først noen av de vanligste enkeltlandene hvor utvandrerne blant etterkommere i Norge har røtter. Pakistan er det klart største enkeltlandet, og over 1300 av de unge voksne utvandrerne fra Norge siden 2000 har vært etterkommere av innvandrere fra Pakistan. Dette er ikke overraskende, siden dette også er den største gruppen av unge voksne etterkommere i Norge. Andre store enkeltland blant etterkommer-utvandrerne er Somalia (gruppert sammen med Djibouti her), Danmark, tidligere Jugoslavia (særlig Bosnia), Irak, Sverige, Island, Tyrkia, Iran og Vietnam. Resten av landene er gruppert i større geografiske samlegupper, og blant dem er 'Vest-Europa og Norden ellers' den største med over 900 utvandring i denne perioden (2000-2023).

Figur 11: Utvandringar blant etterkommere av innvandrere i Norge etter foreldrenes/eget opprinnelsesland/-landgruppe. Antall (venstre, N=9357) og andel (høyre), 2000-23

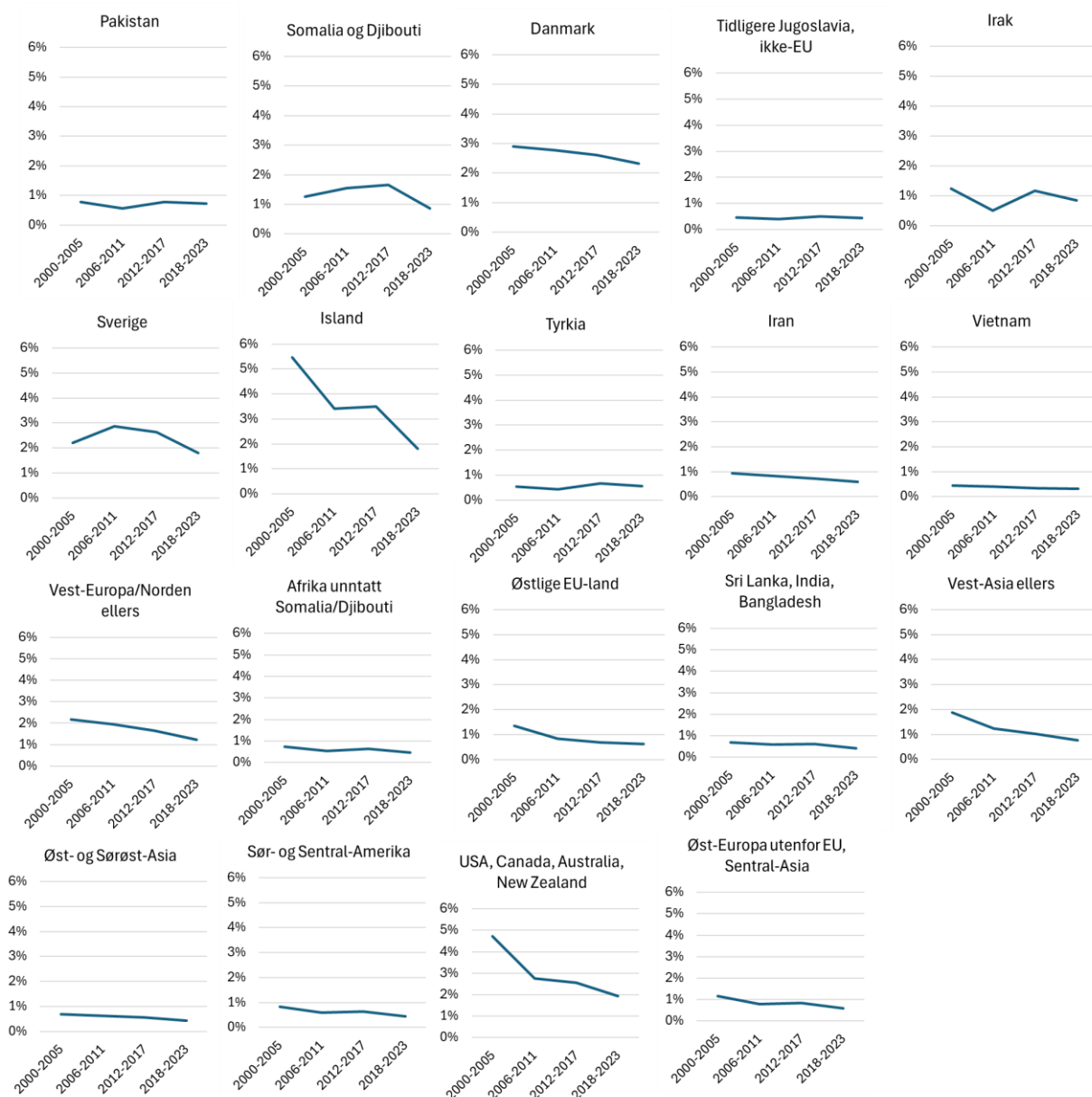
Som tidligere har vi også her delt antallet utvandringar på antall personer som potensielt kan utvandre, og resultatene vises til høyre i Figur 11. Her sees tydelig effekten av at det er mange etterkommere med pakistanske røtter i Norge: Selv om de står for mange utvandringar, er andelen som utvandrer på godt under 1% årlig. Landbakgrunnene som skiller seg ut med høye utvandringarater er i all hovedsak nordiske land (Island, Danmark, Sverige) eller andre land som regnes som 'vestlige' (USA, Canada, Australia, New Zealand eller 'Vest-Europa/Norden ellers'). Etterkommere som har foreldre fra andre nordiske eller 'vestlige' land er altså de som i størst grad selv utvandrer når de blir unge voksne. Blant de andre gruppene skiller etterkommere med røtter i Somalia seg ut. Blant dem utvandrer litt over 1% årlig, som er relativt høyt sammenlignet med de fleste andre gruppene. Etterkommerne med røtter i Somalia skiller seg også litt ut når det gjelder tilflyttingsland, noe vi kommer tilbake til.

Figur 12 viser utviklingen i antall utvandringar fra hver av disse etterkommergruppene. Siden tallene er små er en del år slått sammen, slik at figurene viser fire tidsperioder. Mange landbakgrunner viser en tydelig økning i antall utvandringar, mens en del nordiske/vestlige landbakgrunner har hatt mer stabile antall utvandringar (eventuelt litt nedgang).

Figur 12: Antall utvandring blant etterkommere av innvandrere i Norge etter foreldrenes/eget opprinnelsesland/-landgruppe. Fire tidsperioder, 2000-23

Tilsvarende viser Figur 13 *andelen* utvandring over tid for hver av disse gruppene, og her er bildet ganske annerledes: Andelen unge voksne etterkommere som utvandrer fra Norge har gått ned over tid i de aller fleste gruppene, eller sagt på en annen måte: Sannsynligheten for at en ung voksen etterkommer av innvandrere i Norge velger å utvandre, er stabil eller lavere enn før for de fleste opprinnelseslandsgrupper. Nedgangen i den siste perioden (2018-2023) kan riktignok være preget av at Covid19-pandemien, da all type internasjonal migrasjon var vanskeligere.

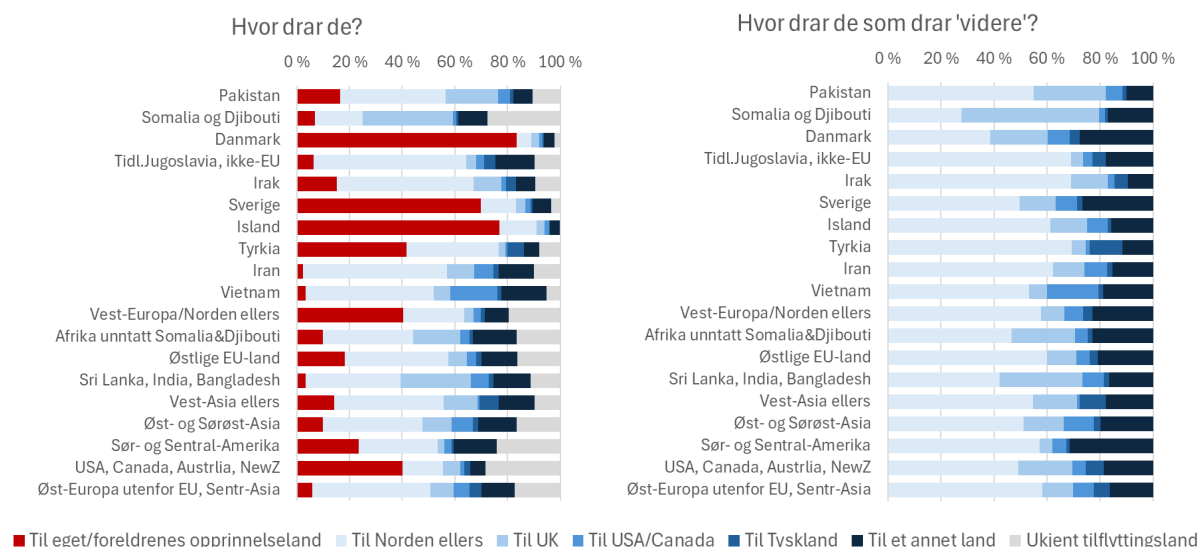

Figur 13: Andel utvandring blant etterkommere av innvandrere i Norge etter foreldrenes/egets opprinnelsesland/-landgruppe. Fire tidsperioder, 2000-23

Hvor drar de?

Når det gjelder tilflyttingsland, viser Figur 14 noen interessante forskjeller mellom land: Andelen som flytter til foreldrenes/egets opprinnelsesland er betydelig høyere blant etterkommere med foreldre fra nordiske land som Danmark, Sverige og Island, eller fra USA/Canada/Australia/New Zealand eller Vest-Europa ellers, enn blant andre land. Blant etterkommerne med nordiske røtter er det klart mer vanlig å flytte til landet der man har disse røttene enn til andre land. Dette kan delvis henge sammen med at det skal mindre til for å bli registrert utvandret til andre nordiske land (se vedlegg 1), men dette forklarer ikke hvorfor andre 'vestlige' land også skiller seg ut med en såpass høy andel som flytter til foreldrenes/egets opprinnelsesland. Bare Tyrkia har like høy andel som flytter til eget/foreldrenes opprinnelsesland.

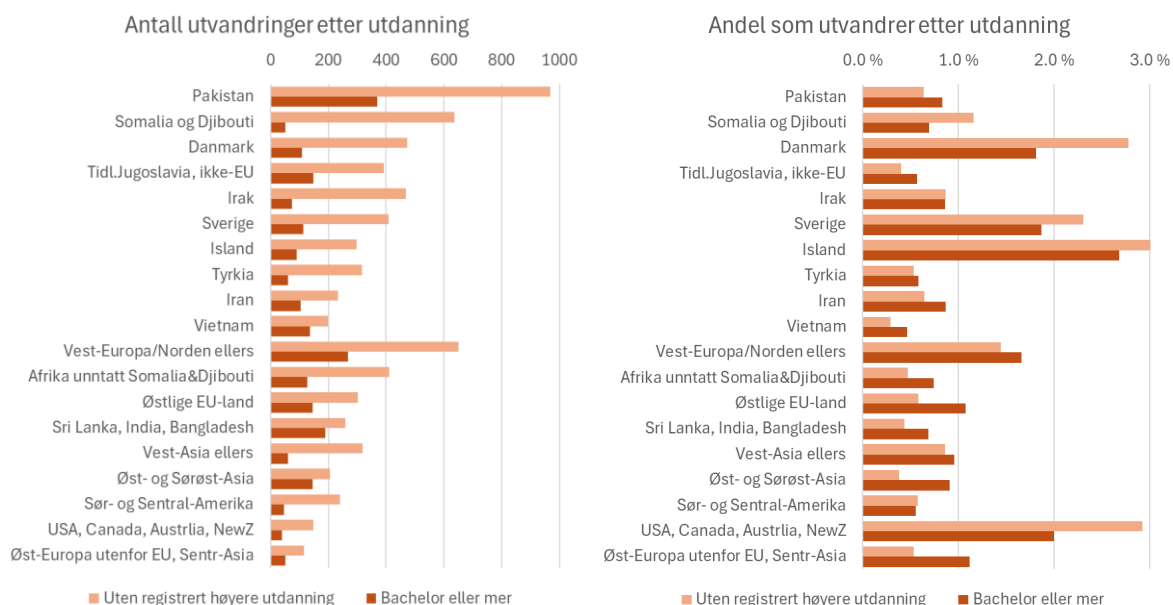
Blant etterkommere med røtter i andre land er det klart mer vanlig å utvandre til et nytt land framfor å flytte til foreldrenes/eget opprinnelsesland. Særlig blant etterkommere med røtter i Iran og Vietnam er det ytterst få som flytter til disse landene.

Figur 14: Tilflyttingsland blant unge voksne utvandrere som er etterkommere etter innvandrere i Norge, etter foreldrenes/eget opprinnelsesland/-landgruppe. All utvandring (venstre, N=9357) og utvandring som verken er til eget/foreldrenes opprinnelsesland eller til ukjent tilflyttingsland (høyre, N=5707), 2000-23

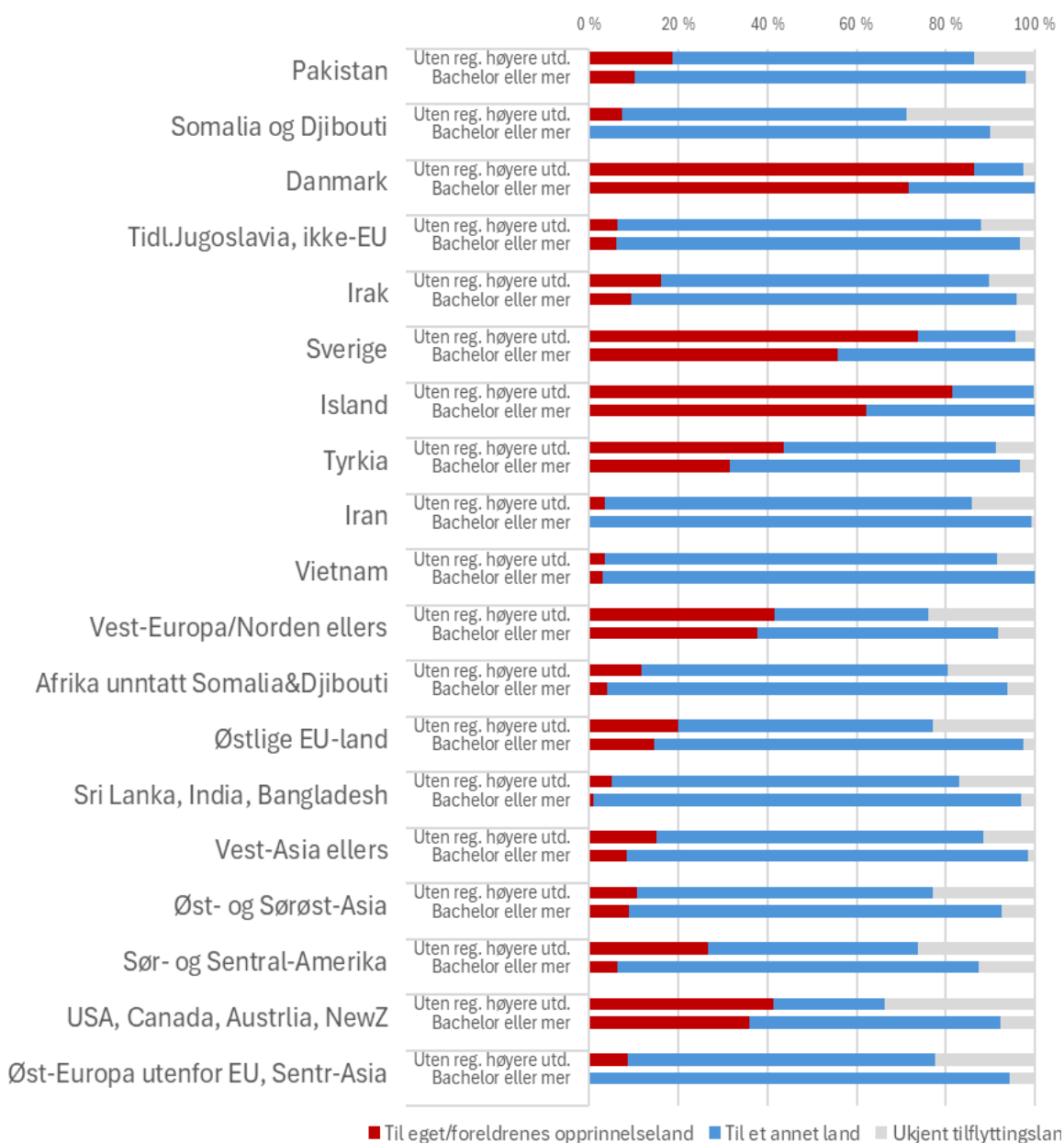
I den høyre delen av Figur 14 er de røde og grå feltene fjernet, slik at det skal bli enklere å sammenligne etterkommerne som verken flytter til eget/foreldrenes opprinnelsesland eller har manglende informasjon om tilflyttingsland. Nå blir forskjellen mellom land langt mindre, og også nå dominerer andre nordiske land som utvandrings-destinasjoner. Men noen etterkommere skiller seg litt ut: De med røtter i Somalia flytter i stor grad til UK, og det gjelder også en god del av de med røtter i Sri Lanka, India og Bangladesh og Afrika utenom Somalia/Djibouti. Andelen som reiser til USA er større for de med røtter i Vietnam enn for de fleste andre, og det er relativt mange med røtter fra Tyrkia som drar til Tyskland (hvis de da ikke drar til Tyrkia).

Også når vi ser på disse etterkommergruppene er det utvandringsforskjeller mellom dem som har høy utdanning og dem som ikke har det. I antall er det, som tidligere, flest uten høy utdanning som flytter fra Norge, se venstre del av Figur 15. Men i *andel* (høyre del av figuren) er bildet igjen annerledes: Utvandringsandelen er høyere blant dem med høy utdanning for de fleste gruppene, med noen tydelige unntak: Blant etterkommere med røtter i Danmark, Sverige, Island, USA/Canada/Australia/New Zealand, samt Somalia/Djibouti (og så vidt Sør- og Sentral-Amerika og muligens Irak), er det vanligere å utvandre blant dem som ikke har registrert bachelorgrad eller høyere, sammenlignet med dem som ikke har så høyt utdanningsnivå. Den ofte observerte tendensen til at høyt utdannede er mer internasjonalt mobile enn lavt utdannede ser altså ikke ut til å gjelde for alle, og særlig ikke for etterkommere med røtter i andre nordiske land.

Figur 15: Utvandring blant etterkommere av innvandrere i Norge etter foreldrenes/eget opprinnelsesland/-landgruppe og utdanningsnivå. Antall (venstre, N=9357) og andel (høyre), 2000-23

Selv om tallene fort blir små når vi deler inn etter mange kategorier, har vi også hentet ut tall for tilflyttingsland etter utdanningsnivå og hvilket land / hvilken landgruppe etterkommernes foreldre var fra. Resultatene er vist i Figur 16 (som har slått sammen noen kategorier av tilflyttingsland). Resultatene er ganske entydige når det gjelder hvem som flytter til foreldrenes/eget opprinnelsesland: De uten registrert høyere utdanning gjør dette i større grad enn dem med bachelorgrad eller mer. De uten høyere utdanning har også oftere manglende informasjon om hvor de flyttet til, men resultatene tyder likevel på at andelen som flytter til et nytt land er høyest blant dem med høy utdanning – for alle gruppene.

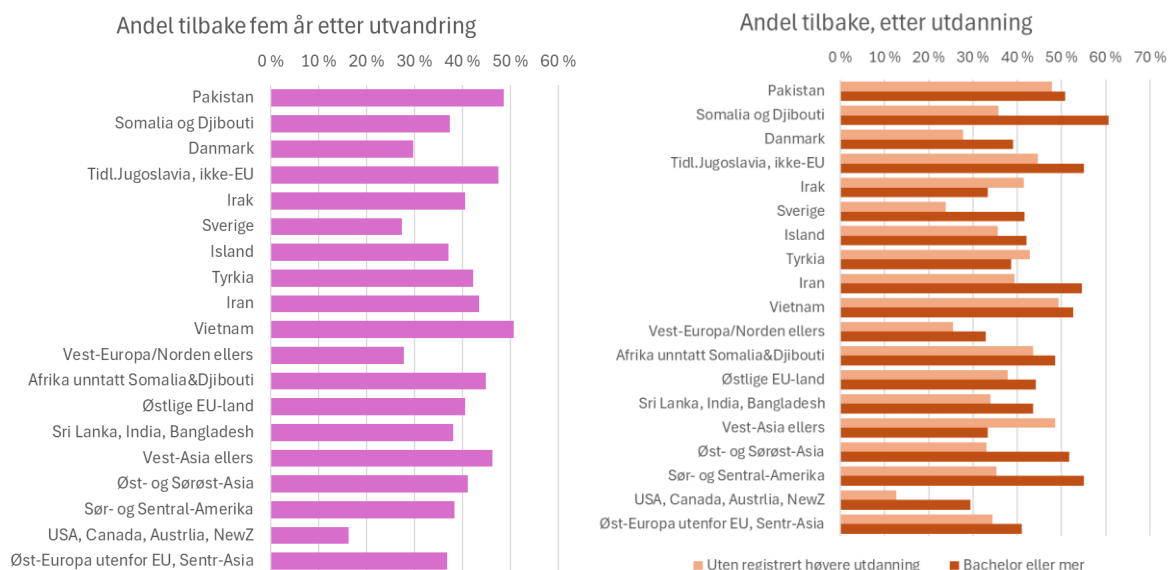
Figur 16: Tilflyttingsland blant unge voksne utvandrere som var etterkommere etter innvandrere i Norge, etter foreldrenes/eget opprinnelsesland/-landgruppe og utdanningsnivå (N=9357), 2000-23

Kommer de tilbake?

Andelen som kommer tilbake varierer også mellom disse gruppene av etterkommere, som vist i Figur 17. Venstre del av figuren viser resultater for alle i hver gruppe, og i høyre del av figuren er de i tillegg delt inn i de to utdanningsgruppene.

Også når det gjelder andel som flytter tilbake til Norge, skiller etterkommerne med nordiske/vestlige røtter seg ut: Under 30% av utvandrerne med røtter i USA/Canada/Australia/New Zealand, 'Vest-Europa/Norden ellers', Danmark eller Sverige var bosatte i Norge igjen fem år etter at de hadde utvandret. I den andre enden av skalaen ligger etterkommere fra Vietnam og Pakistan, der rundt halvparten hadde flyttet tilbake til Norge igjen fem år etter at de flyttet ut.

Fordelt på de to utdanningsnivåene (høyre del av figuren) er resultatene ganske entydige: De med registrert bachelorgrad eller høyere før utvandring flyttet i større grad tilbake til Norge etter en periode i utlandet. Det gjelder for samtlige grupper unntatt etterkommere med røtter i Irak, Tyrkia og 'Vest-Asia ellers' (som blant annet inkluderer Syria og Afghanistan). Blant utvandrede etterkommere med høy utdanning og røtter i Pakistan, Somalia, tidligere Jugoslavia (ikke-EU), Iran, Vietnam, Øst-/Sørøst-Asia og Sør-/Sentral-Amerika er mer enn halvparten tilbake i Norge fem år senere. Men som nevnt er tallene nokså små for noen av disse gruppene.

Figur 17: Andel utvandrede etterkommere som er tilbake i Norge fem år etter utvandring, etter foreldrenes/eget opprinnelsesland/-landgruppe. Samlet (venstre) og etter utdanningsnivå (høyre). Basert på utvandring registrert i perioden 2000-2019 (N=7362).

4.3 Hovedfunn i registerdataene

De kvantitative analysene har hatt to hoveddeler: Del 1 sammenligner våre to grupper av etterkommerne (personer med to innvandrerforeldre som enten er født i Norge eller innvandret som barn) med tre andre grupper av unge voksne i Norge: Norskfødte med én utenlandsfødt forelder, norskfødte uten utenlandsfødte foreldre ('øvrige', altså majoritetsbefolkningen), og innvandrere som kom til Norge i alderen 10 år eller mer. Der viser analysene at antallet etterkommere som utvandrer fra Norge har økt fra rundt 100 i hver av etterkommergruppene i år 2000 til rundt 300 årlig de siste årene. Det er færre enn antallet utvandring blant jevnaldrende i majoritetsbefolkningen. Men også antallet unge voksne etterkommere som bor i Norge og potensielt kan utvandre, har økt betydelig i denne perioden. Dersom vi måler utvandring i *andeler*, altså prosentvis hvor vanlig utvandring er i hver gruppe, viser resultatene at andelen som utvandrer er noe høyere for etterkommere av innvandrere enn for 'øvrige', men klart lavere enn for innvandrere som kom i alderen 10 år eller mer, og at alle disse har hatt en synkende trend i utvandringsandelene siden 2000. Nå utvandrer godt under 1% av de unge voksne etterkommerne fra Norge i et vanlig år.

Det er klare forskjeller mellom gruppene i hvor stor andel av utvandrerne som drar til eget/foreldrenes opprinnelsesland: Andelen er klart høyest blant innvandrere, som i langt større grad drar tilbake til opprinnelseslandet framfor til et annet land. For etterkommerne drar det store flertallet videre til et nytt land; bare 20% av etterkommerne som er født i Norge drar til foreldrenes opprinnelsesland, mens 30% av dem som kom til Norge som barn, drar

opprinnelseslandet. De som ikke reiser til foreldrenes opprinnelsesland, reiser ofte til et annet nordisk land, og også relativt ofte til enten UK/Storbritannia, USA/Canada eller Tyskland.

De fleste som utvandrer fra Norge – også blant etterkommere – forblir i utlandet. Men en del kommer også tilbake: Fem år etter utvandring er 43% av de norskfødte med innvandrerforeldre og 37% av dem som innvandret til Norge som barn tilbake som bosatte i Norge. Dette er klart høyere enn for jevnaldrende innvandrere som utvandrer, og noe lavere enn for 'øvrige'. De som utvandret til eget eller foreldrenes opprinnelsesland, kommer i mindre grad tilbake til Norge sammenlignet med de som har utvandret til et annet land.

I tillegg er andelen som utvandrer høyere blant de høyt utdannede enn blant de lavt utdannede etterkommerne. De høyt utdannede drar i noe mindre grad til eget/foreldrenes opprinnelsesland, og de flytter også i noe større grad tilbake til Norge sammenlignet med de som ikke hadde høyere utdanning i Norge før utvandring.

Del 2 har sett på forskjeller i utvandringsmønstrene innad blant etterkommere, med særlig fokus på forskjeller etter foreldrenes opprinnelsesland. Her er de to etterkommergruppene (personer med to innvandrerforeldre som er født i Norge og de som innvandret som barn) slått sammen for å få mer robuste resultater. Ikke overraskende er det unge voksne etterkommere av pakistanske innvandrere som står for det høyeste antallet utvandring; de utgjør også den klart største gruppen av unge voksne etterkommere i Norge. Men i *andel* er det årlig godt under 1% av de unge voksne pakistanske etterkommerne som utvandrer fra Norge. Etterkommere som har foreldre fra andre nordiske eller 'vestlige' land er de som i størst grad selv utvandrer når de blir unge voksne, for dem ligger andelen på noe over 2% årlig. I de aller fleste gruppene har andelen som utvandrer fra Norge gått ned de siste tiårene.

Etterkommere med foreldre fra 'vestlige' land skiller seg også ut på en annen måte: Andelen som flytter til foreldrenes/eget opprinnelsesland er relativt høy, og blant etterkommerne med nordiske røtter er det klart mer vanlig å flytte til landet der man har disse røttene enn til andre land. Blant etterkommere med røtter i andre land, derimot, er det klart mer vanlig å utvandre til et nytt land framfor å flytte til foreldrenes/eget opprinnelsesland. Særlig blant etterkommere med røtter i Iran og Vietnam er det ytterst få som flytter til disse landene. De med røtter i Somalia flytter i stor grad til UK, og det gjelder også en god del av dem med røtter i Sri Lanka, India og Bangladesh og Afrika utenom Somalia/Djibouti. Andelen som reiser til USA er større for dem med røtter i Vietnam enn for de fleste andre, og det er relativt mange med røtter fra Tyrkia som drar til Tyskland.

Den ofte observerte tendensen til at høyt utdannede har høyere utvandringssandeler enn lavt utdannede ser ikke ut til å gjelde for alle landbakgrunner, og særlig ikke for etterkommere med røtter i andre nordiske land. Men våre resultater tyder likevel på at både andelen som flytter til et nytt land (framfor eget/foreldrenes opprinnelsesland) og andelen som flytter tilbake i Norge etter noen år utenlands, er høyest blant de som hadde høy utdanning før de forlot Norge. For noen landbakgrunner er mer enn halvparten av utvandrerne med høy utdanning tilbake i Norge fem år senere.

5 Hvorfor flytte ut, bli i utlandet – eller returnere til Norge?

Dette kapittelet oppsummerer funn fra våre kvalitative intervjuer med 13 etterkommere som har utvandret fra Norge. Kapittelet er tredelt: Først tar vi for oss hva informantene sier om hvorfor de flyttet til utlandet, deretter diskuterer vi grunner til at de trives i utlandet og potensielt ønsker å bli der, og til sist beskriver vi hvilke faktorer informantene beskriver når de snakker om hva som gjør at de kan vurdere en potensiell retur.

5.1 Migrasjonsfortellinger

Her vil vi ta for oss noen hovedfortellinger om utflytting fra Norge. Analysen viser at migrasjon sjelden har én enkelt årsak. Ikke alle grunner som fremkom i intervjuene blir omtalt i dette kapittelet. For eksempel var vær og klima i Norge noe flere snakket om som en medvirkende årsak til å ønske å leve et annet sted.

Migrasjonskapital og internasjonal orientering

Alle informantene har per definisjon internasjonal erfaring, i den forstand at de har vokst opp i familier som har transnasjonale bånd, og med foreldre som selv har migrert. Fire av informantene hadde dessuten egen migrasjonserfaring, fordi de kom til Norge i barndom eller tidlig ungdom eller hadde flyttet til og fra Norge gjennom oppveksten. Mange har gjennom barndommen tilbragt tid i foreldrenes opprinnelsesland i ferier. Gjennom familien har informantene tilegnet seg det som i litteraturen omtales som *migrasjonskapital* (f.eks. de Jong & de Valk, 2023). Den inkluderer sosialt nettverk og språkferdigheter, men også en positiv holdning til migrasjon, inkludert en evne til å tilpasse seg nye omgivelser. Til samme gjør disse faktorene sannsynligvis at migrasjon er et mer nærliggende valg for dem enn for andre.

En side av denne kapitalen er språkkompetanse. Det varierer litt hvor godt informantene har lært morsmålet til foreldrene sine, men de fleste tilegnet seg noe kunnskap i oppveksten, og noen snakker språket fra foreldrenes hjemland flytende. Karim forteller at hjemme hos ham var foreldrene strenge på at de skulle snakke arabisk sammen – og så kunne de snakke norsk ute. Tilsvarende forteller Altar at hans foreldre alltid var opptatt av at han skulle lære seg tyrkisk skikkelig. Da han tilbragte tid i Tyrkia, var hans tyrkiskkompetanse noe som ga ham anerkjennelse og respekt der. Han mener at når man lærer foreldrenes språk skikkelig, gir det en plattform for å føle deg mer fullkommen som menneske – men også for å lære andre språk.

For informantene som har flyttet til foreldrenes hjemland har transnasjonale nettverk gjennom familien gjort migrasjonen enklere. Det tydeligste eksempelet er Shirin, som flyttet til et land i Midtøsten. Der fikk hun tilgang til foreldrenes nettverk, og nøt godt av at foreldrenes familier hadde en høy status i den byen hun flyttet til. Hun og mannen bodde dessuten en lenger periode hos mannens foreldre, mens de ventet på å få egen bolig. Da Leo flyttet til Japan, bodde han de første månedene hos sine besteforeldre. Familie i morens hjemland gjorde på det viset overgangen til livet der enklere.

Informantenes flerkulturelle bakgrunn kan også bidra til en form for identitetsmessig fleksibilitet, som gjør at de lettere kan føle seg hjemme flere steder. Lars sier at han liker at den «doble personligheten» han har – både norsk og nederlandsk – gir ham en «full følelse

av å tilhøre flere steder». Både Deepa og Sabina forteller at de har lært at det å føle seg hjemme, først og fremst handler om mennesker, og ikke om steder. Det innebærer at de kan skape et hjem mange steder i verden. Deepa uttrykker det slik:

Jeg føler meg veldig heldig fordi jeg har foreldre som er multikulturelle. En av de tusen tingene de gav oss, er at man kan føle seg hjemme veldig mange steder, fordi det å føle seg hjemme, det er mer et mindset enn et geografisk sted.

Å ha flerkulturell bakgrunn handler ikke bare om konkret og spesifikk kunnskap om foreldrenes hjemland. Det er en type kunnskap som også er overførbart til andre kontekster. For eksempel sier Maryam at hun opplever at hennes bakgrunn gjør at hun har mer forståelse for andre mennesker og kulturer. «Det åpner flere dører for meg», «det er en bro til andre kulturer også, ikke bare den skandinaviske». Det er med andre ord en form for kompetanse – eller kapital – som gjør at hun kan kommunisere godt med mange ulike typer mennesker, i ulike kontekster.

Kiran forteller at han fra tidlig alder hadde en forståelse av at selv om han hadde en norsk tilhørighet, så hadde han også blikket rettet utover, mot verden: «Jeg tror det gjorde noe med mitt perspektiv og en sånn ufarliggjøring av resten av verden, at du bare kan dra et sted, og bo der. Det ble veldig normalisert». Flere av informantene var internasjonalt orienterte lenge før de flyttet til utlandet for å jobbe, for eksempel ved at de var glade i å reise og hadde studert ute. Maryam forteller:

India var det første stedet jeg reiste alene til da jeg var 19 år etter videregående skole. Da jobbet jeg som frivillig, som lærer i India litt forskjellige steder. Tror egentlig det begynte da, hele reise-gleden, ny mat, kultur, folk som så ut som meg. Så det var det som trigga det.

For informantene som var mest internasjonalt orienterte, kan man egentlig ikke snakke om *en beslutning* om å flytte utenlands knytta til ett bestemt tidspunkt – det var mer en gradvis, naturlig utvikling som fulgte av mange internasjonale erfaringer, gjerne knytta til utenlandsstudier, utenlandsopphold i forbindelse med arbeid, og en gradvis orientering mot arbeidsmarkeder og muligheter i utlandet. Det finnes altså ikke én utløsende faktor som forklarer hvorfor de befinner seg i utlandet i dag. Kiran beskriver det slik:

Jeg tror aldri jeg har tatt et sånt bevisst valg om at 'nå flytter jeg ikke tilbake til Norge igjen', eller 'nå utvandrer jeg'. Det har vært en veldig gradvis prosess som jeg tror har vært mest påvirket av arbeidsretningen jeg valgte. Den er veldig internasjonalt orientert og ikke samme muligheter for å få jobb i det fagfeltet i Norge.

For et mindretall var det en tydeligere beslutning som oppsto på ett bestemt tidspunkt i livet. Det gjelder primært dem som flyttet til foreldrenes opprinnelsesland.⁹ De skiller seg også ut ved at de hadde noe mindre internasjonal erfaring enn de andre før de flyttet. Deres motivasjon for å flytte ser ut til å handle spesifikt om et ønske om å bo i foreldrenes opprinnelsesland, snarere om et ønske om å flytte utenlands mer generelt.

⁹ For en av dem, Leo, var det opprinnelseslandet til moren.

Ambisjoner

Et gjennomgående tema i noen av intervjuene er at ambisjoner i kombinasjon med eventyrlyst kan være viktige grunner til å flytte fra Norge. En dimensjon handler om utferdstrang som kanskje gjør seg spesielt gjeldende når man vokser opp på et lite sted i Norge og drømmer om å reise ut og utforske verden. En annen dimensjon handler om høye ambisjoner. Zeeshan sier for eksempel: «Ambisjonsnivået mitt, det er så stort!», mens Deepa beskriver det slik: «Hvis du er en person som er litt mer sulten, så er det mer plass til deg i andre kulturer enn i norsk kultur». Slik vi vil beskrive under, har informantene ulikt syn på om de høye ambisjonene er knytta til at foreldrene deres er innvandrere.

Leyla er et godt eksempel på en person som bor i utlandet fordi hun er ambisiøs, nysgjerrig og eventyrlysten – det er dette som driver henne, snarere enn at hun ikke liker Norge: «En faktor som driver meg er spennende muligheter, snarere enn et ønske om å forlate Norge. Jeg har ofte hjemlengsel». Leyla gjorde det godt på videregående, kom inn på prestisjetunge studier, og fullførte to universitetsgrader i parallelt. Hun følte en særegen dragning mot en internasjonal karriere: «Jeg så de travle forretningsfolkene på flyplassen og tenkte at de må ha kule og viktige jobber. Tenk at noen er villig til å betale for at de skal pendle til et annet land for å jobbe!». Leyla var veldig aktiv både i organisasjonsliv og med diverse studier, parallelt med at hun tok flere studiepoeng enn vanlig, innenfor flere områder. «Jeg var ung og sulten», sier hun. Hun fikk en praktikantstilling i et konsulentfirma, «det var egentlig første smakebiten min på nettopp den der 'travel forretningskvinne som reiser'». En periode reiste hun mye fram og tilbake mellom Oslo og flere europeiske storbyer, og fikk på det viset «en smakebit på den internasjonale tilværelsen». Hun grep muligheten til å bo og jobbe i Asia en periode, før hun senere fikk et jobbtilbud i Midtøsten, hvor hun bor nå. Hun tror ikke at hun ville fått en tilsvarende spennende karrieremulighet i Norge som den hun har fått der.

Flere av informantene hadde et eksplisitt ønske om å studere ved internasjonalt anerkjente toppuniversiteter. Zeeshan er en av dem, og han har lyktes med denne ambisjonen: Han har studert ved internasjonalt anerkjente universiteter i utlandet. For tiden bor han i USA, hvor han utforsker mulighetene for å prøve seg som gründer. Zeeshans orientering mot utlandet begynte for alvor etter at han fikk mulighet til å reise på utveksling et semester til USA. Da fikk han blod på tann, som han beskrev det: «Dette er kult, det er mye interessante mennesker der ute. Vi tror at Norge er verdens beste land, og det er det på veldig mange måter, men det er jo en sånn stor verden der ute som man bør se, og jeg tror det er mye læring i det, på godt og vondt». Etter at han ble ferdig med masteren, jobba han en periode i en internasjonalt orientert institusjon i utlandet. Der ble han eksponert for andre måter å tenke på som styrket ambisjonene hans: «For det er mennesker her som ikke har noen ramme for hvor stort de kan tenke». Det er en tankegang som har klangbunn hos Zeeshan, som forteller at han ønsker å gjøre noe stort med livet sitt.

Zeeshan vokste opp i relativt trange økonomiske kår – han hadde mange søsken og foreldrene måtte jobbe hardt for å få endene til å møtes, samtidig som de støttet familien i hjemlandet økonomisk. Han forklarer ambisjonsnivået sitt til dels ved at foreldrene er innvandrere. For det første opplever han at barn av innvandrere har en slags forpliktelse til å være ambisiøse:

Vi må ikke bare gjøre det litt bedre, vi må gjøre det signifikant mye bedre enn de [våre foreldre] gjorde. Og litt av det handler om å gå bort fra det å bare ha en jobb og tjene penger (...) til å tenke på å virkelig gjøre ting som er store, og hvordan vi kan være på områder eller i miljøer som tilrettelegger for at vi kan gjøre det.

For det andre mener han at fordi han kommer fra en «underrepresentert» gruppe, har han en sterk indre motivasjon for å vise for verden hva han kan få til – og da holder det ikke bare å være god, man må være *best*:

Og det som er interessant for meg, som jeg tror er veldig representativt for mange med underrepresentert bakgrunn, om du er kvinne eller har minoritetsbakgrunn, det er at du kanskje vokser opp med frustrasjon og litt sinne og sier at OK, jeg skal vise at jeg også kan klare å få det til. Og så vet du at du må jobbe hardere enn alle andre for å få det til, og du kan ikke bli god, du må bli best i noe.

For det tredje sier Zeeshan at han lenge følte på et stort ansvar for å *representere* etterkommere av pakistanere i Norge. Vi kommer tilbake til dette i delkapittel 5.2.

I likhet med Zeeshan vektlegger Deepa ambisjoner som årsak til at hun har flyttet til utlandet, men hun er mer skeptisk til at folk vil «forklare» henne, og det hun gjør, med at hun har foreldre som er innvandrere. Hun er enig i at det kan senke terskelen for å flytte utenlands dersom man har foreldre som selv har migrasjonserfaring. Sånn sett er foreldrene rollemodeller som kan gjøre utvandring et mer nærliggende alternativ for barna. Men klassebakgrunn og foreldrenes *eget* ambisjonsnivå kan også ha mye å si, mener hun. I motsetning til Zeeshan kommer Deepa fra et middelklassehjem, og hun beskriver sine foreldre som utpreget ambisiøse og strategiske. Deepas far var kosmopolitisk orientert, hadde reist mye, og kom fra en bemidlet familie. Han valgte å flytte til Norge fordi han visste at man hadde funnet olje der, og han tenkte at det kom til å bli et rikt land. Det var et strategisk valg, ikke et valg han gjorde fordi han trengte en jobb. Deepas mor har en doktorgrad og har vært familiens hovedforsørger. «Mamma og pappa planla hvordan vi skulle komme oss oppover i det norske samfunnet strategisk. Hver avgjørelse de tok, var veldig gjennomtenkt». Foreldrene ønsket for eksempel at barna skulle bo i et nabolag som hadde en viss sosioøkonomisk status, fordi de ville at barna skulle bli eksponert for ressurssterke mennesker, slik at de hadde noe å strekke seg etter. Derfor sparte de hver krone den første tida i Norge og flyttet så snart de kunne til et godt nabolag. Foreldrene var, med andre ord, ambisiøse og strategiske, og eplet faller ikke så langt fra stammen, ifølge Deepa. Hun utbroderer: «Noen ganger tenker man at det er det at vi har innvandrerforeldre som er grunnen til at vi [etterkommere av innvandrere] vil flytte. Men jeg vil si at det er en annen variabel som spiller inn her. *Og det er at vi er bare veldig ambisiøse*». Hun legger til at det er de mest ambisiøse vennene hennes som har flyttet utenlands, uavhengig av om de er «hvite eller brune eller innvandrere eller ikke-innvandrere». Hovedårsaken er at arbeidsmarkedet i Norge ikke tilbyr nok muligheter når man har store ambisjoner, mener Deepa.

Erfaringer med ekskludering

Et tema som kom fram i flere av intervjuene, er at ekskludering er en motivasjon for å flytte til utlandet. Informantene forteller om at de ikke blir møtt med inkludering og respekt, men også om grovere episoder med rasisme og diskriminering. Fellestrekk i flere av episodene er at informantene opplever at de blir plassert utenfor et norsk felleskap, og at de møter fordommer, særlig knytta til islam. Et par av informantene bruker selv ordet rasisme om sine erfaringer, men ikke alle gjør det. Som i andre studier, er det stor variasjon i hvordan folk definerer liknende hendelser (Leirvik et al., 2023).

Det offentlige rom

Maryam har en opplevelse av at hun stadig må bevise og rettfærdiggjøre sin tilhørighet til Norge. Til tross for at hun er født og oppvokst i Norge og sier at hun føler seg norsk, opplever hun at andre jevnlig anser henne for ikke å høre til i Norge. Dette utenforskapet blir signalisert i mange ulike settinger, forklarer Maryam, men særlig i det offentlige rom:

Det er jo den der konstante påminnelsen om at du er ikke en av oss. Det å plutselig bli snakket engelsk til, på en restaurant. Eller jeg har gått ned Karl Johan, og så er det noen som har ropt til meg: "Welcome to Norway". Det er disse små øyeblikkene som hele tiden minner deg på, minner deg på, minner deg på. Det er ikke nødvendigvis at jeg har opplevd sånn ... Noen blir jo banket, eller virkelig diskriminert. Det har ikke jeg opplevd, heldigvis. Men det er disse små ... hverdagsrasismen.

Som vi kommer tilbake til under, er en av grunnene til at Karim flyttet fra Norge et ønske om at barna skal vokse opp i et land hvor det å være muslim er normalen. Men utflyttingen handlet også om at han ville skjerme barna – han vil ikke at de skal måtte «beskytte seg selv» når de er ute i det offentlige rom fordi de er muslimer. En nylig erfaring fra Norge illustrerer poenget hans. Han var i Norge i forbindelse med jobb og deltok på en messe sammen med en kollega. Da kom det en nordmann bort til Karim og sa «Allahu Akbar», før han gikk videre.

En annen episode fant sted et par år før familien flyttet fra Norge. Karim og kona satt på cafe mens barna lekte. Det satt noen eldre damer ved siden av dem. De så ut som søte bestemødre, forteller Karim, og han og kona tenkte at de sikkert satt og snakka om barnebarna sine eller noe slikt. Men så ble de stille et øyeblikk og Karim og kona hørte hva damene snakka om – og det var om Frp: «De klarte ikke å få ut alle utlendingene, muslimene, så plagsomme de er. Se, de passer ikke her. Og så bare, oi, de snakker egentlig om oss!». Karim forteller videre om episoder hvor moren og søstera blir tilsnakket på T-banen fordi de bærer sjal. Han synes det er sårt at moren ikke kan forsvare seg, fordi hun ikke er så god i norsk: «Men vi kan forsvare oss selv. Vi kan snakke bra norsk. Så jeg tenkte bare: La oss slippe sånne ting. Og man skjærer selvfølgelig ikke alle nordmenn over samme kam, men man ønsker helst å unngå sånne situasjoner».

Arbeidsliv

Når Maryam søker jobb i Norge, er hun klar over at etternavnet hennes kan skape problemer. Derfor pleier hun alltid å oppsøke arbeidsplassen fysisk når hun søker jobb, slik at de kan høre at hun snakker flytende norsk, «det er viktig for meg, for jeg vet det er viktig for dem». Hun er samtidig bevisst på at ingen av de majoritetsnorske vennene hennes må gå fysisk til en arbeidsplass for å søke jobb. Hun beskriver det som «omveier» hun vet hun må ta, og som gjør henne sliten: «Disse omveiene skal ikke være nødvendige for oss, for vi er en del av samfunnet. Vi har vært med å bygge det opp vi også».

Andre informanter beskriver at de også har møtt utfordringer på selve arbeidsplassen. Karim forteller for eksempel om hvordan han i Norge var den eneste på arbeidsplassen med minoritetsbakgrunn. Han sier at han synes det er fint å svare på spørsmål om sin bakgrunn som muslim dersom folk er genuint nysgjerrige. Men han ble lei av sleivete vitser, som for eksempel når han spiste fiskeburger i lunsjen og kollegaene alltid skulle tulle med at han spiste halal, og for eksempel spurte om fisken var slakta mot Mekka. Etter hver slutta Karim å spise lunsj med kollegaene: «En gang, to ganger – så mister man matlysten». Samtidig nøler Karim med «å trekke rasismekortet», som han sier det. Han beskriver kollegaene som «superhyggelige», men «de har ikke lyst til å forstå, og de respekterer heller ikke».

Zeeshan har også hatt ubehagelige erfaringer knytta til sin religiøse bakgrunn i møte med næringslivet – erfaringer som bidro til hans ønske om å etablere seg mer permanent i utlandet. Han gir et eksempel fra en av de tradisjonelle bransjene i norsk næringsliv. Da Zeeshan kom tilbake til Norge en periode etter et utenlandsopphold, undersøkte han mulighetene for en traineestilling i bransjen. Han kom i kontakt med en leder som var oppmuntrende og sa at det var behov for mer mangfold i bransjen, som i utgangspunktet er ganske konservativ. Så snudde samtalen:

Men så fortsetter han å si at ja, men drikker du, eller drikker du ikke? Og så sa jeg, hva mener du med det? Jeg sa at jeg drikker ikke, men har det noe å si? Og han bare: ja, det skal være 15 andre i programmet. Du tror ikke de blir ukomfortable hvis du ikke drikker? Og så sier jeg: det er ikke måten du skal rekruttere talent på.

Han opplevde flere liknende hendelser i andre jobber han hadde i Norge. En sommer jobba han i en bank. Han begynte å spise mindre i tida før ramadan fordi han ville forberede seg på fasten. En av kollegaene kommenterte det i lunsjen. Først nølte Zeeshan – skulle han fortelle eller ikke? Han kom fram til at han ville være åpen, og fortalte at han varma opp til fastemåneden. Da reagerte en i ledelsen i banken med å spørre om Zeeshan fortsatt fulgte en slik 3000 år gammel greie – før han rista på hodet og gikk videre. Zeeshan mener at det er motsetningsfylt å snakke om at man ønsker å rekruttere de beste folka, samtidig som man viser slike ekskluderende holdninger – som også bidro til at han flyttet utenlands: «Når du har opplevd flere sånne hendelser tenker jeg: er dette egentlig et land for meg?». Etter dette var Zeeshan bevisst på at han ville få en jobb hvor han kunne få mulighet til å oppholde seg mye i utlandet. Det gjorde han i lengre perioder, både i Europa, Asia og Latin-Amerika. Han sier: «Nå kan jeg være et sted hvor jeg føler meg akseptert og mer inkludert. Men noen må fortelle næringslivet i Norge at dere mister talenter fordi smarte folk velger å dra ut fordi de ikke føler seg inkludert».

Flere informanter erfarer at det er lettere å unngå denne typen hendelser i andre land, særlig om man bor i en metropol som for eksempel London. Attiya forteller at venner og familie i Norge med pakistansk bakgrunn beskriver subtil ekskludering i arbeidslivet i Norge, «det tar litt ekstra å bli akseptert som en del av gjengen». Det er noe hun ikke opplever i London, og hun tror det handler om det store mangfoldet der: «Det er så mange forskjellige folk her med mange forskjellige typer bakgrunn og erfaringer. Og det er så mange at man egentlig ikke helt kan bli ekskludert på samme måte. Så det er ikke lenger snakk om å være en minoritet her på den måten».

Politisk diskurs

Noen av informantene snakker også om at den politiske diskursen om innvandring i Norge. Dette er ikke noe de nevner som en direkte årsak til at de flyttet, men det kan bidra til følelsen av ikke å være velkommen i Norge. En av informantene forteller at hun fulgte nervøst med på Stortingsvalget 2025. Særlig spent var hun på hvordan Frp gjorde det, «som er et parti som gjør at jeg føler meg mindre velkommen, at det blir Norges største parti, og at kanskje Sylvi kunne bli statsminister, det syns jeg var skremmende.» Deepa har en liknende følelse. Hun sier at hun tar det personlig når folk stemmer Frp. Hadde Frp vært et større parti på 90-tallet, tenker hun at hun og familien ikke hadde fått bli i Norge. «Man vet jo at det er rettet mot en selv. Folk sier sånn du trenger ikke å stresse, for du har jo norsk pass og sånn. Nei, jeg har feil navn, og jeg har feil hudfarge. Sånn er det bare». Frp fremstiller innvandrere som et problem, til tross for at de har gjort Norge til et bedre sted, sier Deepa. Men hun synes at «grünerløkka-folka», som generelt stemmer mer på venstresida, er nesten like ille som Frp – de som tilsynelatende er liberale i innvandringsspørsmål, men sier «vi må

tilrettelegge, vi må inkludere». Det er noe nedlatende med holdninger som uttrykker at nordmenn er så *greie* som slipper innvandrere inn i varmen. «Mens vi er bare sånn, 'hei, vi vil bare komme her, jobbe, vi er ambisiøse, vil få til ting, bare gi oss mulighet til å gjøre det. Vi kommer til å gjøre dette til et bedre sted!» Hvis ikke nordmenn er åpne for det, da drar vi et annet sted».

Variasjon ut ifra bakgrunn

Andre informanter, som Sabina, har foreldre fra Bosnia og har et utseende som ikke skiller henne fra majoritetsbefolkningen i Norge. Hun forteller om hverdagsrasisme, men den er ikke rettet mot henne. Det er snarere snakk om situasjoner hvor nordmenn snakker negativt om innvandrere i hennes påhør, og samtidig sier til henne, «men du er ikke i den gruppa». Shirin forteller at hun på liknende vis noen ganger må minne folk om at de faktisk snakker om henne og foreldrene hennes når de sitter og prater negativt om innvandrere. Det Sabina og Shirin har til felles, er at de begge er lysere i huden enn flere av de andre informantene. Lars, som har foreldre fra Nederland, forteller ikke om noen episoder med fordommer eller ekskludering. Med andre ord har foreldrenes opprinnelsesland – ikke overraskende – stor betydning for hvilke erfaringer man har med fordommer og rasisme.

Identitet og tilhørighet

Identitet og tilhørighet er komplekse temaer i intervjuene. Vi kommer først til å beskrive hvordan identitet og tilhørighet har vært en driver i beslutningen om å flytte til utlandet for enkelte av informantene, men vi kommer også tilbake til temaene i delkapittel 5.2, som handler om hvordan informantene ser på seg selv og sin identitet i utlandet, og hvordan det å leve i et annet land skaper nye muligheter for kunne definere seg selv.

Foreldrenes hjemland som identitetsanker og ressurs

En drivkraft for å flytte til utlandet kan være et ønske om å tilbringe tid i foreldrenes hjemland. Et slikt opphold kan fungere som en form for identitetsbyggingsprosjekt som skiller seg fra å flytte til et helt annet land, hvor man ikke har tilknytning. Det kan også være en måte å styrke kunnskapen om foreldrenes hjemland på, slik at man får reell uttelling for den i arbeidslivet. For enkelte kan det være en ideell arbeidssituasjon, fordi man på det viset kan pleie relasjonen til to land samtidig.

Altar er et godt eksempel på denne tilnærmingen: Han flyttet til Tyrkia med en klar motivasjon om å styrke sin kunnskap om og tilknytning til Tyrkia, som er hans foreldres hjemland. Han bodde der i omtrent ett år til sammen – i så måte er han den informanten som har tilbragt kortest tid i utlandet. Altar skiller seg likevel ut ved at han pleier båndene til Tyrkia svært aktivt i sitt hverdagsliv. For ham har tilknytningen til Tyrkia vært viktig for å forstå hvem han er. Han mener at flere som har innvandrerforeldre ville følt seg tryggere på hvem de er, også i Norge, dersom de investerte i å lære seg foreldrenes hjemland å kjenne.

For å få til det, mener Altar at man å bo i foreldrenes hjemland der en periode, ikke bare reise dit på korte ferieturer. Det er også avgjørende å lære språket ordentlig. Der har Altar vært heldig, fordi foreldrene hans gjennom oppveksten vektla at barna skulle snakke tyrkisk godt. Om du lærer foreldrenes hjemland å kjenne, inkludert språket, får du mer respekt, både i Tyrkia og i Norge, mener Altar: «Da blir begge land dine, i stedet for at ingen av dem blir det». Om han ikke hadde hatt det sterke bånd til Tyrkia, og bare hadde levd et «standard norsk liv», som han beskriver det, tror han ikke at han hadde følt seg så trygg på hvem han er: «Om du har en sunn relasjon til opprinnelseslandet ditt, så kan du også opprettholde en

sunn relasjon til Norge». Altar kjenner norsk-tyrkere som ikke kjenner røttene sine – og det har en stor kostnad:

De som er mest lost blant mine venner, jeg spør dem, hvor er farfaren din fra? De vet ikke – ta deg en uke og finn ut av det, i alle fall! Du har hundre tantebarn du aldri har sett. Du har vokst opp uten slektninger og familie. Du vet ikke hvor slekta er begravd. Selvsagt er du lost, du må gjøre en innsats.

Altar, som nå har flyttet tilbake til Norge, vektlegger også at hans kunnskap om Tyrkia har gitt ham unike profesjonelle muligheter. Han har skapt seg en profesjonell nisje – nemlig Norge-Tyrkia-relasjoner: «For meg har det vært veldig vellykka både for personlig utvikling og jobbmessig», forteller Altar. Hans kompetanse om Tyrkia er et konkurransefortrinn: «Det er bare å finne deg sjøl – du kan leve fett av det». Når han kan opprettholde kontakten med Tyrkia jevnlig i jobbsammenheng, forebygger han også lengsel og nostalgi – han kan ha Norge som den trygge basen og samtidig opprettholde jevn og tett kontakt med Tyrkia. «Jeg elsker Norge, dette er mitt samfunn, det er her jeg har blitt lagd», sier Altar – samtidig som han legger til at han også elsker Tyrkia.

Valgt utenforskap

Maryam beskriver hvor sårt det var å stadig bli plassert på utsiden av et norsk felleskap, som hun egentlig følte var hennes eget. I Norge følte hun at hun hele tiden måtte bevise at hun hørte til. Vi beskrev noen av hennes erfaringer over. «Men se da, jeg er jo en av dere!», utbryter Maryam under intervjuet. Hun beskriver det slik: «Det var så vanskelig for meg å ikke få lov til å være med i et samfunn jeg følte jeg har krav på å få være med i. Så det er egentlig det som har vært grunnen for meg til å si: 'OK. Hvis dere ikke vil ha meg, så drar jeg'». I Spania, hvor Maryam bor nå, er hun innvandrers, og det har hun slått seg til ro med: «OK, her snakker jeg gebrokket spansk, og her er jeg utenfor, men dersom jeg velger det selv er det noe annet enn å bevise hele tiden at 'jeg er en av dere. Jeg hører til'».

Maryam sier at det var en stor lettelse da hun tidlig i 20-åra begynte å reise til andre steder i verden, og oppdaget hun at hun slapp å bevise sin tilhørighet. Andre steder i verden kunne hun til og med bli «usynlig», fordi hun liknet mer på lokalbefolkningen der enn i Norge. Ikke bare det, men i andre land opplevde hun at folk var mye mer inkluderende. På ett tidspunkt reiste hun i flere måneder i strekk. Det var da hun kom hjem til Norge etter denne erfaringen at hun tenkte, «det her går ikke». Kontrasten mellom følelsen da hun hadde mens hun reiste, og den følelsen hun hadde da hun kom hjem, ble så stor. Like etter at hun kom hjem, opplevde hun at hun satt på T-banen og at en mann så på henne og en dame som var mørk i huden og spurte «hvor kommer dere fra?». For Maryam ble åpenbart at hun måtte vekk fra Norge.

Maryam fant seg en jobb i Spania og flyttet dit. Hun tenkte ikke nødvendigvis at hun skulle bli der for alltid – det viktigste for henne var å komme seg bort fra Norge. Nå, etter tre år, lurer hun på hvorfor hun ikke flyttet tidligere. Hun beskriver seg selv som mye lykkeligere, til tross for at hun har halve lønna sammenliknet med Norge og jobber med noe annet enn det hun er utdannet til: «Jeg føler mer at jeg hører til». Maryam sier at når man flytter fra Norge, føler man at man har gitt fra seg en gullbillett. Men nå gir Maryam uttrykk for at hun har tatt imot en helt annen gullbillett, som handler «mer om tilhørighet, kultur, språk og varme enn om sikkerhet og økonomi».

Religiøs frihet og kulturell tilhørighet

Noen av informantene forteller at en medvirkende årsak til at de har valgt å flytte fra Norge, er at de opplever at de har større religiøs frihet¹⁰ og kulturell tilhørighet andre steder. De ønsker å leve et sted hvor det å være muslim er en normal del av hverdagen, og hvor de vil møte mindre fordommer knytta til islam. Det kan også handle om tilstedeværelsen av større diasporagrupper i andre land.

Over beskrev vi hvordan Zeeshan noen ganger ble møtt i arbeidslivet da andre forsto – eller antok – at han var muslim. Han erfarte at det kunne være klokt å ikke snakke så mye om at han er troende, fordi det kan få negative konsekvenser i jobbsammenheng. Med andre sier Zeeshan at han i enkelte sammenhenger måtte skjule den delen av sin identitet som er knytta til religion da han levde i Norge. Han påpeker at det å være religiøs i mindre grad er akseptert i Norden enn andre steder: «Vi snakker om religionsfrihet, men vi er jo egentlig et ekstremt sekulært samfunn». Han spør om denne mangelen på aksept knytta til religion gjør at flere ønsker å bo i andre land, hvor de er «mer komfortable med å snakke om hvem de faktisk er, hvor det er lov og mulighet til å snakke om det», uten å føle at andre dømmer deg. Nå bor Zeeshan i USA, og der opplever han at han har helt andre muligheter til å la religion være en naturlig del av identiteten.

En årsak er at det er mer vanlig å være religiøs i USA, uavhengig av hvilken religion man tilhører. En annen grunn er, ifølge Zeeshan, at de muslimske miljøene har en annen profil enn i Norge, hvor fredagsbønnen ofte holdes på morsmålet til innvandrere, og imamene ofte er eldre menn som kom til Norge i voksen alder. I USA opplever Zeeshan et yngre miljø hvor det er mange høyt utdannede muslimer som er oppvokst i USA: «Det er folk som studerer på de beste stedene, smarte folk som har lyst til å gjøre det bra. Men så har de også en del av sin identitet som er tilknyttet en religion, og de kan snakke om det». Dette er folk Zeeshan kan identifiserer seg med – derfor kan han få en større følelse av tilhørighet til disse miljøene. «Jeg kan mye lettere passe inn her enn jeg kan gjøre det i et land som Norge. Fordi jeg føler at de langs veldig mange dimensjoner er mye likere meg».

Karim og kona har begge foreldre fra Irak. Det var ikke aktuelt for dem å flytte dit. Som han sier, «kulturen matcher ikke». Han beskriver seg selv som «mer norsk» på mange vis. Når han valgte å flytte med familien til Dubai, beskriver han det som en gylden mellomting mellom Europa og Midtøsten: «Dubai er et sted hvor øst og vest møtes. Du har system, du har teknologi. Du har arabiske verdier, men samtidig med europeisk standard». Dette med arabiske verdier var viktig for valget Karim og kona tok. De spurte seg selv: Hvilke verdier vil vi at barna skal få fremover? Karim ønsket at barna kunne vokse opp et sted hvor han og kona ikke behøvde å anstrenge seg for å at barna skulle lære om islam og arabisk kultur, «at det er en del av normalen». Han beskriver situasjoner i Norge hvor han savna det:

En av de tingene som trigga meg veldig, var for eksempel at jeg dro med ungen min til bilmessa hver lørdag. Det var ikke noe halalmat. Det var bare pølser, burger og fries. Og hver gang han ba om noe, så kunne ikke jeg tilby noe annet enn fries med ketsjup. Og det planta en tanke inni meg. OK, jeg skulle ønske jeg var et sted hvor jeg kunne gi ham det han ville ha. Det er ikke noe feil med Norge. Det er ikke noe feil med bilmessa. Det er jo standarden i Norge. Jeg er et sted hvor halal ikke er det normale. Og det respekterer jeg. Men jeg skulle ønske jeg var et sted hvor jeg kunne gi ham hva han ville.

¹⁰ I kulturell, ikke i juridisk forstand

Man kan si at Karim og familien har gått fra å være en minoritet i Norge, til å bli en del av majoriteten i Dubai – i den forstand at de fleste er muslimer der, og det er en naturlig del av hverdagslivet. Samtidig sier Karim at han opplever Dubai som et sted hvor man kan få være den man er, uavhengig av hvor man kommer fra og hvilken religion man tilhører: «Her er vi et sted hvor du kan være kristen, ateist, muslim, du kan være hvem du vil». Han opplever med andre ord en større frihet når det gjelder religion og levemåte der enn han gjør i Norge. Du møter ikke skeptiske blikk om du er muslim – det er helt normalt for kvinner å gå tildekket, for eksempel. Men du har også det motsatte. «Det er mer frihet i Dubai enn i Norge», forteller Karim, «du har liksom alle kontrastene, du bestemmer selv hvordan du har lyst til å leve, så lenge du holder reglene».

Tilstedeværelsen av diasporamiljøer i flerkulturelle byer i utlandet kan altså ha en egen tiltrekningskraft som gjør at personer med minoritetsbakgrunn beslutter seg for å flytte fra Norge. Zahra forteller at en av årsakene til at hun og familien valgte å flytte til Storbritannia var at de følte at de i mye større grad kunne bli en del av et miljø («have a sense of community», som hun uttrykte det på engelsk):

Jeg vet ikke, det er en sterk følelse av samhørighet, og jeg lurte på om det ikke blir oppmuntra like mye i Norge. Mens her ser du det med indere, du ser det med italienere, uansett hvor du er fra, finnes det et lite miljø for deg som du kan føle deg komfortabel i og glad for å være en del av.

I ulike diasporamiljøer i London kan man, ifølge Zhara, lett føle seg hjemme og finne «sine» folk på en annen måte enn man kan i Norge.

Krav om å bli «norsk»

Zahra kom til Norge med familien som flyktning fra Irak da hun var tidlig i tenåra. Nå bor hun og foreldrene i Storbritannia – hun flyttet dit da hun var tidlig i 20-åra. Hun forteller at det var mye med norsk integreringspolitikk hun satte pris på – det var en god ting å få hjelp til å lære språket og å lære å forstå den nye kulturen. Samtidig opplevde de en forventning om at de skulle erstatte kulturen fra hjemlandet, med norsk kultur. «I Storbritannia, på den andre siden, opplevde vi da vi dro på besøk at man ble oppfordret til å snakke om kulturen sin», sier Zahra. Samtidig som det var et stort press for å «bli norsk», forteller hun at hun og foreldrene følte at de aldri kunne bli fullt norske, for de kom alltid til å ha en annen kultur i tillegg. I Storbritannia kan man være flere ting. «Vi har vår egen kultur, som er en blanding av disse kulturene som vi har levd med», forteller Zahra. Hun ser at hennes egen sønn heller aldri vil være helt britisk, selv om han er født og oppvokst der – men han kan få være noe eget, seg selv. Sønnen kan fortelle om sin bakgrunn med stolhet, uten å skamme seg og uten redsel for å bli dømt av andre. Selv bærer hun hijab – samtidig som hun føler at en stor del av henne er europeisk, og at det ikke behøver å være en motsetning. Den følelsen hadde ikke Zahra på samme måten i Norge: «Det var bare en følelse av at du burde være mer norsk».

Ekteskap

Et par av informantene, Attiya og Sabina, har ektefeller som er fra foreldrenes hjemland, men som har vokst opp i andre land, i likhet med dem. Begge traff ektefellene sine i utlandet. Attiya reiste mye med jobben, og var slik sett internasjonalt orientert – men hun hadde ingen planer eller ønsker om å flytte fra Norge, snarere tvert imot: «For meg så var det veldig sånn at jeg er norsk og skulle være i Norge og bidra til det norske samfunnet. Så for meg er det å være her i 20 år litt bakvendt». Hun traff mannen sin fordi hun jobbet mye i London en periode. Hans foreldre er også fra Pakistan, men han vokste opp i et annet land i Midtøsten

og bodde senere i Nord-Amerika, før han flyttet til Storbritannia. Attiya beskriver sin emigrasjon slik:

Da jeg dro ut på prosjekt så hadde jeg ingen planer om å bli her, så det at jeg har blitt her har ingenting å gjøre med slik jeg følte tilhørighet og tenkte om Norge og tenkte på mine muligheter i Norge, på min fremtid da. Det at jeg har blitt her av andre grunner, har gitt meg mange andre perspektiver og mange flere muligheter. Det er derfor jeg sier at det er motvillig, for det var ikke planen. Planen var å bo og fortsette å bo i Norge og jobbe i Norge og være i Norge. Planen var aldri noe annet. Men at jeg har gjort det, har gitt meg mye mer.

Sabina var på ferie i Tyskland da hun traff sin framtidige ektemann, som kom fra Bosnia som flyktning da han var barn på samme måte som hun hadde kommet til Norge. De reiste mye fram og tilbake i starten, «hvorpå jeg alltid trodde at vi skulle bli i Norge, eller at han skulle flytte til Norge, fordi det sier seg selv, det er verdens beste land å bo i». Men så fikk mannen en forfremmelse, og Sabina var klar over at jobben var veldig viktig for ham. Selv om han var innstilt på å flytte til Norge, visste hun at hun hadde bedre forutsetninger for å tilpasse seg et nytt land, et annet språk og nye omgivelser, til dels fordi hun hadde flyttet mye internt i Norge gjennom oppveksten, «jeg har alltid vært litt sånn katteaktig, at jeg har landa på beina, uansett hvor man har kasta meg». Derfor valgte hun å flytte til ham i Tyskland i stedet, «veldig ufrivillig, men frivillig», som hun beskriver det. I likhet med Attiya sier Sabina at hun har en sterk tilknytning til Norge. Hun har vent seg til å bo i Tyskland, men savner familien sin og drømmer om å flytte tilbake en dag.

5.2 Hvorfor bli i utlandet?

Som vist i del 4.1, flytter rundt 4 av 10 utvandrede etterkommere tilbake til Norge i løpet av de første fem årene etter utvandring. Flertallet – 6 av 10 – flytter altså ikke tilbake, i alle fall ikke de første fem årene. Grunnene til at de ikke flytter tilbake kan være de samme som grunnene til at de utvandret fra Norge i utgangspunktet, men det kan også være andre årsaker til å bli, som utvikler seg etter hvert som livet utfolder seg i et annet land.

Identitet, selv-definisjon og symbolske hjem

For enkelte av informantene bidro ønsket om å leve i et internasjonalt miljø til at de flyttet, men for de fleste var det snarere en viktig årsak til at det kan være fristende å bli boende i utlandet – «en uventet oppside», som Kiran uttrykker det.

En ting informantene har til felles, er at de har sammensatte identiteter. Det varierer hvilken del av identiteten de legger vekt på. For eksempel sier Altar at han er «tyrker oppvokst i Norge», mens Karim tilsvarende sier at han er «iraker oppvokst i Norge». Ingen av dem sier at de er norske. Andre informanter sier at de er norske med foreldre fra et annet land – eller de legger vekt på ulike ting, avhengig av kontekst. Deepa sier noen ganger at hun er norsk-indisk, andre ganger at hun er indisk-norsk. Enkelte andre igjen, slik som Leo, føler seg verken det ene eller det andre: «Jeg føler meg verken norsk eller japansk. Jeg føler meg ikke så veldig norsk i Norge, og jeg føler meg ikke så veldig japansk i Japan».

Noen av dem oppdaga hvor norske de følte seg først da de flyttet til et annet land. Til dels handler det om at den norske identiteten blir tydeligere når man opplever kontrasten til andre mennesker og kulturer – men det handler også om at i utlandet trenger man ikke «tillatelse» fra en norsk majoritetsbefolkning for å definere seg som norsk, om det er det man ønsker.

Det er sjeldnere at personer informantene møter i utlandet, setter spørsmålstegn ved deres norskhet.

Samtidig viser intervjuene at opphold i utlandet kan skape enda mer identitetsmessig kompleksitet fordi informantene knytter ytterligere tilhørighet til nye steder og mennesker. Noen av dem har bodd i flere land. Enkelte har også en partner fra et annet land, som de også har fått barn med. Disse barna vokser opp med enda flere mulige identitetskonstellasjoner.

Det intervjuene tydelig viser, er at det kan være lettere å få lov til å definere selv hvem man er i utlandet – kanskje mest av alt fordi mange av informantene befinner seg på svært kosmopolitiske steder.

Internasjonale byer som symbolske hjem

I en kronikk som kom i etterkant av Irakis kommentar skrev filosof Farhan Shah at en årsak til at etterkommere flytter, kan være at de lengter etter symbolske hjem – altså ikke et fysisk sted, men en plass hvor de kan «få være til uten å måtte forhandle om sin eksistensberettigelse» (Shah, 2025). Internasjonale byer, hvor folk kommer fra hele verden, kan kanskje fungere som slike symbolske hjem. Disse stedene tilbyr det man kan beskrive som internasjonale frirom som gjør at man kan få leve ut sin identitet i sin fulle kompleksitet.

Kiran forklarer det slik: «Det er et enormt stort rom for å identifisere deg selv – å ta bestanddeler fra ulike kulturer og på en måte forme din egen person». Han sier at i New York, hvor han bor, slipper han å bruke krefter på å måtte kategorisere seg tydelig på det ene eller andre viset, ut ifra andres forventninger. Han bruker betegnelsen «kognitiv skatt» som betegnelsen på den energien mange med minoritetsbakgrunn bruker på å være på vakt overfor omgivelsene for å sikre seg at andre ikke reagerer negativt, misforstår, eller tilskriver deg en tilhørighet du ikke har. I New York opplever han at han slipper en slik «beskatning».

Rommet til å kunne definere seg selv – eller slippe å definere seg, for den slags skyld – blir desto viktigere når identitet er en kompleks størrelse – og det blir den i økende grad når man har foreldre fra ett land, har vokst opp i Norge, og deretter flyttet til et tredje land. Attiya spør seg selv hvor lenge hun skal introdusere seg med den pakistanske bakgrunnen først, når hun er så mye mer. Hun forklarer:

Min bestemor var indisk. Hun var født i India, før landet delte seg. Hun var indisk per definisjon. Mor og far er den eneste generasjonen som er pakistansk. De var født i landet Pakistan. Men de reiste fra Pakistan i 20-årene. (...) Etter det så har de levd i Norge. Jeg og mine søsken er født og oppvokst i Norge. Men jeg har levd i London. Ikke sant? Jeg har levd mer av livet mitt i Norge enn i London akkurat nå. Men hvis jeg forblir her fem år før jeg kommer tilbake, så ville jeg levd mer her. Hvem er jeg da? Og hvem er barna mine?

Flere av informantene beskriver en følelse av at de er verken det ene eller det andre – de kan aldri føle fullt ut føle at de hører hjemme ett sted, for de er alltid litt på utsiden, uansett hvor de befinner seg – med unntak av de internasjonale frirommene de har funnet seg i byene de lever i. Zarah forteller at hun trodde hun «hadde blitt oppdratt som araber», men da hun flyttet til et land hvor majoriteten var arabere, oppdaga hun at hun ikke trivdes der. På liknende vis merker hun at hun ikke hører hjemme i Irak når hun besøker landet sammen med mannen sin. Hun vil heller aldri være helt norsk eller britisk. Hun har kommet fram til at hun er noe midt imellom – noe eget. Det hun verdsetter med å bo i London, er at hun nettopp kan få lov til å være slik. Det er viktig, ikke minst for barna. Zahra beskriver det slik:

Jeg sier alltid til sønnen min, 'ikke vær redd, du kommer aldri til å passe inn i noen av de tingene. Du kommer ikke til å være fullt irakisk. Du kommer ikke til å være fullt britisk. Det er ok. Det er noe midt imellom som du kan være.'

Kiran sier at alle de ulike bestanddelene som utgjør ham, blir mer og mer sammensatte. Han er fra en kristen familie, mens kona hans er muslim. Hun kommer fra et land i Asia. De kommer fra ulike kulturer og har hatt ulik oppvekst. De oppdrar et barn sammen som tar opp i seg disse ulike bestanddelene. Det fine med å bo i New York, sier Kiran, er at det er rom for å ha det slik.

Det føles aldri som om vi må ta noen valg om hvem vi er. Vi er som en enhet og familie, alle disse tingene. Og det er veldig fint å oppdra et barn i en kontekst hvor verken han eller vi føler noe press på å identifisere ham som noe sånt veldig spesifikt som faller innenfor eksisterende kategorier, det er veldig fint og veldig befriende. Igjen så tror jeg det kommer tilbake til det at det er ingen sånne distraksjoner rundt det. Det er ingen sånn kognitiv skatt som pålegges oss, at vi må ta disse valgene på vegne av våre barn og på vegne av oss om hvem vi er. Vi bare er her som alle andre.

Å slippe kognitiv skatt, handler altså om frihet fra å måtte definere seg ut ifra i forhåndsbestemte kategorier. Det handler også om at man slipper å bruke energi på å tolke signaler fra omgivelsen knytta til utseende eller bakgrunn. Kiran beskriver første gang han studerte ved et toppuniversitet i USA. Det slo ham: «jeg kunne se på folk i klasserommet mitt og føle at, 'hei, her ser jeg ut som i alle fall et snitt av alle andre!」 Han forteller at han ikke opplevde at det å ha en annen hudfarge var en stor hindring under oppveksten i Norge, men at det var befriende å være i et miljø hvor han ikke trengte å tenke på det i det hele tatt: «Jeg trengte ikke å bruke 1% av min kognitive tilstedeværelse på å tenke på ting som 'skjer dette med meg fordi jeg er brun'?»

Kiran beskriver lettelsen over å kunne speile seg i omgivelsene. Til dels handler dette altså om å få lov til å bli usynlig – å kunne gli inn i mengden. På sett og vis beskriver informantene en opplevelse av å gå fra å ha minoritetsstatus i Norge, til å bli en del av en majoritet – en flerkulturell majoritet. Der de bor er det så vanlig å komme fra et annet sted at det ikke er et tema, i alle fall ikke på et slik vis at informantene opplever at de må forsvare sin tilhørighet, representere, eller forklare seg. Motsatt forteller Maryam at i Norge følte hun seg ofte synlig og på vakt. Hun tenkte: «ikke gjør dét, ikke gjør dét, pass på». Denne erfaringen resonnerer med Kirans beskrivelse av kognitiv skatt – et daglig uttak av energi fordi du er synlig og var på hvordan omgivelsene opplever deg.

Ett av godene med å bo i New York er også at man kan lettere koble seg på andre kulturer som er en del av sin egen identitet. Kona til Kiran er fra et land i Asia – og om man tar t-banen noen stopp, kan man være i et nabolag hvor 60 % er fra det landet, hvor du får tilgang til mat og kultur derfra. Det setter han stor pris på, også på vegne av sin sønn. En annen fordel er at han og kona er i en by hvor begge kommer utenfra. Om de hadde bodd for eksempel i Norge, hadde det vært mye mer på hans betingelser. New York blir slik et sted hvor de kan være likeverdige, og hvor de samtidig kan opprettholde viktige bånd til steder de har tilknytning til.

Det er viktig å understreke at informantene som snakker om internasjonale frirom, bor i kosmopolitiske byer. Andre informanter, som bor på mindre plasser, har ikke den samme erfaringen. Sabina bor for eksempel et relativt lite sted i Tyskland. Hennes opplevelse er at i Tyskland er det enda vanskeligere å få definere sin tilhørighet, for eksempel å få være

«tysk» når man har innvandrerbakgrunn. Graden av frirom og muligheten til å definere seg selv, er altså avhengig av hvor man bor – ikke bare i hvilket land, men i hvilken by.

Frihet fra å representere

For noen av informantene har det vært en lettelse å flytte utenlands fordi det innebærer at de kan være seg selv uten å bli gjort til representant for den minoritetsgruppa de tilhører – eller andre antar at de tilhører – i Norge. Dette er en opplevelse særlig Attiya og Zeeshan gir uttrykk for. Begge har pakistansk bakgrunn – de tilhører dermed den største gruppa etterkommere i Norge, og slik sett også en gruppe som har vært mer synlig i Norge enn mange andre.

Attiya tilhører den første generasjonen med etterkommere fra Pakistan. Som hun sier, «spørsmålet som vi ble stilt om identitet og tilhørighet var så utrolig viktig og så skarpt, på noen måter som gjorde at hele identiteten ble definert mot den bakgrunnen». Hun forteller at det var først da hun begynte å bo i London at hun ble klar over hvor mye hennes fremtoning i Norge var preget av følelsen av å måtte representere «pakistanere» som gruppe: «Man er så obs på at man representerer noe annet, så man kan ikke slappe av og bare være seg selv». I London kunne hun plutselig få være usynlig. Det er så mange ulike mennesker i metropolen, at hun ikke skilte seg ut:

Jeg innså at jeg hadde en spesiell måte å uttrykke meg på og fortelle om meg selv på som var formet av det å være i Norge. Og da jeg flyttet hit, så var ikke det konteksten lenger. Da måtte jeg reorientere meg selv og snakke om meg selv på en annen måte. Og det førte til at jeg på en måte så meg selv litt annerledes.

Om hun snakket med noen fra majoritetsbefolkningen i Norge, var Attiya alltid bevisst på måten hun fortalte om seg selv og sin familie på, for hun ville at de skulle sitte igjen med et godt inntrykk av «pakistanere». Samtidig var det frustrerende med fordommene som ofte kom fram på subtile vis, for eksempel ved at folk kommenterte at Attiyas familie var «så greie» med henne, at hun hadde «en så åpen familie», noe som indikerte at de forventet det motsatte på grunn av hennes pakistanske bakgrunn.

Det var alltid meninger som folk hadde gjort seg opp ved å lese media eller andre formeninger. Jeg måtte forklare at 'nei det var ikke slik for meg' eller 'det er ikke slik min familie er' eller 'det er ikke sånn vi oppfører oss'. Veldig mange av mine samtaler skjedde i den konteksten. Og i London var det ingen som var interessert i det, der var det sånn, 'hvilken musikk hører du på, hvilke konserter skal du på, hva har du lest, hvor har du reist, hva mener du om det som skjer nå?' Det ble ikke om meg og min innvandrerbakgrunn.

I Norge var Attiyas pakistanske del av identiteten alltid den prominente – det var den delen av henne folk rundt henne så, sånn umiddelbart, «folk ser på deg først som ikke-norsk, prøver å finne ut hvor du er fra». Først etter at det har blitt kartlagt, kan man potensielt få «komme tilbake inn igjen i det norske», slik Attiya beskriver det. I London er det ikke slik. Der lurar folk på hva slags menneske Attiya er – ikke hvor hun kommer fra. Hun er takknemlig for at barna hennes, som vokser opp i London, ikke behøver å representere noe annet enn seg selv: «De kan se på seg selv som helhetlige personer, og ikke bare [definere seg ut ifra] én kontekst».

Zeeshan har kjent på en liknende «representasjonsbyrde» som Attiya, men i hans tilfelle var denne byrden tydeligere knyttet til følelsen av at han måtte lykkes på vegne av en gruppe.

Zeeshan gjorde det svært godt da han tok høyere utdanning – og han fikk mye anerkjennelse for innsatsen. Han forteller at han i nesten alle sammenhenger opplevde at det han gjorde, handlet om noe mer enn ham selv – han representerte hele tida «pakistanere» i Norge, og det var et stort ansvar:

Jeg var veldig ofte den første i et rom som så ut slik som jeg gjør. Mitt ansvar var ikke at *jeg* skal lykkes. Den følelsen jeg satt med var “hvordan skal jeg sørge for at *vi* skal lykkes?”. Det er et stort ansvar som man sitter på. Istedenfor at du fokuserer på deg selv, fokuserer du også på at alt det du gjør, har en konsekvens for alle andre som ser ut som deg selv.

Når Zeeshan nå bor i USA, har han ikke denne følelsen av ansvar lenger når han tar beslutninger om hva han skal bruke tida si på: «Jeg vet at jeg gjør det for meg selv, jeg gjør det ikke for andre. Og det har vært en ganske befriende følelse». Han tror at det har endret seg i Norge også på de siste ti årene – da han begynte å bli voksen, var det så få med hans bakgrunn i de miljøene han beveget seg i. Det var et ansvar han tok på stort alvor, og som til tider kunne være tungt å bære.

Belønning for ambisjoner og hardt arbeid

Vi skrev tidligere at en viktig årsak til at flere valgte å flytte ut, var at de var svært ambisiøse. Et interessant trekk ved informantenes fortellinger er at sider ved norsk kultur, politikk og verdier som de setter pris på, også innebærer at de ikke føler at de fullt ut får brukt sitt potensiale i Norge. Det er både strukturelle og kulturelle trekk ved norsk arbeidsliv som gjør at informantene opplever at store ambisjoner og hardt arbeid i mindre grad blir belønnet i Norge enn i utlandet.

Det ene temaet informantene tar opp, er den gode balansen mellom arbeid og fritid i Norge («work-life-balance»), noe de mener er ganske unikt internasjonalt. Det innebærer at man har mulighet til å tilbringe mer tid med barna sine, og det gjør hverdagen mindre stressende. Denne balansen henger sammen med arbeidstakeres rettigheter, særlig jobbsikkerhet. Risikoen for å miste jobben i utlandet dersom man ikke yter hundre prosent hele tida, er betydelig større i USA, hvor det er relativt enkelt å si opp folk. «Det er den utryggheten som gjør at du alltid er 100 % på jobb og yter maks», sier Kiran. Zeeshan mener at Norge ofte skårer høyt på lykke-rangeringer fordi det er en god balanse mellom arbeid og fritid i Norge, «vi lever ikke for å jobbe, vi jobber for å leve». I USA er det motsatt, mener han – der jobber mange veldig lange dager, og de kan knapt ta ferie. Deepa har inntrykk av at til og med folk som jobber i det som i utgangspunktet er prestisjetunge og kompetitive miljøer i Norge, stort sett har en holdning om at de skal på jobb, dra hjem i rimelig tid, handle på butikken, og spille fotball med sønnen sin. De vektlegger altså hjem og familie fremfor jobb – i alle fall om man sammenlikner med USA.

Man kan leve godt uten den store innsatsen i Norge, mener noen av informantene. Det kan være positivt. Samtidig gir de uttrykk for at rettighetskulturen og rikdommen i Norge, som også muliggjør en sterk velferdsstat, gjør at man ikke trenger å jobbe like hardt for å ha et godt liv: «Folk er mer slappe i Norge», sier Karim. Lars forklarer at han opplever at Norge er litt isolert fra det som skjer internasjonalt, til dels fordi man har det så bra i Norge. Han forklarer at i Nederland er det mer økonomisk usikkerhet, og det gjør at folk er mer på hugget, «vi må henge med og finne plassen vår», «det er litt mer hardcore arbeidskultur her». Lars verdsetter at man setter tid til familieliv høyt i Norge, men beskriver seg selv slik: «Jeg blomstrer mest i et intenst arbeidsliv med mange andre rare, intense folk».

Andre trekk ved norsk kultur er vektlegging av konsensus, likhet og sosial utjevning. Den norske sosialdemokratiske modellen gir alle et sikkerhetsnett slik at det er grenser for hvor galt det kan gå for hvert enkelt menneske, og den fremmer sosial mobilitet på tvers av generasjonene. Det handler blant annet om likebehandling i skolen og tilgang til utdanning. For eksempel sier Sabina at i Tyskland har ikke folk med bosnisk bakgrunn hatt samme mulighetene som i Norge til å øke sosial mobilitet gjennom skole- og utdanningssystemet. Zeeshan gir uttrykk for at det er unikt i Norge at barn av innvandrere har hatt en så stor sosial mobilitet – foreldrene kunne være analfabeter, mens mange av barna har tatt prestisjetunge utdanninger og fått topposisjoner i samfunnet. Samtidig kan systemet og kulturen i Norge også skape begrensninger – man kan komme langt i Norge, men ikke helt til topps, ifølge noen av informantene. Kiran beskriver dette som både styrken og svakheten med systemet i Norge:

Det som er veldig fint med den norske sosialdemokratiske modellen, er at det er et slags sikkerhetsnett og en grunnmur for hvor galt det kan gå, hvis det gir mening. Du har et sikkerhetsnett som gir en enorm trygghet. Men det er òg et tak for hvor mye du kan lykkes.

Det henger sammen med vektlegging av likhet i Norge, hvor alle skal møtes på midten. Deepa beskriver det slik: «Dette er ikke nødvendigvis negativt – men i norsk kultur kommer du deg oppover ved å være middelmådig. Middelmådighet er det som blir belønna». Zeeshan forklarer på liknende vis: «Vi har egalitarisme, som betyr at alle som er nede løftes opp, og de som ønsker å løpe raskt, løftes ned». Denne vektleggingen av likhet kommer typisk til uttrykk gjennom Janteloven – at man ikke skal ta for stor plass eller tro at man er bedre enn andre. Det er en holdning som ikke gir like mye næring til folk som er ambisiøse, mener noen av informantene. Ifølge Leyla kan man se denne holdningen ikke bare på individnivå, men også på systemnivå, i hvordan staten investerer i framtida. Slik flere oljenasjoner i Midtøsten gjør, mener hun at norske myndigheter kunne investert oljeformuen mer aktivt og ambisiøst på tydelige satsningsområder hvor Norge har forutsetninger for å være verdensledende også etter oljen. I stedet ser man, ifølge Leyla, «hvordan vi som oljenasjon egentlig har vært fornøyd med å være middelmådige i Europa».

Noen av informantene gir uttrykk for at det er befriende å leve et sted hvor sosiale normer om å begrense seg og ikke ta for mye plass ikke er like fremtredende som i Norge. Karim sier: «I Norge kan man ikke kjøre altfor kul bil veldig fort. Hvis du gjør det veldig bra, så må du passe på hva naboen skal si, hva folk skal tro om deg». Han mener at når man i tillegg er «utlending», som han her omtaler seg selv som, så blir folk noen ganger mistenksomme også. De tror at du jobber svart eller selger narkotika om du liker å vise statussymboler, som for eksempel en fin klokke – noe han selv har en forkjærlighet for. I landet han bor nå, kan du gå med hvor fin klokke som helst uten at noen sender deg skjeve blikk. «Jeg føler jeg kan være litt mer meg selv, og man kan jobbe hardere. Det er ikke noen limit her, rett og slett». Man kan yte mer der han bor, og få mer. I Norge, derimot, føler han at man blir sett litt ned på om man jobber veldig hardt. Nordmenn er dessuten konfliktsky og konsensusorienterte, ifølge Lars, «og hvis man er litt frampå og litt mer direkte, så liker de deg rett og slett ikke». Det er ikke noe galt med det, mener Lars – men det passer ikke så godt med hans personlighet. Han konkluderer: «Norge er det beste landet å bo i. Og Nederland er for meg det beste landet å jobbe i».

Jobbmuligheter, lønn og status

Flere informanter har høye stillinger i internasjonalt ledende selskaper. Det er en medvirkende årsak til at noen av dem nøler når de tenker på retur til Norge – for vil de ha

samme jobbmuligheter der? I tråd med Kirans bekymring om manglende innovasjon i teknologisektoren i Norge (se under) spør han: «Hvis jeg skulle komme tilbake til Norge, hva i alle dager skulle jeg gjort da?» Attiya funderer på det samme. Jobbmuligheter i utlandet var ikke en årsak til å flytte fra Norge i seg selv, men hun tror neppe at hun hadde fått de samme mulighetene om hun ikke hadde flyttet utenlands. Arbeidet i London gir, som hun sier, mer «exposure» og flere muligheter: «Jeg tror det kommer av å være et sted hvor ting skjer. London er jo global metropol. Så alle de store selskapene, store prosjekter, investeringer, alt det der er jo mye mer tilgjengelig i et sted som London». Attiya har forsøkt et par ganger å finne jobb i Norge, men hun fikk ikke jobbtilbud som var på det nivået hun ønska seg. Lars beskriver tilsvarende at han tror det vil være vanskelig for å finne jobb i den sektoren han jobber med i Nederland – den er svært internasjonalt orientert, og er i liten grad utvikla i Norge.

Flere av informantene er i en unik posisjon fordi de er i teknologi- eller finanssektoren, hvor de har fått godt betalte og ettertraktete jobber, men det finnes unntak fra dette bildet. Maryam har for eksempel ikke fått arbeid innenfor sin profesjon i Spania – og den typen jobb hun hadde i Norge, ville også vært så dårlig betalt der at hun syns det ville være vanskelig å leve av det. Det henger sammen med den sammentrykte lønnsstrukturen i Norge, hvor lavinntektsyrker er bedre lønna. Maryam var veldig stolt av yrket sitt i Norge, og hennes utflytting har i så måte ført til statustap, både identitetsmessig og lønnsmessig. For henne er det likevel nok av fordeler med å leve i utlandet som veier opp for dette tapet.

Vektleggingen av likhet og sosial utjevning medfører at man i Norge også har en mer sammenpresset lønnsstruktur, sammenliknet med andre land. Det innebærer at det er mindre forskjell mellom lav- og høyinntektsyrker. Det betyr at man som høyt kvalifisert arbeidstaker kan tjene mer i andre land. I tråd med dette forteller noen av informantene at de har høyere lønn og status i utlandet enn de ville hatt i Norge. Leyla forteller for eksempel at i landet hvor hun bor nå, er det null inntektsskatt. Der er hun i det øverste inntektssjiktet og kan føre en helt annen livsstil enn i Norge. Hun har råd til flere tjenester enn i Norge, for eksempel hushjelp og sjåfør. Lønnsforskjellene er i tillegg mye høyere enn i Norge. Der en seniorkonsulent i Norge tjener kanskje 2-3 ganger høyere enn en drosjesjåfør, er tilsvarende forskjell der Leyla bor, opptil 10-15 ganger høyere. Den høye lønna gjør at hun kan spare mye og bygge opp «finansiell uavhengighet», som hun beskriver det.

Shirin forteller om en liknende oppadgående sosial mobilitet da hun flyttet til foreldrenes hjemland. Hun er en av informantene som nå er tilbake i Norge, men beskrivelsen hennes av livet i foreldrenes hjemland i Midtøsten fungerer som en illustrasjon på faktorer som gjør at livet i utlandet kan fremstå mer attraktivt enn i Norge. Både hun og mannen tjente betydelig bedre enn i Norge, og det handlet også om skattenivået: «Man fikk fruktene av det man tjente. Det jeg tjente, det fikk jeg rett i hånden. Jeg måtte ikke betale 100 millioner i skatter og avgifter». Den økonomiske situasjonen muliggjorde en flott bolig, «de fineste bilene» og en fulltids «nanny». Hun og mannen kunne reise ofte, gå mye ut og leve livet, og hun kunne kjøpe omtrent alt hun ønsket seg. «Det ble jo et veldig fint liv», sier Shirin, sammenlikna med Norge, hvor det er «veldig plain Jane». Hun legger til: «Jeg savner jo det kakselivet jeg hadde, det luksuslivet. Det gjør jeg».

Et interessant funn på tvers av intervjuene er at informantene forteller at det å være norsk i utlandet kan gi en egen form for status. Folk har ofte enten positive assosiasjoner til Norge – eller de vet lite om Norge, og det fremstår dermed som nøytralt, noe som også gir en viss frihet. Man kan si at det å være norsk er en egen form for kapital som man først får tilgang til når man flytter utenlands. Karim forteller for eksempel at folk i Dubai assosierer Norge med vakker natur, fjorder og laks. Når han forteller at han kommer fra Norge og snakker norsk,

synes folk der det er kult. Kiran sier tilsvarende at i USA får han veldig positive reaksjoner på å være norsk:

Det er jo veldig eksotisk, og vi kommer jo fra et veldig ufarlig land, som folk har begrensa assosiasjoner med, og de assosiasjonene de har, er veldig positive. Så jeg vil si at sånn som kulturell bakgrunn å ha, så er den veldig solid – å være norsk.

Lars mener at Norge har en eksepsjonell posisjon i det man kan beskrive som et statushierarki mellom land. Han kan ikke forestille seg et annet land som har et så bra rykte: «Så hvis man har Norge i baklomma, så er det jo alltid en boost. Det gjør deg litt spesiell».

Noen av informantene får reaksjoner på at de har valgt å flytte fra Norge, fordi folk de møter tenker at de må være ett av de beste landene å bo i verden. Sabina beskriver et hierarki i den bosniske diasporaen – jo lenger nord i Europa et land er, jo bedre. Derfor synes en del bosniere at det er «hårreisende» at hun har flyttet fra Norge: «Drømmen er jo Norge, ikke å gå baklengs». Også blant innvandrergupper i Tyskland ser Norge ut til å ha en spesiell status. Sabina gikk på tysk kurs med syrere. Der var det en som spurte henne: «Hvem drar fra Norge?»

Leo sier at Japan er kjent for å være et ganske rasistisk land, men han har ikke fått noen negative reaksjoner som innvandrere dit. Når han sier at han er halvt norsk og halvt japansk, sier de «så heldig du er!». Ofte vet de ikke så mye om Norge, og om de vet noe, så vet de at Norge er et progressivt land, med et godt velferdssystem og vakker natur. I likhet med Sabina spør en del folk om hvorfor han er i Japan – for er det ikke bedre i Norge? Når han forteller at han er fra Norge, møter folk ham med nysgjerrighet og interesse.

Gründervirksomhet og innovasjon

Ifølge noen av informantene er det ikke en sterk kultur for innovasjon og gründervirksomhet i Norge. Deepa mener det er få som drømmer om å starte noe eget i Norge sammenliknet med USA, hvor hun bor. Zeeshan sier: «Vi har det veldig komfortabelt, men å bygge ting, å bygge noe stort, det gjør man ikke nødvendigvis i Norge». Noen av informantene peker på at staten i Norge tilrettelegger for lite for gründervirksomhet. Kerim forteller om alle skattefordelene man får i landet hvor han bor nå om man starter et nytt selskap, og hvor viktig det er for å stimulere entreprenørskap, særlig blant unge gründere. Han sier betingelsene er «ti ganger bedre» for unge gründere i landet han bor enn i Norge, hvor han mener det er altfor mye skatt og mye mindre støtte. Resultatet blir at denne typen virksomheter i stor grad uteblir i Norge, ifølge Kerim:

Vi har mange kreative sjeler i Norge, og veldig mange dyktige. Men det er lite motiverende når du sitter igjen med, når du må betale 62 % i skatter og avgifter, og sitter igjen med lille 35 % i fortjeneste. (...) Man har lyst til å starte for seg selv i Norge, og gjøre handel internasjonalt. Hvem er det som gidder å være i Norge? Ingen.

Kiran påpeker at økonomien i Norge føles veldig drevet av statlige investeringer og at «Norge som del av Europa føles litt sånn, bærer litt galt av sted med tanke på hva som skjer mer globalt og teknologisk innovasjon». Han bekymrer seg for at Norge har en råvare-drevet økonomi, med lite fokus på innovasjon, og det gjør at han er «nervøs på vegne av Norge om vi klarer å vedlikeholde det gode samfunnet 40 år fram i tid, gitt hvor vi er nå».

Sosialt liv

Basert på et større antall intervjuer med utvandrere i Norge, beskriver vi andre steder at mange føler seg ensomme i Norge. Delvis handler det om trekk ved norsk kultur som skaper det vi beskriver som «sosial knapphet» (Tønnessen & Lioddén, 2025). Vennskap og sosialt liv var også temaer i intervjuene med etterkommere av innvandrere. I motsetning til mange av de andre vi har intervjuet tidligere, som kom som innvandrere til Norge i voksen alder, vokste informantene i denne studien opp i Norge, og mange har også studert i Norge. Det er livsfaser hvor det gjerne er enklere å skaffe seg venner. Informantene forteller ikke om direkte ensomhet i Norge, men de sier at etter at de flyttet utenlands, har de oppdaget at de kan ha et rikere sosialt liv der, og at det er lettere å få venner. De savner varme og spontanitet i norsk kultur.

For enkelte av informantene minner den sosiale kulturen i landet de har flyttet til, om kulturen fra foreldrenes hjemland. Maryam forteller at i iranske kultur viser man mer varme og omsorg i hverdagen. Hun beskriver det som at man gir veldig mye til andre og at man er tettere på hverandre. Noe tilsvarende sier Shirin, som forteller at «mange utlendinger føler at de gir mer i et forhold enn det de får tilbake». Nordmenn har en tendens til å holde seg mer for seg selv, mener Maryam, de ber mindre om hjelp, vil ikke være til bry. Hun beskriver terskelen for sosial kontakt som høyere i Norge:

Jeg vil jo absolutt ikke si at jeg var ensom i Norge, for jeg hadde masse venner, men det var kanskje en del av meg som følte meg litt ensom. Jeg skulle gjerne vært del av en kultur der folk bare gikk inn i døra og sa ... "Hei, vi skal spise middag her". Som jeg opplevde i India og Sør-Afrika, når jeg var ute og reiste. Alle bare gikk inn og ut. Folk var så mye mer i del i andres liv. Og det likte jeg veldig godt. Mens vi holder hverandre litt på avstand.

Maryam mener det har noe med klimaet å gjøre – det er mer slitsomt å gå ut i Norge, mens i Spania er det lett å komme seg ut, det er sol mesteparten av året. Den varmen og spontaniteten hun lengtet etter, har hun funnet i den spanske kulturen. Der er det enkelt å gå ut og bli kjent med folk. Hun forteller at i Spania gjør folk noe nesten hver dag etter jobb – de spiser middag med venner, tar en drink, de har sosiale planer nesten hele tiden. Det skjer spontant og sømløst. I Norge er sosialt liv mer planlagt: «Det er den der, 'hei, kan du neste lørdag? Nei, ok, hva med den neste lørdagen der igjen? Så det blir liksom ... Men her er det mer spontant, og det trives jeg med».

Deepa beskriver også en kontrast mellom sosial kultur i Norge og New York. Hun sier at det er et sted hvor man ikke så lett føler seg ensom, fordi man kan prate med hvem som helst – det er så enkelt å komme i kontakt med folk. En årsak, tror hun, er at i New York er «alle» tilflyttere, mens i Norge har folk mindre erfaring med å flytte på seg. Hun opplever også at nordmenn er mer opptatt av seg og sitt. De folka i Norge som er mest travle i hele verden, sier Deepa, er de som går på jobb klokka 8 og er hjemme 1630. De er orientert mot familielivet, og er lite utadretta.

Leo opplever også en kontrast mellom sosialt liv i Norge og i Japan. Han sier at i Tokyo, hvor han bodde i flere år, var det enkelt å gå opp til folk og bli kjent med dem.. Han beskriver nordmenn som hyggelige – det er bare vanskelig å bli kjent med dem:

De har en vegg, liksom. Så de kan virke litt kalde. Og japanere også er kjent for å være ganske kalde og stive. Men i ett år i Tokyo fikk jeg mer venner enn det jeg gjorde i ti år i Oslo. Jeg tror ikke det bare er på grunn av

meg. Så jeg tror det er ett eller annet med nordmenn. Det er vanskelig å bli kjent med nordmenn, syns jeg.

Shirin beskriver det sosiale livet i foreldrenes hjemland som «yrende». Det var kortere arbeidsdager, fint vær, og folk var mye ute. Det sosiale livet var mye mer aktivt. Man tok i større grad med barna ut på cafe og restauranter. Det var ikke like strenge koder med tanke på leggetid som i Norge. Det gjorde at barna var mer integrert i det sosialt livet, og at foreldrene i større grad kunne være sosiale, selv med små barn. Etter at hun flyttet hjem til Norge, er det sosiale livet i foreldrenes hjemland noe av det hun savner aller mest:

Men en annen ting som jeg merker veldig godt forskjell på er det sosiale livet, at du ser at det er et yrende liv, at det er ting som skjer. Jeg savner veldig den sosiale siden. Jeg føler ofte at nordmenn er veldig tørre. De er veldig lite flinke til å initiere kontakt, eller finne på ting, eller åpne hjemmene sine, som vi gjør. Nordmenn er veldig lukket. Jeg har jo tre naboer her. Hun ene har gått på skole med meg. Og spilt håndball med meg. Eneste vi har sagt til hverandre, er hei en gang i forbigående. Er ikke det rart? Jeg er ganske norsk, ikke sant? Hagen min ser fin ut. Jeg klipper hekk i bikini. Tar ett glass vin mens jeg ... Du skjønner hva jeg mener? Jeg står ikke der med burka og bare skuler bort, stygt. Jo, men det er jo sånn stereotypien man tenker, ikke sant? Men nordmenn er vanskelig å komme inn på. Du må bruke 100 år på å infiltrere det norske samfunnet før du får *white girl* status. Hvis jeg hadde kommet til Norge i min alder nå, det hadde jeg aldri klart.

Shirin hintet her om at hun opplever at hun signaliserer kulturell likhet med nordmenn – for eksempel ved å drikke vin og gå i bikini – for å unngå stereotypene hun kan bli møtt med fordi hun har innvandrerbakgrunn. Likevel kan det være vanskelig å oppnå «white girl status», som hun beskriver det, og slik komme inn i varmen.

5.3 Tilbake til Norge, eller ...?

I de følgende avsnittene skal vi utforske hvilke faktorer som informantene legger vekt på når de vurderer retur til Norge – dersom de gjør det. Noen av informantene er nesten sikre på at det ikke er aktuelt å flytte tilbake. Maryam sier for eksempel: «Ting funker i Norge. Det er så lett, det er så behagelig. Men behagelig er ikke verdt det. Det er mer glede for meg i utlandet». På liknende vis sier Karim at han er veldig fornøyd med å ha flyttet til Dubai («Jeg elsker det, elsker det!»), og ikke har noen planer om retur. Zeeshan sier at han er agnostisk med tanke på hvor han vil befinne seg i framtida, men han tviler på at han kommer til å flytte til Norge. Han føler seg hjemme i Norge, men han kjenner på hvor lite landet er, og hvor begrensede muligheter han vil ha der. Men den dagen han vil etablere seg med familie, da *kan* de være at han vurderer retur til Norge.

Enkelte andre informanter tenker at om de skal flytte, så kan det være mer aktuelt å prøve seg et helt annet sted. For eksempel vurderer Deepa noen ganger å bo i India, som er foreldrenes hjemland, og som bare blir mer og mer relevant i internasjonal sammenheng. Men aller mest fristende er Spania, fordi hun snakker spansk, sier at hun elsker Spania og Latin-Amerika – og fordi Spania er nærme Norge. Men i likhet med Zeeshan kan Norge *kanskje* bli aktuelt om hun en dag får barn.

Til sist er det noen informanter som holder døra på gløtt, og noen drømmer aktivt om at de en dag skal flytte tilbake.¹¹ Det alle har til felles – unntatt de to som faktisk har returnert – er at ingen av dem har konkrete planer om retur.

«Hjertet mitt er i Norge»

Noen av informantene har et veldig inderlig forhold til Norge og snakker om Norge med stor kjærlighet. Flere av dem beskriver det som at «hjertet mitt er i Norge». Noen av dem skiller mellom at de føler tilhørighet til stedet de bor nå, og det som virkelig føles som hjemme – og det er i Norge. Slike følelser fungerer som en pull-faktor som kan skape et *ønske* om retur, uten at informantene nødvendigvis har konkrete planer. Lars, Attiya og Sabina drømmer alle tre om retur til Norge på ett eller annet tidspunkt, mens den siste informanten vi omtaler her, Zahra, ikke har planer om å flytte tilbake til Norge, til tross for sterke følelsesmessige bånd. Et interessant poeng her er at Sabina og Zahra, som begge kom som barn til Norge, legger stor vekt på måten de ble møtt som flyktninger når de snakker om sine følelser for Norge.

De første ti årene Lars bodde i Nederland, tenkte han, hva gjør jeg her? Han følte at han måtte tilbake til Norge igjen. Men så ble han likevel, og nå har han familie i Nederland, og hans foreldre og søsken har også flyttet dit. Likevel sier han: «Jeg er veldig stolt av Norge og føler at hjertet mitt er der». Han legger til «Norge føles som noe man kan ta og holde på og føle på. Det er noe spesielt og varmt og godt». På spørsmål om hvorfor han føler det slik, sier han at Norge er et sånt «kosested». Han snakker om hytta nordmenn drar på, om snø og folk og juletradisjoner.

Attiya sier: «For meg er hjertet mitt fremdeles i Norge». Hun er i likhet med Lars stolt av Norge, inkludert hva Norge representerer politisk i verden. Hun sier at hun elsker natur, skog, fjell og å gå på ski. Hun elsker norsk vann. Når folk kommer på besøk fra Norge og spør hva de skal ta med til henne, ber hun dem ta med en flaske med norsk vann: «Det er ingenting som smaker som norsk vann». Hun liker de norske verdiene – særlig nøkternhet, «jeg føler det oppsummerer norske verdier og kultur». Hun oppsummerer: «Jeg føler jeg tilhører Norge. Selv om jeg har bodd her i 20 år». Til sammenlikning føler hun ikke like mye tilknytning til Storbritannia – om hun føler seg hjemme der, er det i så fall i London. Men primært er det et sted hvor hun bor og jobber, og som hun liker fordi det er internasjonalt. Utover det har hun ikke så stort følelsesmessig engasjement: «Hvis jeg tenker på hva som gjør meg skikkelig irritert eller hva jeg blir stolt av, så kommer jeg tilbake til hva folk driver med i Norge», sier hun.

Sabina og Zahra har en liknende intensitet i sin relasjon til Norge. «Jeg har alltid elska Norge, jeg har alltid vært storfan av Norge», sier Sabina. Det handler mye om nordmenn for Sabina – det er folka hun savner mest når hun bor i utlandet. Hun mener at nordmenn har «hjertet på riktig plass»: «Jeg står fast ved at nordmenn flest er fantastiske mennesker». Det handler om det daglige, men også om internasjonal politikk. Sabina opplever at nordmenn hun kjenner har et større positivt engasjement for verden enn de folka hun møter i Tyskland.

På tilsvarende vis som Sabina, beskriver Zahra Norge som hjemmet sitt. Hun sier: «Norge har hjertet mitt». Sabina og Zahra har det til felles at de kom som flyktninger til Norge som barn. Erfaringen med hvordan de ble tatt imot i Norge har satt dype spor i dem. De har

¹¹ Av temaer vi ikke beskriver videre, fordi de ble nevnt mest enkeltvis, var savn etter familie i Norge («det er et enormt savn», som Sabina uttrykker det), natur, ro, mer armslag, makrell i tomat, brunost, leverpostei, søndagsstengt og juletradisjoner. Lars sier han liker å være i Norge når han vil ha fred og ro. Mens man skriver om internasjonale nyheter i andre land, handler gjerne nyheter på NRK om en elg som har forvillet seg inn i en hage eller liknende. «Det er fantastisk også, det har sin sjarm. Jeg kommer gjerne til Norge for å glemme resten av verden».

begge sett hvordan systemet for mottak av flyktninger i landene hvor de bor nå fungerer, og det gjør at de setter enda større pris på hvordan de hadde det den første tida i Norge. De gir begge uttrykk for stor takknemlighet. Sabina sier:

Jeg har alltid vært supertakknemlig for alt jeg har fått. For det er ikke gitt. Og jeg har fått enda mer perspektiv på det etter at jeg flyttet hit, etter at jeg har hørt historiene til mennesker her, hvordan deres flyktningsetilværelse var, hvordan barndommen til min mann var. Mamma og pappa nevner alltid Anne Holt¹², når hun i 96 bare: Alle bosniere får bli.

Hun sier at i familien hennes pleier de å si at om du har vært asylsøker i Norge og fått bli, så har du vunnet i livets Lotto. Når hun ser tilbake og sammenlikner med mottakelsen mannen og hans familie fikk i Tyskland da de kom fra Bosnia i samme periode, ser hun det enda tydeligere.

Zahra gråter under intervjuet når hun forteller om hvordan flyktningrådgiveren deres tok vare på familien da de kom til Norge. Hun omtaler rådgiveren ved navn, «hun var på en måte Norges ansikt for oss». Flyktningrådgiveren hjalp dem med å finne et godt sted å bo, kom jevnlig hjem til dem og spurte dem hva de trengte.

Det føltes som en stor klem. Du blir på en måte ønsket velkommen med et velferdssystem som behandler deg med respekt, med verdighet (...) Jeg tenker alltid på det: hvor i verden ville du bli møtt med så mye godhet og støtte og respekt?

I likhet med Sabina ser hun dette enda tydeligere i ettertid, når hun i sin nåværende jobb møter mange med fluktbakgrunn og ser hvordan systemet i Storbritannia fungerer. Zahra forteller at små ting kan ha enorm betydning når man kommer til et nytt land etter å ha flyktet fra krig og konflikt. Hun mener godhet og imøtekommenhet er en del av norsk politikk og kultur: «For noen som ikke er vant til slike ting, betyr det mer enn du kan forestille deg».

Barn som barriere mot og grunn til å returnere

Egne barn kan både gjøre at informantene ikke vil flytte tilbake til Norge, men gode betingelser for å ha barn i Norge er også noe som gjør at noen av informantene kan vurdere retur en dag, slik Zeeshan og Deepa er inne på.

Noen av informantene tror det ville vært utfordrende for barna (og for så vidt også partneren), som har røtter andre steder, å flytte til Norge. Det gjelder for eksempel Lars. Om han ikke hadde vært gift og hatt barn i Nederland, tror han at han kanskje ville ha flyttet tilbake til Norge. Han kunne tenke seg å returnere når han blir eldre og barna er voksne, om han får meg seg kona. Attiya sier at hun omtrent annethvert år tenker aktivt på å flytte tilbake til Norge: «For meg er jo hjertet mitt fremdeles i Norge». En av hovedgrunnene til at hun likevel slår fra seg returplanene, er at barna går på skolen i London, «så jeg vil at de skal fullføre og ikke skape ustabilitet for dem og deres vennekrets og alt som følger med å flytte dem til et annet sted». Leo har tilsvarende tenkt på å flytte tilbake til Norge et par ganger, men for hans del er også barna en brems på disse planene: «Kanskje det ikke er så bra for barna dersom de ikke trives der, tenkte jeg, og de ser jo helt japanske ut, og i Norge vil de være en minoritet, og hvordan vil det være? Nei, kanskje jeg ikke flytter likevel». Han tror fortsatt han vil være i Japan om 5-10 år, «jeg er 50 år, skal jeg begynne på nytt igjen?» spør han. Men

¹² Justisminister den gangen

han legger til at når barna blir voksne og flytter ut, så vet man aldri. «Det beste hadde vært å kunne bo begge steder. Da kunne jeg kanskje bodd et halvt år i Norge og et halvt år i Japan. Men det er litt vanskelig».

Det er andre informanter som vurderer retur til Norge nettopp fordi de tenker på barna. Informantene som tenker på det, har enten ikke har fått barn ennå, eller de har små barn som ennå ikke er i skolealder. Flere av dem legger vekt på at skole og barnehage er mye bedre i Norge enn i landet de bor nå (se punkt under om skole), og at barnehage er mye rimeligere. Det handler også om rettigheter som foreldrepermisjon – og om den gode balansen mellom arbeid og familieliv, som vi har omtalt over. Det er altså noe informantene både ser som et pluss og et minus for dem som ambisiøse individer. Kiran sier:

Hvor mye tid får du med dine barn? Hvordan er den større balansen mellom arbeid og familieliv? Hvor mye blir det tilrettelagt for, sånn politisk. Det er jo helt fraværende her, og det tror jeg er en unik fordel med det norske som du vil du sette mer pris på når du er i en familiesituasjon.

Kiran, som bor i New York, forteller at de betaler rundt 30 000 for barnehage der i måneden. I USA er politisk tilrettelegging for å skape balanse mellom arbeid og familieliv helt fraværende, i sterk kontrast til i Norge. Kiran sier at til tross for at han er i en topplerstilling, arbeider han helst ikke etter klokka 17, fordi han vil tilbringe tid med barnet sitt. I Norge er det kanskje selvsagt, men når man gjør noe slikt i USA, blir det mer et «personlig valg, og du bærer en personlig kostnad». I Norge er arbeidslivet derimot organisert slik at du ikke trenger å ta den byrden på egne skuldre på samme måte. Det er noe Kiran verdsetter.

Leyla, som bor i et land i Midtøsten, er tydelig på at den dagen det blir aktuelt med barn, så vil hun flytte tilbake til Norge. Hun mener den totale pakka hun vil få som skattebetaler i Norge – med kvalitet på helsevesen, skole, barnehage og oppvekstmiljø – er bedre i Norge, eller i alle fall noe hun ville måtte betale en veldig høy pris for der hun er nå. Hun mener store deler av verden henger ganske langt bak Norge når det kommer til velferdsgoder for foreldre, for eksempel foreldrepermisjon, og fars forventede rolle i barnas oppvekst. «Men livet som barnløs, i klatrefasen i karrieren, har mer å by på her enn i Norge», legger hun til. Også Deepa, som i utgangspunktet ikke tenker at hun skal flytte tilbake til Norge, sier at hun vil vurdere det den dagen hun får barn. Da vil hun gjerne være i nærheten av familien. Hun sier: «Med en gang man får barn, så antar jeg at man fokuserer bare på dem, på deres beste». Hun mener at Norge er et veldig godt sted, både for barn og foreldre – og i tillegg har hun et positivt syn på norsk skole, som vi skal diskutere i neste avsnitt.

Skolesystemet i Norge

Som nevnt har informantene et ambivalent forhold til likhetstankegangen i Norge. På den ene siden ser vi at de opplever at vektlegging av likhet, sosial utjevning og den norske velferdsstaten skaper et tak som gjør at man ikke kan nå like langt i Norge som i for eksempel USA. På den andre siden verdsetter de tanken om likhet. Informanters syn på skolesystemet i Norge er et godt eksempel på det.

Sabina forteller at i Tyskland deler man inn barn i nivåer allerede etter fjerde klasse ut ifra hvem lærerne mener egner seg for å studere videre og hvem som ikke gjør det. Hun ser at det ofte er barn av innvandrere som kommer i den siste kategorien: «Jeg føler helt klart at de bidrar aktivt til å holde folk nede», sier Sabina. For mannen hennes, som kom som barn fra Bosnia, innebar systemet at han fikk beskjed fra læreren da han var rundt ti år at han ikke hadde egenskapene han trengte for høyere studier. Heldigvis kjempet moren til mannen med nebb og klør for at han ikke skulle havne i den gruppa. Senere tok han to mastergrader og

har fått tilbud om en doktorgradsstilling. Sabina mener skolesystemet i Tyskland reproducerer ulikhet blant barn fra en tidlig alder: «Tenk at du fra fjerde klasse blir fratatt all motivasjon. Du frarøver barnet all motivasjon når du sier til dem at: du kommer ikke til å studere. Du klarer det ikke». Selv om hun synes likhetstankegangen i skolen i Norge noen ganger kan bli litt for mye, foretrekker hun det norske systemet: «Barnehage og skole og alt det, mener jeg helt klart er bedre i Norge».

Som nevnt sier Deepa at det kan bli aktuelt å flytte til Norge når hun får barn. Hovedgrunnen til det er at hun vil at barna hennes skal bli eksponert for det hun beskriver som «vertikalt mangfold», altså at det er «rike folk og fattige folk i samme klasse». Det får man i Norge fordi de fleste går i offentlige skoler som er tilgjengelige for alle. I USA går gjerne barn fra velbemidlede familier i privatskoler, og dermed blir den typen mangfold Deepa verdsetter i Norge mangelvare der. Hun ble mer bevisst på disse tingene etter at hun flyttet til New York og beveget seg i velstående miljøer der, hvor folk «aldri har hatt en sommerjobb, det er ingenting som er viktig for dem, for alt bare ordner seg og de har ingen idSelv gikk hun på skolen med barn med veldig ulik klassebakgrunn. Hun forteller at det gjorde at hun ble kjent med folk fra ulike sosiale lag og lærte om nyansene i folks liv, uansett hvor de var fra. At for eksempel en som vokste opp i et stort hus, kunne ha det vanskelig fordi familierelasjonene var skjøre, mens det alltid var god mat og mye takhøyde hos en familie som levde på sosialhjelp. Hun mener det er viktig å eksponere barn for mangfold på alle mulige måter. Etnisk mangfold var en mangelvare der hun vokste opp – hun og familien var de eneste som var brune i huden. «Og de var kjipt, men vi fikk til gjengjeld et vertikalt mangfold som jeg tror veldig mange ikke får». Dette vertikale mangfoldet får barn mer tilgang til gjennom det norske skolesystemet enn de gjør i mange andre land, mener Deepa.

Zahra mener også at det er mange klare fordeler med det norske skolesystemet – hun ser det tydeligere nå, fordi sønnen hennes går på skole i Storbritannia. På den ene siden kan hun synes at de akademiske ambisjonene i Norge er litt for lave. Selv sier hun at hun ble oppfordret av lærere til å ta en yrkesfaglig utdanning på videregående nivå fordi hun ikke hadde norsk som morsmål – og de mente at det ikke var «nødvendig» for henne å studere. Når hun ser tilbake, mener hun at de burde ha oppmuntret henne mer: Etter at hun flyttet til Storbritannia, har hun tatt både en bachelor og en mastergrad og har hatt stor glede av det. I Storbritannia, derimot, er det et veldig sterkt fokus på akademisk prestasjon, og det forventes at de fleste vil gå videre med studier. Det er positivt, men Zahra synes presset blir for stort.

Zahra mener at en annen fordel med det norske systemet, sammenliknet med Storbritannia, er at man vektlegger selvstendighet mer i skolen i Norge: «Vi ble oppfordret til å diskutere, til å ha meninger, utvikle selvillit». Disse tingene er mangelvare i Storbritannia, ifølge Zahra. Selv fikk hun høre tidlig i den norske skolen: «Du bestemmer». Det var en øyeåpner for henne:

Jeg elsker det, jeg kommer aldri til å glemme det fordi det gir deg denne ideen om at, å, du kan faktisk bestemme! Og som en 14-åring som kom fra Irak var det en stor ting for meg, ja, jeg kan bestemme selv hva jeg vil gjøre!

Hun mener dette er et eksempel på hvordan man i den norske skolen lærer barna å tenke selvstendig. Setningen hun hørte som 14-åring har formet henne som menneske, forteller hun: «Jeg lærte av nordmenn å være åpen og si hva jeg tenker».

Det er også noen av informantene som vektlegger hvor godt skolesystemet er der hvor de bor nå, uten at de savner noe ved det norske systemet. Karim forteller for eksempel at i Dubai har barna hans tilgang til «verdens beste skolesystem». Det er en britisk skole, med

lærere fra England. Skolen er privat, og man betaler rundt 130 000 kroner i året for et barn i barneskolen, men ofte dekker arbeidsgiver deler av summen.

Velferdsstaten – Norge som en trygg havn

Det er en dualitet i en del av informantenes syn på velferdsstaten. På den ene siden (se kap. 5.2) mener noen av informantene at den norske sosialdemokratiske modellen, hvor alle skal «møtes på midten», også skaper et tak for hvor langt virkelig ambisiøse individer kan nå. På den andre siden vektla flere informanter at velferdsstaten muliggjør sosial mobilitet, også blant etterkommere av innvandrere som gruppe. Ikke minst gir velferdsstaten en grunnleggende trygghet – om den skaper et tak, så skaper den også et golv man kan stå på, uansett hva som skjer. Denne grunnleggende tryggheten gjør det på sett og vis enklere å bevege seg ute i verden – for man vet alltid at man kan komme hjem igjen til en trygg havn.

Den sosiale utjevningen velferdsstaten bidrar til, er en verdi flere av informantene har med seg fra Norge. Mange av dem lever i land hvor klasseskillene er betydelig større enn i Norge. Zahra bodde en periode i Qatar. En av grunnene til at hun mistrikktes der, var at samfunnet er så klassesdelt – med et tjenerskap som alltid går to skritt bak herskapet. «Det gikk imot alt jeg står for», sier hun. Som nevnt over, observerer Sabina hvordan elever i skolen i Tyskland veldig tidlig blir sortert inn i et A og et B-lag – og hvor personer med innvandrerbakgrunn gjerne havner i sistnevnte kategori. Kiran reflekterer over at i USA bidrar alle de grunnleggende institusjonene – slik som helsevesen, rettssystem og utdanning – til å reproducere ulikhet. I Norge er disse institusjonene designet med mål om at de skal gjøre det motsatte, nemlig virke sosialt utjevne. Kiran mener dette er en pull-faktor for Norge: «Det tror jeg er en utrolig sterk drivkraft som gjør Norge til et attraktivt sted å bo».

Når man bor i utlandet og ser hvor annerledes systemet kan være, verdsetter man de sosiale garantiene man har i Norge enda mer, mener Kiran. Disse sosiale garantiene handler også om at alle har tilgang til de viktige tjenestene. Leo sier for eksempel: «Norge har et bra velferdssystem. Gratis helsevesen og utdanning. Det synes jeg er fantastisk». Altan beskriver Norge som en «trygg havn som det er vanskelig å løsrive seg helt fra» på grunn av gratis skole, helsehjelp og sykehjem. Når Shirin ser tilbake på sitt opphold i foreldrenes opprinnelsesland, sier hun at noe av det hun lærte å verdsette mest i Norge var tryggheten og forutsigbarheten. Disse tingene fantes ikke på samme måte i foreldrenes opprinnelsesland. Om du skader deg eller mister jobben, har du ingenting å falle tilbake på, «da sulter du». Om du har et problem på jobb, finnes det ikke fagforeninger som støtter deg, ifølge Shirin. Hun sier: «Jeg savna systemet fra Norge, et system av likeverd og rettigheter». Hun forteller at disse tingene også er årsaken til at moren hennes ikke vil flytte tilbake til hjemlandet:

Hvorfor flytter dere ikke tilbake, dere er begge pensjonister? Hun [moren] bare: Jeg skal ikke forlate Norge, Norge har gitt meg den tryggheten, jeg har det veldig bra. Ikke sant, det er dette her med byråkratiet og systemet og velferdssamfunnet. Min mor setter veldig stor pris på det.

En interessant observasjon er at den tryggheten Norge tilbyr, er noe informantene har med seg ut i verden. Attiya forklarer at den trygge basen hun har i Norge gjør at hun kan ta litt mer risiko: «Prøve meg på ting. Si ja til jobb og karriere som kanskje er litt vanskelige. Jeg trenger ikke å bekymre meg». Hun vet at om alt går galt, «om jeg er i London eller andre steder, så kan jeg komme hjem – og hjemme er det bra». På spørsmål om hva det handler om – det kunne for eksempel handle mest om at familien er i Norge – sier hun at hun tror det

er den tryggheten staten i Norge gir. Den representerer et sikkerhetsnett som gjør at man aldri blir helt overlatt til seg selv.

Maryam mener at en mulig bakside ved velferdsstaten i Norge, er at når staten tar vare på deg, så trenger ikke samfunnet rundt å gjøre det. Når man er mer avhengig av andre for trygghet, slik det er i mange andre land, blir samfunnet varmere, sier hun.

Returdrøm på tvers av generasjoner

I litteraturen er «returmyten» et etablert begrep som beskriver en vedvarende idé blant innvandrere om at de en dag skal flytte tilbake til hjemlandet. Det kan så klart bli en realitet i en del tilfeller – men etter et visst antall år i et annet land, er det mer vanlig at folk blir boende. Et interessant funn er at enkelte av våre informanter opplever at de oppfyller foreldrenes drøm om retur når de flytter fra Norge. Når de først har flyttet til utlandet, er deres tilbakevendende nostalgi og tanker om retur til Norge igjen, som et ekko av foreldrenes drøm om retur til sitt hjemland fra Norge. Ikke bare det, men informantene overfører også returønsket til sine barn igjen – de drømmer om at barna en periode vil flytte til Norge. Delvis kan det tolkes som at barna i så fall oppfyller foreldrenes returønske i en situasjon hvor de vet at de neppe vil dra tilbake selv – og delvis handler det om et ønske om at barna skal bli kjent med sine norske røtter.

Karim forteller at hans foreldre alltid ønsket å flytte tilbake til Irak når ting ble bedre der. Det skjedde aldri, men når sønnen nå har flyttet til Dubai, føler de på sett og vis at de har lyktes likevel – han har «returnert», ikke til deres hjemland, men til et land som gjør det lettere for ham å videreføre deres muslimske verdier: «De er i ekstase. Wow, barna våre, de blir ikke ... Vi mista dem ikke, for å si det sånn. De ble ikke helt fornorska og glemte sin kultur. *De dro tilbake til hvor de egentlig kommer fra*».

Men det er en annen parallell til foreldrene også – og det handler om at etterkommere som flytter til utlandet, ofte har den samme midlertidige holdningen («jeg skal bare være her et par år og se»), og opprettholder tanken om retur til Norge lenge etter at oppholdet har gått fra å være midlertidig til noe veletablert. Som nevnt sier flere at de ikke føler de kan returnere på nåværende tidspunkt på grunn av barna. Det gjør at de tenker at de ikke kan returnere *akkurat nå*, men de forestiller seg – eller drømmer om – at de skal returnere senere, for eksempel når de blir pensjonister. Attiya sier: «Hvorfor skal jeg bli gammel i London? Hvis jeg skal bli gammel et sted så skal jeg bli gammel i Norge». Sabina sier tilsvarende: «Jeg har sagt til mannen min at hvis vi overlever tredje verdenskrig og blir pensjonister, så skal vi være pensjonister i Norge».

Attiya beskriver foreldrenes nostalgi etter Pakistan, og hvordan de alltid snakket om at de ville reise «hjem». Hun sier at hennes lengsel etter å flytte tilbake til Norge, er som et ekko av deres lengsel etter Pakistan: «Jeg vil jo det fremdeles – flytte hjem. Jeg tenker litt på at det er parallellt med mine foreldre, at man alltid har nostalgi for det stedet hvor man vokste opp». Leo snakker også om at han kanskje reiser tilbake til Norge en vakker dag, selv om han innser at det ikke er så sannsynlig. Slik sett har han en liknende holdning som sin mor, som har bodd over 40 år i Norge, for lengst er pensjonist, og begynner å bli ganske gammel. Hun sier fortsatt at hun skal flytte tilbake til Japan om han spør henne: «Men jeg vil være her litt til, sier hun».

Flere av informantene er opptatt av at barna skal knytte bånd til Norge – det kan også være noe som motiverer retur. På samme vis som foreldrene til Karim la vekt på å snakke arabisk da han vokste opp i Norge, legger Karim nå vekt på å snakke norsk med barna når han bor i Dubai. Attiya sendte barna i norsk barnehage i London da de var små. Hun sier at hun reiser

tilbake til Norge hver tredje måned med barna for å tilbringe tid i Norge og besøke familien. Lars har kjøpt hytte i Norge for å tilbringe tid der med barna i ferier. Sabina er bekymret for at sønnen ikke skal få et forhold til Norge, «det er viktigere for meg at han skal ha et forhold til Norge enn at han skal ha et forhold til Bosnia», sier hun.

Alt det vi nevner her, handler imidlertid mer om at barna skal ha kontakt med Norge på ulike vis, enn om retur. De fleste snakker faktisk mer om «retur» for barnas del når barna blir voksne. For på samme måte som foreldrene til Karim ble glade for at han «returnerte» til Dubai, er det flere av informantene som på sett og vis drømmer om at barna deres skal «returnere» til Norge uavhengig av foreldrene – kanskje ikke permanent, men i alle fall en periode. Det henger sammen med et ønske om at barna skal knytte selvstendige bånd til Norge. Flere håper for eksempel at barna skal studere eller ta et år på folkehøyskole i Norge når de blir store. Attiya sier at hennes yngste datter er åpen for å bo hos besteforeldrene sine om noen år og studere i Norge – og det er hun veldig glad for. Lars vil sponse et år på folkehøyskole for sine barn om de kunne tenke seg det, så de lærer norsk kultur og språk bedre å kjenne: «Hvis barna mine tar seg en tur dit og bor der et år eller to, syns jeg det er fantastisk». Det samme sier Leo: «Jeg vil at barna mine skal bo i Norge i ett eller to år, dra til Norge som utvekslingsstudent, eller kanskje folkehøyskole. Jeg vil at de skal oppleve Norge». Drømmen om retur på lever altså videre i informantene, via barna deres.

5.4 Oppsummering

Basert på intervjuene har vi her beskrevet hva informantene forteller om hvorfor de har flyttet utenlands, hva som gjør at de (fleste) blir utenlands, og hvilke faktorer som gjør at de potensielt kan tenke seg å flytte tilbake til Norge.

Migrasjon er en del av informantenes familiehistorie, og noen har egne migrasjonserfaringer fra barne- og ungdomsår. Slik har de en internasjonal orientering, eller migrasjonskapital, som kan bidra til å senke terskelen for å flytte internasjonalt i voksen alder. Det fremkommer ellers tre hovedårsaker til å flytte. Den første handler om ambisjoner i kombinasjon med eventyrlyst. Det dreier seg rett og slett et ønske om reise ut i verden og utforske mulighetene som ligger i andre land, og for flere startet livet i utlandet med å studere ved et anerkjent universitet i et annet land. Den andre hovedårsaken til utflytting som informantene beskriver, handler om erfaringer med ekskludering i Norge, både i det offentlige rom og i arbeidslivet. Slike opplevelsene kan handle om subtile signaler fra majoritetsnordmenn om at de ikke hører til i Norge, men også om direkte rasisme og diskriminering. Den tredje hovedgrunnen til å flytte handler om identitet og tilhørighet, for eksempel et ønske om å bo i foreldrenes hjemland en periode for å styrke tilknytning til og kunnskap om landet. I tråd med erfaringene med ekskludering, kan det også handle om å være et sted hvor man kan føle større tilhørighet og aksept. Det kan være enklere å akseptere utenforskap når man faktisk er innvandrere et sted, enn i Norge, hvor (de fleste) informantene er født og oppvokst. Det kan også handle om å leve i et land hvor det å være religiøs er en naturlig del av hverdagen, eller om å bo et sted hvor det finnes betydelige diasporagrupper og hvor mangfold verdsettes mer.

Årsaker til å bli overlapper til en viss grad med grunnene til å flytte. Det gjelder for eksempel identitet og tilhørighet: Flere av informantene bor i kosmopolitiske byer hvor det er stort mangfold. Der sier de at de opplever større aksept og rom for å kunne definere seg selv – eller kanskje like mye å få lov til *ikke* å definere seg selv tydelig inn i den ene eller andre kategorien. De forteller også at de slipper det som kan beskrives som en *representasjonsbyrde* i Norge, hvor deres fremtoning og handlinger ofte blir tatt til inntekt for en større gruppe. Noen av informantene mener også at hardt arbeid blir mer belønna i en del

andre land enn i Norge, og at de trives med en arbeidskultur hvor det er høye forventninger, men også høyere belønning om man er ambisiøs. Enkelte informanter forteller at de har høyere lønn og status i landet de lever i nå, enn de mener at de ville ha fått tilgang til i Norge. Det å være norsk gir en egen form for status i utlandet, ifølge mange av informantene. Fordi det norske arbeidsmarkedet er lite, relativt sett, er det også flere av informantene som tror at de ikke vil kunne få tilsvarende jobb i Norge som de har der de bor nå. Til sist er det flere av informantene som har oppdaget at de kan ha et rikere sosialt liv i utlandet enn de har i Norge, hvor de beskriver folk som mer tilbaketrukkne i sine egne liv.

Det varierer hvorvidt informantene vurderer retur til Norge, men ingen av dem har konkrete planer om å returnere (bortsett fra de to som faktisk har flyttet tilbake). Enkelte av dem har sterke, emosjonelle bånd til Norge som gjør at de trekkes mot å flytte tilbake. Flere sier at de vil vurdere å flytte til Norge dersom de får barn, fordi de oppfatter at vilkårene for barn og foreldre er bedre i Norge enn i mange andre land. Skolesystemet i Norge er på samme vis noe flere mener er et stort pluss. Ikke minst vektlegger flere tryggheten og rettighetene knytta til velferdsstaten i Norge. Erfaringer fra andre land gjør at de verdsetter velferdsstaten i Norge ekstra mye. For noen av informantene likner drømmen om retur til Norge foreldrenes drøm om retur til sitt hjemland. Flere av informantene overfører drømmen videre til sine barn, i kraft av at de håper at barna vil flytte til Norge en periode i voksen alder.

6 Avsluttende refleksjoner

Da debatten gikk om utflytting blant etterkommere av innvandrere i Norge, fantes det lite forskning om temaet. I dette siste kapitlet vil vi knytte an til noen sider av debatten som våre data kan belyse.

Før vi går videre, vil vi gjenta forbeholdene vi beskrev innledningsvis om at vi i denne studien har intervjuet et lite antall personer med ulike bakgrunn. Dette er den første studie som beskriver noen grunner til at etterkommere flytter, men temaene vi tar opp her, kan ikke anses for å dekke bredden i motiver. Ikke minst er det fortsatt mye som bør utforskes mer systematisk med et større kvalitativt materiale som åpner for større grad av sammenlikning mellom ulike grupper. Studien gir oss også mulighet til å utlede hypoteser som det vil være spennende å utforske videre gjennom framtidige statistiske analyser.

6.1 Få flytter fra Norge

Våre registerdataanalyser viser at under 1% av unge voksne etterkommerne utvandrer fra Norge et vanlig år. Utvandring er altså relativt uvanlig blant etterkommere av innvandrere i Norge, selv om det er noe mer vanlig enn blant jevnaldrende i majoritetsbefolkningen, hvor under 0,5 % utvandrer. Det er heller ikke en økning i andelen som flytter ut – tvert imot er det en nedadgående trend i alle gruppene vi har sammenlikna. Det er altså liten grunn til å bekymre seg for at utvandring blant etterkommere utgjør en hjerneflukt fra Norge. Det kan likevel være at det er flere i dag som *vurderer* å flytte til utlandet enn det var tidligere – det sier våre data ingenting om, og det er et interessant spørsmål i seg selv.

6.2 Spesielt eller universelt?

Debatten våren 2025 viste at enkeltpersoner – i dette tilfellet etterkommere som vurderte å flytte – fort blir gjort til representanter for en hel gruppe, særlig når temperaturen i debatten stiger. Vi har tidligere beskrevet at denne typen *representasjonsbyrde* kan være tung å bære, noe annen forskning også viser (Johannessen & Røthing, 2022; Midtbøen & Steen-Johnsen, 2016). Enkeltpersoners handlinger forstås og forklares med henvisning til deres bakgrunn. Når man forsker på utflytting blant etterkommere, er det på samme vis en viss fare for at man forklarer fenomenet primært med at deres foreldre kom til Norge som innvandrere, når det egentlig handler om noe mer universelt. Iraki påpekte at følelsen av å høre mer eller mindre til der man lever for øyeblikket, antakelig like gjerne kan ramme en «person som flytter til Oslo fra Mandal, at man alltid 'egentlig' er sørlending» (Velo, 2025). Vi vil derfor forsøke å belyse både hva som kan være noe særegent ved utflytting blant etterkommere, og hva som kan være mer universelt. Vi vil knytte denne diskusjonen til to av hovedmotivene for utflytting, nemlig tilhørighet og identitet og ambisjoner og eventyrlyst.

Tilhørighet og identitet som drivkrefter

Tilhørighet og identitet er grunnleggende eksistensielle temaer for de fleste mennesker. Opplevelsen av å ha større frihet til å definere seg selv når man er på et nytt sted er antakelig nokså universell. Mange som har flyttet, enten det er internt i et land eller til utlandet, kan kjenne seg igjen i at man i mindre grad er bundet av normer og oppfatninger som man har med seg fra barndommen. Man har færre livsvitner rundt seg som bekrefter hvem man er – og på det viset også et større rom for å gjenskape seg selv.

Samtidig blir tilhørighet og identitet satt mer på spissen for mange etterkommere, både fordi de kan oppleve større usikkerhet knytta til hvem de er og hvor de hører til, og fordi de (ofte) har tilknytning til andre steder i verden som kan tilby alternative måter å se seg selv på. Utflytting kan derfor være et mer nærliggende alternativ for dem når de står overfor identitetsmessige spørsmål eller andre viktige valg i livet. Utflytting kan dessuten være en konsekvens av erfaringer med ekskludering i Norge. Å bo i et annet land kan derfor til dels handle om å kunne å leve en plass hvor man føler større aksept, og hvor det er mindre risiko for å bli utsatt for negative holdninger og handlinger.

Med andre ord vil antakelig motivasjonen for å flytte og bli i utlandet i større grad være påvirket av faktorer knyttet til tilhørighet og identitet for etterkommere av innvandrere enn for andre nordmenn i samme posisjon – og det gjelder nok særlig for etterkommere med synlig minoritetsbakgrunn.

Ambisjoner og eventyrlyst som drivkraft

En annen hovedmotivasjon for å flytte som vi beskriver i våre analyser, er ambisjoner og eventyrlyst. Disse motivene ble mindre diskutert i debatten enn tilhørighet, men Iraki var inne på dette da hun skrev at «for en som er opptatt av å klatre på karrierestigen, kan Norge fort oppleves som lite» (Iraki, 2025a). Det er god grunn til å tro at ambisjoner er en nokså universell forklaring på at en del mennesker velger å flytte utenlands – kanskje særlig når man kommer fra et lite sted i et lite land, og forstår at verden har mer å by på. Som noen av våre informanter påpeker, er ikke denne utferdstrangen unik for personer med innvandrerbakgrunn. I våre analyser ser vi at det er en større andel som utvandrer blant personer med høyere utdanning, både blant etterkommere og i den øvrige befolkningen.

Men kanskje trangen til å emigrere dels kan *forsterkes* av å ha innvandrerbakgrunn – på to ulike vis. Det ene handler om den migrasjonskapitalen som oppvekst i en familie med innvandrerforeldre fører med seg (Bernard & Perales, 2024). Denne kapitalen skaper en mer internasjonal orientering som antakelig senker terskelen for å realisere ambisjoner gjennom internasjonal mobilitet, snarere enn å bevege seg mellom for eksempel Oslo og Bergen.

Det andre handler om at for enkelte etterkommere, kan deres posisjon som barn av innvandrere skape et ekstra driv for å gjøre det bra i livet. I forskning på utdanningsvalg og prestasjoner blant etterkommere i Norge blir deres suksess til dels forklart med at utdanning har stor betydning for familiens status, og at barn av innvandrere kan føle en slags forpliktelse til å lykkes fordi foreldrene har ofret mye ved å migrere – nettopp med målsetting om å øke livssjansene til sine barn (Leirvik, 2010). Vi ser også at opplevelsen av å *representere* den innvandrergruppa som foreldrene tilhører, kan være en drivkraft i ønsket om å lykkes. Når ambisjoner er en motivasjon for emigrasjon blant etterkommere, kan det tilsvarende være et uttrykk for at de ønsker å lykkes på vegne av familien.

På den andre siden kan ambisjoner blant etterkommere også handle om en mye mer universell faktor når man skal forklare prestasjoner i livet, nemlig klassebakgrunn. Det kan se ut som klassebakgrunn har mindre å si for etterkommeres utdanningsvalg enn for majoritetsbefolkningen – altså at en del etterkommere gjør det *bedre* enn foreldrenes klasseposisjon tilsier (Fekjær & Leirvik, 2011). Men det er ikke nødvendigvis tilfelle. Selv om foreldrenes sosioøkonomiske status i Norge kan være lav, kan de ha hatt en høy status i opprinnelseslandet – en status som ikke nødvendigvis er synlig i norsk statistikk (Hegna, 2010; Krange & Bakken, 1998). I en del tilfeller kan det altså se ut som etterkommere vokser opp i arbeiderklassefamilier, mens de i realiteten vokser opp med foreldre som har middelklassebakgrunn. Det betyr at foreldrenes klassebakgrunn kan forklare etterkommeres

ambisjoner like mye som et «driv» som kommer fordi de er barn av innvandrere (Kindt, 2017; Leirvik, 2014). Ambisjoner som stammer fra foreldrenes middelklassebakgrunn, kan antakelig være en viktig drivkraft for emigrasjon både blant etterkommere og andre nordmenn som flytter utenlands.

I alle tilfeller er det klart at ambisjoner og eventyrlyst kan utgjøre selvstendige drivkrefter, uavhengig av spørsmålet om tilhørighet – og at dette kan være viktige årsaker til emigrasjon. Slike forklaringer kom lite fram i debatten våren 2025.

6.3 Hvorfor flytte fra trygge Norge?

Debatten om utvandring blant etterkommere var som nevnt preget av sterke følelser. Det dukket opp spørsmål som: Er ikke Norge et godt og trygt land å leve i? Hvorfor skulle det være bedre i andre land – særlig land som er preget av stor sosial ulikhet og autoritære styreformer? Ulike sider ved trygghet og frihet er en rød tråd gjennom funnene våre som kan belyse disse spørsmålene.

Det kommer klart fram i informantenes historier at de fleste anser Norge for å være et godt og trygt land. Særlig blir vilkår for familieliv og oppvekst fremhevet som definitive goder. Mange setter særlig stor pris på de sosiale garantiene i Norge som velferdsstaten gir, og rettighetene man har som borger i Norge. De fremhever at de verdsetter at sosiale institusjoner i Norge har en sosialt utjevne funksjon, og at det er stor sosial mobilitet på tvers av generasjoner.

Når det er sagt, kan noen av sidene ved det norske samfunnet som informantene verdsetter, også oppleves som barrierer for unge, ambisiøse mennesker. Som nevnt kan man tenke seg at velferdsstaten – og tilhørende likhetsideologi – ikke bare skaper et golv, men også som et tak for hvor mye man kan lykkes. Noen av informantene opplever at man blir mer belønnet for hardt arbeid og ambisjoner i andre land. I noen sammenhenger kan mindre trygghet veksles inn i flere muligheter.

Opplevelsen av begrensninger i Norge, handler selvsagt også om at Norge er et lite land. Arbeidsmarkedet er mindre enn andre steder. Det er lettere å finne stimulerende miljøer i storbyer i utlandet hvor ledende, internasjonale selskaper har hovedkvarter. Antakelig gjelder det særlig om man jobber i for eksempel finans- eller teknologibransjen.

Selv om Norge er trygt og godt på mange vis, er det ikke slik i alle sammenhenger. Rasisme og diskriminering er en vanlig erfaring blant personer med minoritetsbakgrunn i Norge (se f.eks. Dalen et al., 2024; Leirvik et al., 2023; Oppøyen, 2022; Quillian & Midtbøen, 2021). Det betyr ikke nødvendigvis at det er verre i Norge enn i andre land. I litteraturgjennomgangen ser vi at etterkommere flytter av liknende årsaker *fra* land som noen av etterkommerne fra Norge flytter *til*, slik som Storbritannia.

En forskjell mellom Norge og et land som Storbritannia eller USA er likevel at Norge er et yngre flerkulturelt samfunn når det gjelder innvandring fra ulike deler av verden. I andre land finnes det både større diasporagrupper og større internasjonale byer som gjør at det kan være lettere å føle seg hjemme for personer med minoritetsbakgrunn. Det er nettopp slike steder flere av våre informanter søker seg til, og som gjør at de kan kjenne på en annen type frihet og felleskap enn i Norge. Samtidig kan det politiske klimaet for innvandrere og personer med minoritetsbakgrunn i andre land også endre seg i dagens politiske situasjon. I USA, hvor flere av informantene har bosatt seg, er personer med minoritetsbakgrunn i en særlig utsatt posisjon nå etter at Trump ble president igjen. Den norske dokumentarfilmskaper Deeyah Khan, som har foreldre som innvandret til Norge fra Pakistan,

flyttet nylig tilbake til Norge fra USA etter flere år der fordi hun opplevde situasjonen som utrygg (Larsen, 2025). I en slik sammenheng er det å flytte *tilbake* til Norge som er «plan B», på samme måte som enkelte etterkommere i Norge kan ha en «plan B» som handler om å flytte *fra* Norge om den politiske situasjonen blir verre for personer med minoritetsbakgrunn her.

Trygghet er viktig, men ikke alltid det viktigste for våre informanter. For eksempel sier Maryam, som har flyttet til Spania, at for henne er følelsen av varme, inkludering, og et mer aktivt sosialt liv viktigere. Maryam beskriver Norge slik: «Så trygghet og økonomi: ja. Men liv og glede: nei». I likhet med andre vi har intervjuet i et større prosjekt om utvandring, påpeker flere av informantene at de opplever norsk sosialt liv som mer nødtørftig og mindre åpent og spontant enn andre steder. Vi har skrevet utfyllende andre steder om hvilke sider ved norsk kultur og samfunn som kan skape denne opplevelsen av sosial knapphet (Liødden & Staver, under review).

Et moment som særlig provoserte i debatten, var at noen etterkommere ønsket å flytte til land som ikke har demokratisk styreform, som er preget av sosial ulikhet, og hvor det er lite ytringsfrihet og respekt for menneskerettigheter – altså et slags omvendt speilbilde av Norge. Som våre data viser, er det lite som tyder på at mange etterkommere flytter til slike land, men når noen gjør det, kan det handle om blant annet tilhørighet og religionens plass i samfunnet. Når en person med muslimsk bakgrunn flytter til for eksempel Dubai, går han eller hun fra å være en minoritet i Norge, til å bli en del av majoriteten langs en viktig dimensjon, nemlig tro og religiøs praksis. Enkeltpersoner kan i så måte oppleve større *religiøs* frihet i et land som ikke garanterer frihet og trygghet langs andre dimensjoner.

En annen grunn til at det kan være attraktivt å flytte til land som skiller seg fra Norge langs mange dimensjoner, kan handle om sosial mobilitet og klasse. I land med lav inntektsskatt og større sosiale forskjeller kan man tjene mer penger for tilsvarende arbeid, og kjøpe tjenester man ikke ville hatt råd til i Norge – i så måte kan man inngå i en tydeligere overklasse. Det handler også om hvordan andre oppfatter deg. Personer med synlig minoritetsbakgrunn som er født og oppvokst i Norge, blir ofte betraktet som utlendinger eller innvandrere snarere enn som norske (Friberg, 2021; Leirvik et al., 2021). Enkelte av våre informanter ga uttrykk for liknende erfaringer. For personer som er født i Norge, kan det være ubehagelig å bli ansett for å være innvanderer – ikke bare fordi det ikke stemmer, men også fordi det er en kategori som i stor grad blir assosiert med negative stereotypier og lav sosioøkonomisk status i Norge (Liødden & Leirvik, 2024). Derimot kan det å være innvanderer fra et vestlig land som Norge – slik utflyttere er i sitt vertsland – *tilføre* status andre steder i verden. Om man ser lønn og status i sammenheng, kan utvandring i enkelte sammenhenger altså innebære at etterkommere går fra å bli kategorisert som «innvandrere», med gjennomsnittlig inntekt og lav status i Norge, til å være «expats», med høy inntekt og høy status i et annet land. Penger og status gir en form for frihet, også i land hvor den grunnleggende tryggheten på *samfunnsnivå* ikke er til stede.

6.4 En lengsel etter helhet

Avslutningsvis vil vi utdype et poeng fra ett av kronikkbidragene i debatten om utflytting blant etterkommere. Filosof Farhan Shah (2025) skrev at utflytting kan handle om en eksistensiell søken etter et symbolsk hjem, hvor man ikke må «forhandle om sin egen eksistensberettigelse». Han beskriver det som en lengsel etter helhet, hvor man ikke trenger å «oppløse seg selv i majoritetens speil». I bredere forstand mener vi at en slik lengsel etter helhet kan knyttes til mange av temaene vi har beskrevet i denne rapporten.

For det første kan lengselen handle om å komme i kontakt med fortida og foreldrenes historie i deres hjemland. Denne historien er også informantenes historie. Gjennom å styrke sitt bånd til foreldres hjemland, kan de få et tydeligere bilde av hvem foreldrene er, og skape en større helhet i seg selv og sin identitet.

For det andre kan lengselen handle om å finne et symbolsk hjem, slik Shah beskriver det. Internasjonale byer kan fungere som slike symbolske hjem, hvor man kan være seg selv i sin fulle kompleksitet, uten å bli definert i like stor grad av andres blikk. Det muliggjør at man ikke nødvendigvis trenger å definere seg som det ene eller det andre først – man kan få være noe midt imellom. Det innebærer at informantene ikke blir utsatt for *kognitiv beskatning* ved at de må være på vakt for hvordan omgivelsene oppfatter eller reagerer på deres bakgrunn.

For det tredje kan lengselen etter helhet handle om at man først og fremst får være et individ og blir bedømt ut ifra hvem man er i sin helhet, snarere enn at gruppeidentiteten hele tiden er i forgrunnen når man møter andre mennesker. Slik informantene beskriver det, kan ansvaret ved å representere andre skape en smal ramme for hvordan man presenterer seg selv, hva man sier og hva man gjør. Når informantene i stedet blir møtt som enkeltindivider, innebærer det at de valgene de tar – deres suksess eller feilsteg – blir deres egne, og ikke gruppas. Det gjør at rommet for å vise fram flere sider ved seg selv, blir større.

For det fjerde kan lengselen handle om at man går fra å være en minoritet til å bli en del av en majoritet – og i så måte på sett og vis *får lov til* å oppløse seg selv i majoritetens spill ved at man går fra å være synlig til å gli inn i mengden og bli usynlig. Det kan skje i internasjonale byer, hvor de fleste andre man treffer, også har en kompleks identitet og en flerkulturell bakgrunn. Det kan også skje ved at man flytter til et land hvor en viktig dimensjon av identiteten – slik som å være muslim – er normen i samfunnet og ikke unntaket. Det skaper helhet i den forstand at man ikke trenger å bruke krefter på å vurdere hvilken del av seg selv som kan få komme til uttrykk – man trenger ikke å vise hvem man er stykkevis og delt, avhengig av hvem man er sammen med. Man trenger heller ikke å begrense seg selv i det offentlige rom av frykt for å bli møtt med fordommer eller mangel på respekt.

Intervjuene vi har gjort med etterkommere viser at det å flytte utenlands, kan bidra til å døyve lengselen etter helhet langs de ulike dimensjonene vi beskriver over. Når det er sagt, lengter mange av informantene også tilbake til Norge. Ønsket om retur – som i mange tilfeller kan være en myte – lever i mange av dem. Antakelig vil folk som er mobile, alltid lengte etter å være en plass som kan knytte alle de ulike delene av livet og identiteten deres sammen, uten å fullt ut lykkes med det. Det vil alltid finnes ett eller flere parallelle univers hvor de kunne ha levd livet sitt. Samtidig viser intervjuene at etterkommere ser på de ulike bestanddelene av sin identitet som et gode. At mange etterkommere som har flyttet fra Norge, vil legge til rette for at deres egne barn skal få en norsk tilknytning, kan være et tegn på at de ser på en slik dobbel tilknytning som noe de vil styrke og videreføre.

Litteraturliste

- Belabas, W., & de Jong, P. (2024). The unique nature of second-generation migration experiences: a case study of the Moroccan Dutch. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 50(18), 4501-4521.
- Bernard, A., & Perales, F. (2024). The intergenerational transmission of migration capital: The role of family migration history and lived migration experiences. *Demographic research*, 50, 827-870.
- Bolognani, M. (2007). The myth of return: dismissal, survival or revival? A Bradford example of transnationalism as a political instrument. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33(1), 59-76.
- Carling, J., & Schewel, K. (2018). Revisiting aspiration and ability in international migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44(6), 945-963.
- Caron, L. (2020). An intergenerational perspective on (re) migration: Return and onward mobility intentions across immigrant generations. *International Migration Review*, 54(3), 820-852.
- Dalen, K., Flatø, H., Friberg, J. H., & Sterri, E. B. (2024). *Hverdagsliv og integrering. Deltakelse, tillit, tilhørighet og diskriminering blant personer med innvanderbakgrunn*. https://www.fafo.no/images/pub/20891_januar_2025.pdf
- De Bree, J., Davids, T., & De Haas, H. (2010). Post-return experiences and transnational belonging of return migrants: a Dutch—Moroccan case study. *Global networks*, 10(4), 489-509.
- de Jong, P. W. (2022). Patterns and drivers of emigration of the Turkish second generation in the Netherlands. *European Journal of Population*, 38(1), 15-36.
- de Jong, P. W., & de Valk, H. A. (2023). Emigration of the Western European second generation: is having immigrant parents a predictor of international migration? *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 49(17), 4244-4265.
- Fekjær, S., & Leirvik, M. (2011). Silent gratitude: Education among second-generation Vietnamese in Norway. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(1), 117-134.
- Friberg, J. H. (2021). Who wants to be Norwegian—who gets to be Norwegian? Identificational assimilation and non-recognition among immigrant origin youth in Norway. *Ethnic and Racial Studies*, 44(16), 21-43.
- Grasmuck, S., & Hinze, A. M. (2016). Transnational heritage migrants in Istanbul: Second-generation Turk-American and Turk-German 'returnees' in their parents' homeland. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(12), 1959-1976.
- Groenewold, G., & De Valk, H. A. (2017). Acculturation style, transnational behaviour, and return-migration intentions of the Turkish second generation: Exploring linkages. *Demographic research*, 37, 1707-1734.
- Hegna, K. (2010). Endringer i utdanningsaspirasjoner gjennom ungdomsskolen—kjønn, klasse og minoritetsbakgrunn. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 10(1).

- Iraki, R. (2025a, 14.05.25). Nå vil innvandrerbarna "hjem igjen". *Nettavisen*.
<https://www.nettavisen.no/norsk-debatt/innvandregenerasjonen-vender-hjem-jakten-pa-identitet-og-tilhorighet/o/5-95-2428917>
- Iraki, R. (2025b, 20.05.25). Utakknemlige innvandrerbarn? . *Romerikes Blad*.
<https://www.rb.no/utakknemlige-innvandrerbarn/o/5-43-2479867>
- Johannessen, E. M. V., & Røthing, Å. (2022). Meningsmangfold og ubehag i klasserommet. *Norsk pedagogisk tidsskrift*(1), 3-14.
- Kastrati, D. (2025, 16.05.25). Ville flytte "hjem". *Romerikes Blad*. <https://www.rb.no/ville-flytte-hjem/o/5-43-2476485>
- Khalouf, D. (2025, 22.05.25). Nå vil innvandrerbarn flytte fra Norge: – Jeg vil et sted jeg føler tilhørighet til. *NRK*. <https://www.nrk.no/buskerud/xl/mange-innvandrerbarn-onsker-a-flytte-ut-av-norge-1.17424580>
- Kılınç, N., & King, R. (2017). The quest for a 'better life' Second-generation Turkish-Germans 'return' to 'paradise'. *Demographic research*, 36, 1491-1514.
- Kindt, M. T. (2017). Innvandrerdrev eller middelklassedrev? Foreldres ressurser og valg av høyere utdanning blant barn av innvandrere. *Norsk sosiologisk tidsskrift*, 1(1), 71-86.
- King, R., & Christou, A. (2010). Cultural geographies of counter-diasporic migration: perspectives from the study of second-generation 'returnees' to Greece. *Population, Space and Place*, 16(2), 103-119.
- King, R., & Kılınç, N. (2014). Routes to roots. *Nordic Journal of Migration Research*, 4(3), 126-133.
- Krange, O., & Bakken, A. (1998). Innvandrerdrevs skoleprestasjoner. Tradisjonelle klassekiller eller nye skillelinjer. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 39(3), 381-410.
- Kunuroglu, F., Yagmur, K., Van De Vijver, F. J., & Kroon, S. (2018). Motives for Turkish return migration from Western Europe: Home, sense of belonging, discrimination and transnationalism. *Turkish Studies*, 19(3), 422-450.
- Larsen, S. S. (2025, 18.12.25). Dette kan ikke barna mine vokse opp med. *Klassekampen*.
- Leirvik, M. S. (2010). "For mors skyld". Utdanning, takknemlighet og status blant unge med pakistansk og indisk bakgrunn. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 10(1).
- Leirvik, M. S. (2014). Mer enn klasse: betydningen av "etnisk kapital" og "subkulturell kapital" for utdanningsatferd blant etterkommere av innvandrere.
- Leirvik, M. S., Hernes, V., Liødden, T. M., & Tronstad, K. (2023). Utenlandsadoptertes erfaringer med rasisme og diskriminering. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 64(2), 103–125. <https://doi.org/https://doi.org/10.18261/tfs.64.2.1>
- Leirvik, M. S., Hernes, V., Liødden, T. M., & Tronstad, K. R. (2021). *Rasisme, diskriminering og tilhørighet blant utenlandsadopterte* (8283093495).
- Liødden, T., & Staver, A. B. (under review). Interpersonal austerity as a barrier to the social integration of highly skilled immigrants in Norway. *Nordic Journal of Migration Research*.
- Liødden, T. M., & Leirvik, M. S. (2024). A lonely position. Misrecognition and belonging among international adoptees in Norway. *Adoption Quarterly*, 1-23.

- Majid, Z. (2025, 02.06.25). Til eliteinnvanderne. VG.
- Martin, A. (2025, 17.05.25). Jeg flytter aldri "hjem igjen" - for jeg er allerede hjemme. *Nettavisen*. <https://www.nettavisen.no/norsk-debatt/jeg-flytter-aldri-hjem-igjen-for-jeg-er-allerede-hjemme/o/5-95-2436224>
- Midtbøen, A. H., & Steen-Johnsen, K. (2016). Ytringsfrihetens grenser i det flerkulturelle Norge. *nytt norsk tidsskrift*, 33(1-2), 21-33.
- Øistad, H. (2025, 16.05.25). Et varsku til de rotløse. *Romerikes Blad*. <https://www.rb.no/et-varsku-til-de-rotlose/o/5-43-2475043>
- Oppøyen, M. S. (2022). *En av fem opplever diskriminering*. https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/levekra/artikler/en-av-fem-opplever-diskriminering?utm_source=chatgpt.com
- Phillips, J., & Potter, R. B. (2009). Quality of life issues and second-generation migration: the case of 'Bajan-Brit returnees'. *Population, Space and Place*, 15(3), 239-251.
- Quillian, L., & Midtbøen, A. H. (2021). Comparative Perspectives on Racial Discrimination in Hiring: The Rise of Field Experiments. *Annual Review of Sociology*, 47.
- Rollnes, K. (2025, 13.05.25). Når er Norge bra nok for "eliteinnvanderne"? https://kjetilrollnes.substack.com/p/nar-er-norge-bra-nok-for-eliteinnvanderne?utm_medium=web
- Shah, F. (2025, 23.05.25). Innvanderbarna lengter etter noe mer. *Romerikets Blad*. <https://www.rb.no/innvanderbarna-lengter-etter-noe-mer/o/5-43-2476843>
- Shahrokni, S. (2019). The transnational career aspirations of France's high-achieving second-generation Maghrebi migrants. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 45(3), 437-454.
- Shanmugaratnam, Y. (2025, 24.05.25). Sa du takk? Slik sporet samtalen om tilhørighet av. *Klassekampen*. <https://klassekampen.no/artikkel/2025-05-24/sa-du-takk-slik-spo-ret-samtalen-om-tilhorighet-av>
- Snel, E., 'T Hart, M., & Van Bochove, M. (2016). Reactive transnationalism: Homeland involvement in the face of discrimination. *Global networks*, 16(4), 511-530.
- Soltaric, M. (2025, 15.05.25). Eliteinnvandrere kan dra tilbake dit slekta kom fra. <https://www.nettavisen.no/norsk-debatt/rima-irakis-sakalte-eliteinnvandrere-star-fritt-til-a-forlate-norge/o/5-95-2429505>
- Stambøl, L. S. (2021). *Utvandring og gjeninnvandring blant personer født i Norge*.
- Teerling, J. (2011). The development of new 'third-cultural spaces of belonging': British-born Cypriot 'return' migrants in Cyprus. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 37(7), 1079-1099.
- Tønnessen, M., Constant, A., & Syse, A. (2025). Who Emigrates From a Wealthy, Peaceful Country? And Who Comes Back? Evidence From Norway. *Population, Space and Place*, 31(5). <https://doi.org/https://doi.org/10.1002/psp.70048>
- Tønnessen, M., & Liødden, T. (Eds.). (2025). *EXITNORWAY - a research project about emigration from Norway. Preliminary project report*. (Vol. NIBR report 2025:7).

- Tønnessen, M., Skjerpen, T., & Syse, A. (2023). *Emigration in the Norwegian context 2000-2020 – documentation and background information* (NIBR WORKING PAPER 2023:108 Issue. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/11250/3098711/2023-108.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
- Tønnessen, M., & Syse, A. (2025). *Hvem utvandrer fra Norge? Ti hovedtrekk for årene 2000-2023* (EXITNORWAY policy brief, NIBR kortnotat 2025:5 Issue. <https://oda.oslomet.no/oda-xmlui/bitstream/handle/11250/3199787/EXITNORWAY%20Policy%20brief%209%20-%20Hvem%20utvandrer%20fra%20Norge.pdf?sequence=5>
- Velo, P. (2025, 16.05.25). For noen oppleves Norge litt for lite. *Morgenbladet*. <https://www.morgenbladet.no/aktuelt/for-noen-oppleves-norge-litt-for-lite/9612109>
- Wang, L. K. (2016). The Benefits of in-betweenness: return migration of second-generation Chinese American professionals to China. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(12), 1941-1958.
- Wessendorf, S. (2007). 'Roots migrants': transnationalism and 'return' among second-generation Italians in Switzerland. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33(7), 1083-1102.

Vedlegg 1: Utvalg, variabler og metoder i registerdataanalysene

I de kvantitative analysene bruker vi registerdata fra Statistisk sentralbyrå (SSB) som allerede er klargjort for analyser av utvandring i EXITNORWAY-prosjektet. Bakgrunnsnotatet *Emigration in the Norwegian context 2000-2020 – documentation and background information* (Tønnessen et al., 2023) går grundig inn på ulike aspekter ved de norske utvandringsdataene brukt i EXITNORWAY. Dette vedlegget utdyper mer om utvalget vi ser på i denne rapporten og variablene og metodene vi har brukt her.

Utvalget

Utvalget her består av personer som har bodd i Norge 1. januar ett eller flere år i alderen 18-35 år i perioden 2000-2023 (3 220 297 personer, med til sammen 328 205 utvandring). I første del av analysene er disse delt inn i fem hovedgrupper:

	Personer i utvalget	Antall utvandring
Personer født i Norge med to innvandrerforeldre (dvs to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre)	65155	4198
Personer som innvandret til Norge som barn (0-9 år ved innvandring) med to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre	56531	5159
Personer født i Norge med én utenlandsfødt forelder og minst to utenlandsfødte besteforeldre	118856	8988
Personer som innvandret til Norge i alderen 10 år eller eldre (med to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre)	141307	229719
Øvrige (også kalt 'majoritetsbefolkningen')	2169524	74538

Kategorien 'øvrige' omfatter alle som ikke inngår i noen av de andre kategoriene.

Siste del av analysene går i dybden på de to første gruppene; personer født i Norge med to innvandrerforeldre, og personer som innvandret til Norge som barn (0-9 år ved innvandring). I denne rapporten omtaler vi de to gruppene samlet som 'innvandreres etterkommere' eller bare 'etterkommere'. Som oversikten over viser, er de to gruppene omtrent like store, og de omfatter til sammen 121 686 personer og 9357 utvandring.

I både første og siste del følger vi utvalget fra 2000 til 2023 og når de er i alderen 18-35 år (selv om ikke alle bodde i Norge gjennom hele denne perioden/alderen).

Variablene

Sentrale variabler i denne rapporten gjelder utvandring, alder, utdanning, samt tilflyttingsland, eget/foreldrenes opprinnelsesland og tilbakeflytting til Norge. Alle disse er hentet fra norske registre (særlig Folkeregisteret), og under utdyper vi litt mer om hver av dem.

Utvandring: For å bli registrert som utvandret i Folkeregisteret (og dermed i våre analyser) må man som hovedregel (planlegge å) bo utenlands i minst seks måneder. Som for flytting innenlands, skal også utflytting til utlandet meldes til Folkeregisteret. Det er imidlertid noen begrensninger i hvem som skal regnes som utvandret, og dersom tilknytningen til Norge anses for sterk (for eksempel dersom man fortsatt har norsk arbeidsgiver) skal man ikke registreres som utvandret i Folkeregistersystemet. Når det gjelder gruppen som vi analyserer i denne rapporten, er det særlig to forhold som er verdt å nevne:

- 1) Reglene er noe annerledes når det gjelder utvandring til *andre nordiske land*. Samarbeid mellom de nordiske folkeregistrene innebærer at dersom man flytter til et annet nordisk land og blir registrert som innvandret i folkeregisteret der, skal man automatisk bli registrert som utvandret fra det nordiske landet man flyttet fra. Dette innebærer sannsynligvis at det er enklere å bli registrert som utvandret fra Norge hvis du flytter til et annet nordisk land enn til land utenfor Norden. Det kan igjen bety at tallene i denne rapporten inneholder en del flyttinger til særlig Sverige og Danmark som ikke ville blitt regnet som utvandring hvis de skjedde til land utenfor Norden (for eksempel flytting i forbindelse med studier).
- 2) Når det gjelder *studenter* som studerer i utlandet (med støtte fra Lånekassen), blir de vanligvis ikke regnet som utvandret fra Norge mens de studerer (med det nordiske unntaket nevnt over). Dersom de fortsetter å bo i utlandet etter studiene, kan de formelt sett få registrert en utvandring i forbindelse med at de ikke lenger studerer – og det vil i våre data se ut som en utvandring på dette tidspunktet selv om personen altså muligens fortsatt bor på samme sted som under studiene.

Alder: Alder i disse analysene er den som gjelder ved slutten av det aktuelle året (31. desember). Våre analyser omfatter altså personer fra det året de ble 18 til det året de ble 35.

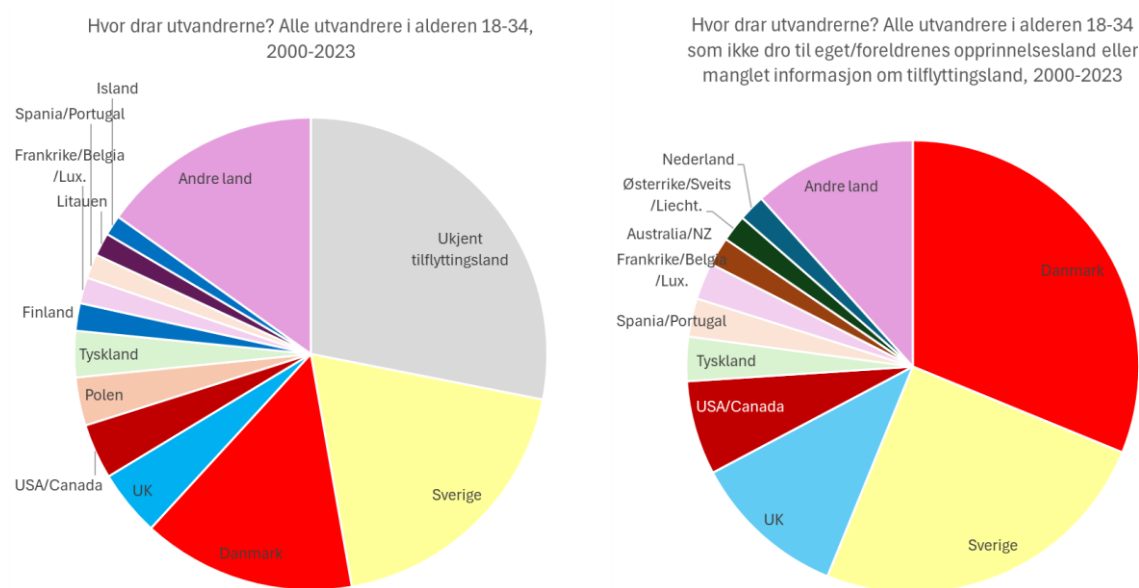
Utdanning: Vi har laget kategoriene 'Uten registrert høyere utdanning' og 'Bachelor eller mer'. Dette viser avsluttet utdanningsnivå, og den siste kategorien omfatter alle som har avlagt bachelor-, master- eller doktorgrad (kategori 6, 7 og 8 i Norsk utdanningsgruppering (NUS), se <https://www.ssb.no/klasse/klasseklassifikasjoner/36>). Tallene er hentet fra SSBs utdanningsdatabase, som også inkluderer utdanning i utlandet som er støttet av Lånekassen og/eller utdanning tatt i utlandet som er blitt godkjent i Norge og/eller utdanning oppgitt i en egen spørreundersøkelse om utdanning som SSB gjennomfører blant innvandrere i Norge. Til tross for arbeidet med å kartlegge hele befolkningens utdanningsnivå er det fortsatt en del som har 'missing' på utdanning i SSBs systemer – særlig blant innvandrere som kom i alderen 10+ (nærmere 30% i vårt materiale). I analysene her har vi gruppert disse som har 'missing' sammen med resten som ikke har bachelor eller høyere utdanning.

Tilflyttingsland, og eget/foreldres opprinnelsesland: Når man melder utflytting fra Norge, skal man også oppgi hvilket land man flytter til. Denne informasjonen kobler vi med informasjon om foreldrenes opprinnelsesland (evt eget opprinnelsesland hvis man selv har innvandret) til å lage kategorien 'til eget/foreldrenes opprinnelsesland' (for innvandrere er opprinnelsesland i all hovedsak det samme som eget fødeland, og for etterkommere som har foreldre med ulike opprinnelsesland er det mors opprinnelsesland som er valgt). Utvandring som ikke faller inn i denne kategorien, kan vi gruppere etter hvilket (annet) land de flyttet til. I EXITNORWAY-dataene er alle verdens land gruppert i 53 hovedgrupper (Tønnessen et al., 2023). Landene som er viktigst ifht. utvandring fra Norge er gruppert alene, mens andre land (for eksempel i Karibia og Mellom-Amerika) er slått sammen til større grupper. Det er disse 53 gruppene som er brukt for å beregne hvorvidt man har flyttet til eget/foreldrenes opprinnelsesland.

Som resultatene våre viser, er det også en ikke ubetydelig andel som mangler informasjon om tilflyttingsland. Det gjelder særlig blant innvandrere, der det manglet informasjon om hvilke land 39% av utvandrerne flyttet til. For de som innvandret til Norge som barn var denne andelen på 15%, mens den var 10% blant de som var født i Norge med to innvandrerforeldre, 2% blant de som var født i Norge med én innvandrerforelder og 1% blant majoritetsbefolkningen. Manglende informasjon om tilflyttingsland er en indikasjon på at

personen ikke selv har meldt flytting til utlandet, og at folkeregisteret i stedet har foretatt en såkalt 'administrativ utvandring' (Tønnessen et al., 2023).

I analysene presentert i denne rapporten, som omfatter til dels ganske små grupper, er de 53 gruppene slått sammen til 19. De viktigste utvandrings- eller opprinnelseslandene for unge voksne som flytter fra Norge er fortsatt gruppert for seg. Resten av landene i verden er gruppert etter geografisk område, slik at for eksempel 'Vest-Asia ellers' omfatter blant annet Afghanistan og Syria, men ikke Pakistan, Iran, Irak (og Tyrkia) som er egne kategorier. 'Tidligere Jugoslavia, ikke-EU' omfatter Bosnia-Herzegovina, Nord-Makedonia, Montenegro, Serbia og Kosovo.

Figur 18: Tilflyttingsland blant utvandrere i alderen 18-34 år, alle (venstre) og de som verken dro til eget/foreldrenes opprinnelsesland eller hadde manglende informasjon om tilflyttingsland (høyre), 2000-2023

Tilbakeflytting til Norge: For å beregne andel som har flyttet tilbake til Norge fem år etter utvandring, brukes en variabel som viser status i Folkeregisteret. Denne vises per 1. januar hvert år, og har i hovedsak verdiene 'bosatt', 'utvandret' eller 'død'. (Få i vårt utvalg har falt i den siste kategorien, så plasseringen av disse spiller nok liten rolle. Vi har valgt å anse dem som returnert til Norge siden det er enklere for Folkeregisteret å fange opp dødsfall som har skjedd i Norge.) Dersom en person står registrert med status 'bosatt' 1. januar fem år etter utvandringen fra Norge, regnes vedkommende som tilbakeflyttet. Siden analysene av tilbakeflytting krever at vi venter fem år etter at personene har utvandret, er utvalget i disse analysene begrenset til de som utvandret 2000-2019.

De kvantitative metodene

Metodene brukt i denne rapporten er rent deskriptive. I mange tilfeller summerer vi bare opp antall i de ulike gruppene.

Ved beregning av utvandringsrater over tid har vi først beregnet middelfolkemengde i hver gruppe ved å ta gjennomsnittet av befolkningen 1. januar og befolkningen 31. desember. Deretter er antall utvandring det aktuelle året delt på middelfolkemengden i dette året. Ved beregninger av andre andeler har vi delt antall utvandring over hele perioden på antall person-år i denne perioden. Ett person-år er i dette tilfellet ett år da én person var bosatt i

Norge. Dersom to personer er bosatt i Norge i fem år, blir dette til sammen 10 person-år. Dersom den ene utvandrer i slutten av femårsperioden, er dette én utvandring, og andelen utvandring for disse to samlet blir dermed $1 \text{ utvandring} / 10 \text{ person-år} = 10\%$. Andelen som har utvandret i en gruppe i perioden 2000-2023 er dermed alle utvandring delt på alle person-år i den gruppen.